

ՀԱՅԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆԱԿ

ՀԱՅՐԵՆԱՔԻՄ ՀԵՏ

891.99

Թ-94

16 NOV 2011

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԿ

891.99

P-94
U m

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԿ

ԲԱՆԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԿԱՆԵՐ
ՊՈՆՏՈՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1989

12 11 0016
11 9 APR 2013

32029

2984
ГЕНРИК ТУМАНЯН
ВМЕСТЕ С МОЕЙ РОДИНОЙ

Гяв. Арм. ССР, Ереван, 1989

ՅԵՐԳ ԱՆՄԱՀՈՒԹՅԱՆ

Անհուն սիրով,
Ձերմ հույզերով
Յես մի ճամբա յեմ ընկել...
Յերգս դվարթ,
Հոգիս անպարտ,
Ունեմ և տո'ւն, և ընկե'ր:

Հայրենիքիս,
Ազատ կյանքիս
Ճամբան ինձ վեր և տանում...
Անմահության,
Հավերժության
Պայծառ գազաթն և հանում:

1988

ՀԱՅՐԵՆԻՔ,
ԱՌԱՋՆՈՐԴ,
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

ህ ሶ ኔ ቶ ሁ ኒ ሁ ሶ ሲ

Բարձր սարի սեղ լանջին,
Ու են զմբուխտ կանաչին,
Սրնդահաբը նստած,—
Ձենով իր ջինջ ու հստակ,
Ծաղիկների մեջ պես—պես
Ահա յերգում էր եսպես...

— ԼԷ, ԼԷ', ԼԷ', ԼԷ', զող աշխարհ,
Առատ ու չեն ծով աշխարհ,
Իմ Ալադյադ Լեռան պես
Մարդու սրտին հով աշխարհ :

Հովտեմբերը լույս բերեց,
Ապրելու ծով հույս բերեց,
Հողադործին, բանվորին
Դարդ ու ցավից դուրս բերեց:

Լենինն յեկավ Վոնց արև
Սեմ-սեմ ամպերը ցրեց,
Ստալինը մեր ուրախ
Կյանքի դուռը բաց արեց:

Իսկ յերբ նայում եր վերի
 Քուլա-քուլա ամպերին,
 Վորի միջից շառաչով,—
 Հզոր արծիվն եր թռչում...
 Ծաղիկների մեջ պես— պես
 Նորից յերգում եր եսպես ...

— Զա՛ն, ձե՛զ զուրբան, վե՛ր թռեք,
 Յերկնի ճամբան բա՛ց արեք,
 Ստալինին իմ սրտի
 Անգին բարեվր տարեք:

Ասե՛ք լեռան մի հովիվ,
 Վոր փչում է իր շվին,
 Քեզ է հիշում ամեն ժամ—
 Վորին արև, կյանք տվիր:

Ասեք բոլորն են եսպես
 Ապրում, ժպտում վարդի պես,
 Բոլորի սիրտն է խփում
 Քո թանկագին սրտի պես:

Ասեք ապրում ենք առատ,
 Վարդերի պես անթառամ,
 Յերջանիկ ենք բոլորը —
 Քո զավակները դառած:

Մեր աշխարհը բարձրացել,
 Առատ սեղան է դարձել,
 Ժողովուրդներն հարազատ
 Իրար յեղբայր են դարձել:

Ել մենք տխուր չենք լինի,
 Ճնշված ու զուրկ չենք լինի,
 Քե՛զ վառ արև, յերկար կյանք —
 Մեր հայր, մեր մեծ Ստալին:

Հովիվն յերգում եր սարի
 Ծաղկափթիթ կատարին,
 Յեվ նայում եր յերջանիկ
 Առատ ու չեն աշխարհին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԶԱՎԱԿՆԵՐԸ

Պապանին, Կրեկելին,
Շիրովին, Ֆեդոտովին

Հայրենիքն իմ հպարտ ե միշտ՝
Ունի ձեզ պես բյուր սաներ,
Ունի հողի, ջրի, հանքի
Ցուրտ բեմերի գուսաններ:

Սրտում ունի մայրական սեր,
Հողում գուլալ, սառն աղբյուր,
Կարոտ ունի, ծիծաղ ունի,
Յեւ շուրթերին ջերմ համբույր:

Ով գրահաված կուրծքը նրա
Կյանքի դնով թանկ պահի,
Նրա անունը կըփայլի
Պողպատակուռ գրահին:

Իր խառ գինուց մի թաս կտա,
ձերմակ փրփուրն երեսին,
Կասի սրտիդ զավաթը բեր՝
Խփենք, խմենք միասին:

Առաջնորդի դեմքից ահա
Քաղցր ժպիտն ե կաթում,
Նրա սրտի խորքում դրված՝
Վոսկեզոծ գիրքն եք կարդում:

Այնտեղ դրված ե պարզ, մաքուր,
Ինչպես դեմքը լուսնյակի,
Մեկը վողջի համար ե միշտ,
Բայց և բոլորը մեկի:

Ժողովրդի ուժն անասան
Ձեզ վերցրեց սառույցից,
Ձի՛ խնայի կյանքն անդամ,
Կտա կրակ իր սրտից:

Այդպես ո՛վ, դուք առյուծասիրտ
Չորս դյուցազներ մեր հողի,
Տեսաք բեմերը խտաշունչ,
Փոթորիկներ կատաղի:

Դժվար եր վողջ ուղին ձեր դեմ,—
Կյանքը տված հողմերին,
Բայց լսում եր հայրենիքն իմ
Ձեզ, իր ամեն կողմերից:

Վերադարձի ճանապարհին
Յեկան բոլոր կողմերից,
Վոր ձեր պայծառ կյանքը փրկեն
Ցուրտ, մահաբեր հողմերից:

Ձեզ ջերմ սիրով ե ընդունում
Հայրենի հողն հարազատ,
Բեվեռն արդեն մերն ե հիմա,
Ծամբեք լայն ու ազատ:

Առաջնորդն ե ահա նորից
Ձեր բաց ճակատն համբուրում,—
Նրա շուրթից ջերմ, հայրական
Անթառամ վարդն ե բուրում:

Խնդությամբ են լցված այսօր
Ամեն մանուկ, ամեն ծեր,
Վողջ հողում մեր՝ միշտ զնգում ե,
Միշտ հնչում ե յերգը ձեր:

Նվաճված ե բեվեռն արդեն,
Ձեր կրակն ել չի՛ մարի,
Այնպես ինչպես հայրենիքիս՝
Արեվը չի խավարի:

Հայրենիքն իմ հպարտ ե միշտ,
Ունի ձեզ պես բյուր սաներ,
Ունի հողի, ջրի, հանքի,
Ցուրտ բեվեռնի գուսաններ:

ՅԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԹԻՎ

Գիշերն իջավ, աստղերը լուռ,
Կապույտ յերկնին թառեցին,
Լույս աղամանդ ասես մի բուռ՝
Լուսնի շուրջը ցանեցին:

Արդեն զգում են բոլորը —
Ով իր սրտում սեր ունի,
Վոր իր վերջին ժամն ե ապրում
Այս ալեհեր ծերունին:

Այդ մի տարի յե անց կենում
Ինչպես բերքով բեղուն ծառ,
Բերելով հետն որերը նոր,—
Թավիչ հազած ու պայծառ:

Առաջնորդը լուռ, սենյակում
Քայլում ե իր մտքի հետ,
Վորպես արծիվը լեռների,
Վորպես հսկա մի վարպետ:

Լուռ խորհում ե, միտքը պայծառ
Ծովի նման ե ծփում,
Մեր յերջանիկ կյանքի համար
Նոր, հեռուններ ե չափում:

Մտանում ե ժամանակը,
Կանցնի ևս մի տարի,
Բայց նրա սիրտն ե հար խիռում
Ու յերբեք չի դադարի:

Յեթե անգամ արեն հանդչի
Ու այլևս չչողա —
Դաշտ ու լեռներ մերկ ու անտուն
Մանուկների պես թողած...

Դարձյալ նա կա ու կլինի
Արեվի տեղ լույս կտա, —
Ժողովրդին առած էր ջերմ
Ու փրկարար թեմի տակ:

Յեվ միշտ խոհուն ե իրեն պես
Այս նոր տարին հանճարի,
Ինչպես նման ե վեհապանծ
Սարը հսկա մի սարի:

Դանդաղ խփեց ժամացույցը,
Մեկ տարին ել լրացավ,
Ու անմոռաց վայրկյանները
Դարերի գերկն անցան:

Ժպտաց մի պահ հանճարը մեծ,
Մտքում հարցեր բազմաթիվ,
Ու սեղանի թերթի վրա
Գրեց յերկու տարեթիվ:

Լեկ-լեցուն եր այդ թերթիկը
Նրա պայծառ մտքերով,
Վոր պիտ չրջի դարերի մեջ —
Յեվ պիտ կարգան ջերմ սիրով:

Նա խորհում ե ահա նորից
Ժողովրդի մտքի հետ,
Վոր յերջանիկ կյանքը լինի՝
Դարեր, դարեր առհավետ:

Յեթե վառված սիրտը մարդու
Հալալ սրտով սեր ուզի, —
Նա սեր կտա ու կարոտին,
Կհասցնի մութրազին:

Յեթե անգամ սիրտը հանդչող՝
Ստալին բառը կանչի,
Կյանքի պարտեզը թառամած՝
Կփոխվի նոր կանաչի:

Կանցնի այդպես ժամանակը,
Մենք միշտ ջահել կմնանք,
Տարիների հետ միասին
Դեպի դարեր կգնանք:

Ո՛վ, առաջնորդ, մենք պառույն ենք
Հավերժ դալար քո ծառի, —
Քեզանից վառ լույս ջերմազին
Վոչ մի արեվ չի փոխի:

ՄԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՈՐԵՐԻՑ

Մեր դյուղն հաղիվ եմ հիշում
Դեզեր, դեզեր աթարի,
Յեվ ձյան չեղջեր մշուշում—
Կիտված սարի կատարին:

Ամեն տարի, յերբ արդեն
Սարում արեւն եր փայլում,—
Քաղում եյինք մենք վարդեր,
Ծաղիկների մեջ քայլում:

Վազում եյինք աղմուկով—
Հասնում փեշերը սարի,
Բայց ձյունը դեռ հեռու յեր,
Ամենից վեր, կատարին:

Սակայն յեկավ մի սեւ ուր
(Ինչպես իմ մայրն եր ասում),
Դյուղը յեկան մարդիկ նոր,
Յեվ թնդանոթն եր խոսում:

Մայրս առավ ինձ լալով
Քույրերիս հետ միասին,

— Մայրի՛կ, ասի,—ախր ո՞ւր,
— Դեպի են սարը Մասիս:

Ու յերբ դյուղից հեռացանք—
Ինձ հետ անթիվ մանուկներ,
Մենք դնացինք ցիր ու ցան,
Դեպի հեռու հյուղակներ:

Ճանապարհին թշնամին
Մառազները որորեց,
Խրխնջաց ձին, սմբակով
Իմ ճակատը տրորեց:

Ու յես ընկա ցեխի մեջ
Ճակատիս վերք մի կարմիր,
Կանչեցի մորըս անվերջ,
Թույլ, վիրավոր մի մարմին:

Մայրս յեկավ ու լացով
Ինձ իրեն դիրկըն առավ,
Մի կտոր չոր սեւ հացը
Իմ վողջ սնունդը դառավ:

Հացը մեկնեց ու ասաց.
— Ա՛ռ, վոր ել լաց չլինես.
Այսպես մոտ դյուղը հասանք
Անբախտ թռչունների պես:

Յերկուս ուր եր. և ահա—
Մի քաղաքի մոտեցանք,
Ու մեր դիմաց ահամա
Նոր դրոշներ բարձրացան:

Կարմիր, կարմիր դրոշներ
Փողոցի չորս կողմերում,
Բայց մեզ համար անորոշ
Հանգստություն տներում:

Դրոշների վրա մենք
Կարմիր աստղերը տեսանք,
Շուրջը կռիվ, շուրջը զենք,
Ասի,—մայրիկ ո՞ւր հասանք:

— Հասանք արեւին մեր մեծ,
Հասանք որվան մեր պայծառ,
Ասաց մայրս, ինձ գրկեց
Շաքիների մեջ մեր անծայր:

Իսկ մենք նոր-նոր յերգերով,
Կրկին դարձանք մեր դյուղը,
Ու հետ առանք տերերից
Մեր սարերը, մեր հողը:

Նորից ուրախ ու հպարտ
Մեր սարերը վազեցի,
Վերքը ճակտիս մոռացած,
Նոր ծաղիկներ քաղեցի:

Իմ ընկերը, իմ փոքրիկ
Վերքին նայեց ու տխրեց,
Ու մեր կանաչ սարերում
Նորից թռչունը ճախրեց:

Իսկ մենք ազատ, ապահով,
Մեր դաշտերում խաղացինք,
Զմեռը ցուրտ, դարնան հով—
Որերը հետ թողեցինք:

Թողեցինք չափ տարիներ
Ծաղիկներով զարդարված,
Հասկեր, հասուն գարիներ,
Վարդեր, վարդեր կարմրած:

Կրկին մեր դյուղն եմ հիշում,
Դեզեր, դեզեր աթարի,
Յեւ ձյան չեղջեր մշուշում—
Կհտված սարի կատարին:

ԱՐԵՎԻ ԶՐՈՒԹՅՆ ԱՍՏՂԵՐԻ
ՅԵՎ ԼՈՒՍՆԻ ՀԵՏ

Դարեր անվերջ, յերկնքի մեջ
Դանդաղ արևն ե սահում,
Լույս ե սփռում հողին անվերջ
Ծառ ու ծաղիկն ե պահում:

Լուսինը լուռ նրա լույսից
Գիշերվա ցուլն ե առնում,—
Դուրս ե գալիս լեռան ուսից,
Քինջ յեթերում սավառնում:

Նա հպարտ ե՝ արև արքան—
Հպարտ ել դուրս ե գալիս,
Անթիվ աստղեր, լուսինն անդամ
Նրա շուրջն են շող տալիս:

Մի պայծառ որ արևն յերկր
Կանչեց աստղերն ու լուսին,
Հավաքվեցին և միատեղ
Զրույց արին միասին:

Արևն ասաց,—լսե՛ք աստղեր,
Լսի՛ր լուսին գեղեցիկ,
Պարտական ես ինձ հավիտյան
Քեզ իմ լույսով պահեցի:

Խավար գիշեր դու ինչ կանես
Թե չլինի լույսն իմ վառ,
Թե ամեն որ յես չցանես
Իմ շողերը հրավառ:

— Ճիշտ ես ասում արև արքա,
Ասաց լուսինը խոնարհ,
Դու ինձ լույս ես տալիս այնքա՛ն,
Դու ծնվել ես ինձ համար:

Բայց ասում են յերկրի վրա
Նոր արեգակ ե ծագել,
Նա մի լույս ե փռում վարար—
Վոր հզոր ե, քեզնից ջերմ:

— Ճիշտ ե, ճիշտ ե,— աստղերն ասին,—
Այդ լույսը մենք ել տեսանք,
Բայց ամսոս վոր հեռու ելինք,
Նրա ցուլին չհասանք:

Մի պահ արևը լուռ խորհեց,
Ասես ջերմ սիրտը սառավ՝
(Մի աստղ վերից դանդաղ սահեց),
Նորից լուսնին նա դառավ:—

Լուսին ախպեր, հենց ես գիշեր
Յերբ ման կգաս յերկնքում,
Քեզ ախպիսի մի լույս կտամ,
Վոր չես տեսել դեռ կյանքում:

Դու ման կգաս յերկնքի մեջ
Հողագնդին կնայես,
Տե՛ս, ինչ լույս է, ո՞վ է իջել,
Վոր ինձանից վառ է, վես:

Աստղերն ել թող չուրջող ման գան,
Յեվ լուռ հսկեն քո ճամբին,
Յեթե հանկարծ լույսը հանդավ
Շտապ մի լուր ինձ ճամբիր:

— Շատ լավ,— ասաց լուսինը և
Բաժանվեցին իրարից.
Կրկին իջավ գիշերը սև
Նստեց հոգնած աշխարհին:

Լուսնյակը լուռ աստղերի հետ
Ճամբորդում էր յերկնքում,
Նայում ամեն մի արահետ,
Դեմքը հողին էր թեքում:

Յեվ ի՞նչ, հանկարծ նրա աչքին
Մի լույս կապավ հրեղեն,

Մի լույս, վորը վողջ աշխարհը
Իր լույսովն է վողողել:

Նա մտնում է ամեն մի սուն,
Ամեն քաղաք, գործարան,
Թափանցում է սիրտը մարդու,
Փռում չողերը վարար:

Գիշեր-ցերեկ նա չգիտե,
Ամպ ու վորստ, կայծակ, շանթ,
Լուսինը լուռ հոնքն էր կիտել
Ու դեռ նայում էր անթարթ:

Մեկ ել նայեց, տեսավ ահա
Մի ոգանավ է դալիս,
Նրա հսկա թեվի վրա
Գրված էր «Մեծ Ստալին»:

Վերադարձավ լուսինն արագ,
Արեւ արքային հասավ,
Նայեց նրան, խոսք բաց արավ
Պատմեց՝ ինչ ինքը տեսավ:

— Արե՛ւ՝ Արքա, դու չես հասնի
Նրա ուժին ու փառքին,
Ով վոր նրա չողը տեսնի՝
Նոր թափ կտա իր կյանքին:

Թե ամսլ լինի, կամ թե գիշեր՝
Քեզ յերբեք չի նախանձում,
Լույս ե տալիս ե այնպես ջերմ
Մարդկանց սիրտն ե թափանցում:

Չզարմանաս, արեմլ արքա,
Հողածին ե հասարակ,
Բայց նա ունի շողեր այնքան,
Վոր դեռ քեզնից ել վարար:

Նա մանում ե ամեն քաղաք,
Ամեն տուն ման ե դալիս,
Յեմ անունն ել կոչվում ե դեռ
«Մեծ արեգակ Ստալին»:

Լսեց արեւը ե տխուր
Լուռ հեռացավ լուսնյակից,
Ատողերն արագ հեռու փախան
Յեմ ցոլցվում են կրկին:

Միայն մեր նոր արեմլն անչեջ
Վոչ քուն ունի, վոչ դադար,
Վոր մեզ կյանք ե տալիս անվերջ
Յեմ կցոլա դարեդար:

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԲԱՆՏԸ

(Գրված Հայկական ԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի բնագու-
րյունների որդ.—1938 թ. հունիսի 12-ին)

Ժողովուրդն իմ բյուր դարերով տառապել ե ու
լացել,
Վորք ու անտուն, վիշտը սրտում ե խոցված ե
մնացել:
Հազար դաժան սուր ե տեսել, հազար իրենք,
հազար մարդ,
Բայց չի՛ բուսել նրա սրտին վոչ մի ցողուն,
վոչ մի վարդ:

Մահ ե բերել ու ավերել դաժան ցեղը տերերի,
Յեմ չեն բացվել նրանց ահից ծաղիկները սարերի:
Մեր ու մանուկ՝ դեմքով դալուկ անվերջ հաց են
տենչացել,
Տուն ու տեղից, զրկված հողից ոտարական մնացել:

Ով հող ուներ, ով փող ուներ՝ նա եր տերը
հանգստի,
Նրա թունոտ սուրն եր անում դատաստանը աղքատի:

Տե՛ս, ինչ ուրախ ե հիմա նա՝ ժողովուրդս
բախտավոր,
ինչքա՛ն արև, մեծ պայքարի զավակ ունի
թեմավոր:
Նրա յերգի զողանջներեց ծաղիկները բացվեցին,
Առատաբեր ցող ու շաղով մեր աշխարհը լցրեցին:

Գյուղ ու քաղաք նոր կյանք առան, (բացվեց վարդը
զով սարի,
Ջահել աղջիկն ել չի լալիս ու չի կանչում իր.
յարին:
Սերն է մաքուր, սերն է զուլալ մեր շեն
հողում հարսպատ,
Սրտով սիրիր քո սիրածին՝ անհուն սիրով
սրբազան:

Իմ գեղանիստ Հայաստանը ունի տասը ընկերներ,
Հայ ժողովուրդն ունի իր պես վառ, յերջանիկ
յեղբայրներ:
Նրանք իրենց ծոցից յելած զավակներին քաջարի—
Յերկրի զեկն են հանձնում սիրով, նորից նետվում
պայքարի:

Այս ուրջ մեր ժողովրդի հաղաբամյա կյանքի մեջ
Պիտի մնա անջնջելի միշտ փառավոր մի լույս եջ:
Այժմ բոլորս մեկ դարձած՝ ձայն ենք տալիս
ու սրտանց

Ընտրում ենք մեր ընկերներին և լավագույն
մեր մարդկանց:
Այդ միաձուլլ ուժն է մեր հաղթ, թող թշնամին
սարսափի,
Թող հաշիվ տա իրեն մի սլահ և ուժերը չափի...
Վոր դեթ մի սլահ փորձի մտնել մեր սահմանից
սրբազան,
Մեր ուժի դեմ ցրվի կգա ինչպես անկուշտ
մի գազան:

Մեզ մոտ յերգ ե, մեզ մոտ կյանք ե, մեզ մոտ սեր ե,
ինդուլթյուն,
Ընտրի՛ր քո լույս զավակներին, ջա՛ն յերջանիկ
մարդկություն:
Ով մեզ հեռ ե, ով մերն ե միշտ, իր սրտի ձայնը
թող տա,
Թող ծաղկի մեր հայրենիքը, մեր առաջնորդը
ժպտա:

1938

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՌԱՋ

Մեր յերջանիկ հայրենիքի են հեռավոր լեռան
 ծոցին,
 Արեւի առած, սիրտը ջահել ապրում եր ծեր մի
 զյուզացի:
 Տեսել եր նա դաժան կյանքի ցավերն ամեն,
 արյուն ու վիշտ,
 Ուր ինքն արդար դատել եր հաց ու անարգված
 նստել եր միշտ:
 Յերկնի տված արևն անգամ լույս չեր տալիս
 մի բուռ արախն,
 Ժայռից բղխող աղբյուրը սառ՝ ջուր չեր տալիս
 վառված սրտին:
 Դատում եր դառն ամբողջ տարին, վերջը տանը
 նստում դատարկ,
 Ա՛խ եր անում, անիծում եր ծնված որն իր,
 աշխարհ ու կարգ:
 Գիտեր վոր կան իր պես անթիվ լույս տենչացող
 սրտեր ծարավ,
 Վոր մաս չունեն նրանք անգամ գարնան զնդուն
 գետից վարար:

Բայց յերբ մի որ արեւի հետ նա վեր կացավ իրեն
 տեղից,
 Լսեց թե մի կռիվ է մեծ, մարդ է յեկել ամեն
 ցեղից:
 Ինքն ել առավ մի հրացան ու միացավ եղ բանակին,
 Այնտեղ միայն տեսավ պայծառ շողերն անմեռ
 արեղակի:
 ԼՆՆԻՆՆ եր այդ արեւը նոր, վոր լույս բերեց
 նրա սրտին,
 Փոխեց կարգերն, որենք ու գիրք, կտրեց նենդ
 ձեռքը հարստի:
 Յերկիրը մեր կենդանացավ, աղբյուրները գլգլացին,
 Ծերերն ամեն ջահելացան յերջանկության դուռը
 բացին:
 Ուզում եր նա զնալ, տեսնել իր նոր ծնունդը
 բերողին,
 Վոր յեկել եր ինչպես արեւի հայրենիքի առաստ
 հողից:
 Գնաց այդպես, սրտում ծիծաղ ես աշխարհի
 կենտրոնն հասավ,
 Բայց յերբ մտավ քաղաքը մեծ՝ լուռ, վշտահար
 դեմքեր տեսավ:
 Ինքն ել կանգնեց նրանց պես լուռ—անգին ԼՆՆԻՆՆ
 եր մահացել,
 Վորն իր նման անթիվ մարդկանց ազատության
 ջահն է դարձել:

Եւ վոչ մի բառ. տեսաւ միայն մարդկանց շարքերն
այն հասարակ:

Ու նրանց հետ արյուն սրտով մտաւ Կարմիր
հրապարակ:

Յեկեւեյին զաւակները աշխատավոր ժողովրդի,
Վոր իրենց մեծ յերդումը տան արեգնային

առաջնորդին:
Վոր հրաժեշտ ասեն նրան, դառնան նորից քաղաք
ու գյուղ,
Սհից զողա մեր թշնամին — սրտում մահւան

ծանր յերկյուղ:
Ու յերբ գործով անմեռ մարդու մեծ դպգադին
նա մոտեցավ—

Գլորվեցին իր աչքերից յերկու կաթիլ և ընկան ցած:
Բայց նա տեսավ, Վոր ԼԵՆԻՆԻ մեծ զինակիցը

զորավար
Յերդում տվեց մեծ հանճարին՝ սրտում արեւը

Վոր կտանի ժողովրդին յերջանկության լույս
փրկարար,

համբերով,
Վոր ԼԵՆԻՆԸ մեր ամենքի հոգում կապրի մի նոր
յերգով:

Նա տուն դարձավ, իսկ իր սրտում ապրում եր նա՝
ԼԵՆԻՆԸ մեծ,

Նստեց մի սլահ տխուր տրտում, առավ մի թաս
գինի խմեց:

Յերբ արթնացավ առավոտյան՝ տեսավ արեւին
յեւալ վերից—

— Ձի՛ դադարել, խփում ե դեռ սիրտը մեր հոր,
մեր հանճարի:

Նա՛ յե նորից մեր աշխարհին յերջանկության
լույսը բերում,

Շողերն ե իր առատորեն մեր հանդերին, ջրին
ցանում:

ՄՈՍԿՎԱ-ՄԱՐԶԻԿ

Խորհրդային Միության հերոս Գրոմովիկ
յեվ իւ հաջաւի ընկերներին

Ո՞վ եր, վոր ձեզ պարզեցեց այդ թռչունը յերկաթե,
Տարերքների դեմ ո՞վ եր հանում ձեզ նոր պայքարի,
Վոր աշխարհի գաղաթից ահա թռչում եք թեթեւ
Ու միշտ մնում եք անմահ զավակները մեր դարի:

Այդ առաջնորդն է մեր մեծ, վորի միտքը իմաստուն
Հերոսական մարտերի ծրագիրներ է տալիս .
Նա մեզ ժպտում է ուրախ, մեզ հետ սեղան է նստում,
Իսկ մենք կանչում ենք հպարտ— մեր հայր, մեր մեծ
Ստալին:

Յեվ նա ուրախ, ժպտադեմ, կովի ամեն մի պահին
Հերոսներիդ մեր անպարտ նոր հաղթանակ
ցանկացավ,
Նրա ամեն մի խոսքը տարավ ձեզ նոր գրոհի,
Նրա ուժը ձեր հոգում, մկաններում մարմնացավ:

Յեվ սրացաք սրբնթաց մեր յերկրի վեհ սրտից
Լցված անհուն հավատով հաղթանակի նկատմամբ,
Ո՛ր, դուք խիզախ բազաներ, նոր պայքարի, նոր
մարտի,
Անդամ չաղդեց ձեր կամքին բեվեռն իր վողջ
խառնությամբ:

Սառը քամին հյուսիսի ձեր լույս ճակատը չոյեց,
Սառույցներն ու ծովերը աղմկեցին, բարձրացան,
Սակայն ձեր կամքը յերբե՛ք չթուլացավ, չղիճեց,
Յեվ ձեր ուժի դեմ նրանք՝ կարծես հավետ չքացան:

Պապանինը դդում եր ընկերներով իր մոտիկ—
Վոր այդ, դուք եք սլանում խորհրդային բեվեռով,
Վոր մեր ազատ, յերջանիկ հայրենիքին դո՛ւք պիտի
Նոր հաղթանակ բերե՛յիք, ճամբաներով այդ հեռու:

Ստալինյան չորս սաներ այնտեղ՝ բեվեռի վրա
Միշտ աննահանջ, անղիջում կովում եյին, աշխատում,
Սավառնակից ձեր հսկա չեյիք տեսնում դուք նրանց,
Սակայն հողով մեկ եյիք՝ հերոսական նույն մարտում:

Այդպես ձեզ հետ եր ամբողջ, վողջ մարդկային մի
սերունդ,
Ձեր թիկունքում յերկաթե անսասան կուռ մի բանակ,
Վորոնք ամեն, ամեն ժամ հայրենիքի հույսերով,
Կովի ամեն ճակատում բերում են նոր հաղթանակ:

ՄԻ ՄԱՆԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Դու ծնվեցիր մարտերում, կյանքի փորձանքը առար, նոյեմբերը քեզ ծնեց և նա քո մայրը դառավ...

Յերբ լուսինը լողում եր արյան հեղեղ այն ծովում, քեզ պես հազար մանուկներ լալիս եյին ու հեղում...

Նրանք ուզում եյին հաց և փողեկող մի արև, վոր իրենց վորք սրտերին կյանքի նոր լույսը բերե:

Իսկ մայրերը նրանց խեղճ անաղատում մնացին, կարոտ լույսի, խնդովյան, մեր նոր կյանքին ու հացին...

Գնացին ու չղարձան միշտ փողեկալ հույսերով, Յեվ ճանապարհ դրինք մենք արեգնական լույսերով:

Այդ արյունը զրոյմեց քո մանկական ճակատին, Յեվ աճեցիր դու այդպես հեմքած խարխուլ մի սլառի:

Իսկ մանուկներն այն բոլոր, վորոնք քեզ հետ ծնվեցին,

Ո՛ւր զնացին, արդյոք ո՛ւր, և ի՞նչ բերքով սնվեցին...

Բայց, ա՛խ, ընկան նրանք հար-քաղցի դուռը
ծեծելով,
Ստինքներում մնացած, վերջին կաթը ծծելով:

Վերջին արեվը ժպտաց դերեղմանին այն հողե,
Մայրը վերջին համբույրով վերջին մանկանն իր
թողեց...

Թողեց նա տունն իրեն հին ու կոխվները մտավ.
Սնառեղ զրոյք մեր նոր, նոր վորդիներ նա դառավ:

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՈՒԺԸ

Հին դարերից դեպի մեզ դեռ դալիս է մի համբավ,
Մինչեւ պայծառ այս ներկան ձգվում է լայն մի
համբաւ:

Յեւ դեռ չաչյունն է լսվում ցասկոտ Դավթի հուր
թրի,

Դեռ Դավիթն է ջուր խմում Ծովասարի աղբյուրից:

Դեռ մանուկ էր, դառնարած, բայց ուժն ուներ
առյուծի,

Միայն պակաս էր նրան—թուր կեծակին և հուր ձի:
Նա վորդին էր հաղթանդամ առյուծածն. Մհերի,
Նա ջրերիցն էր խմել Սասնա չքնաղ սարերի:

Ժողովրդի միշտ մաքուր ազատատենչ մեծ վողին,—
Նա պահում էր անաղարտ իր կրծքի տակ ահագին:
Այդ ժողովուրդն է դարեր ազատության տենչանքով
կովել, արյուն է թափել, հողն է պահել իր կյանքով:

Յերբ Դավիթը մեծացավ, տեսավ Մելիքն է յեկել,
Սասնա չքնաղ սարերի նուրը ծաղիկներն է պոկել:
Աղբյուրների ջուրն է սառ տանում միայն իր հողին,
Ժողովրդի հացն ուտում, հանգիստ պառկում է
կողին:

Տեսավ ինչպես Սասունցիք հորտ ու սարուկ են
դարձել,

Իսկ Մելիքը նենգամիտ վոսկու ուղտերն է բարձել:
Աղջիկները Մելիքին խառ խալիչա յեն դործում,
Իսկ Դեմն արյունը արդար հա ծծում է, հա ծծում:

Զհամբերեց էլ Դավիթն ու Զալալին պինդ հեծավ,
Թուրը առավ Մհերի, Սասնա սարը բարձրացավ:

— Մե'րն են սարերը Սասնա—դոռաց Դավիթը
խրոխտ,
Իսկ ո'վ է նա, մի Մելիք, թող ձին հեծնի դա—ինձ
մոտ:

Խաբար տարեք—թող զորքով մեր յերկրից հեռանա,
Թե չե հարվածը Դավթի՝ իր կյանքում չի մոռանա:

Ասաց Դավիթն ու թռավ ինչպես հրաշք յերկնածին,
Լերկ ժայռերից էր թռչում նրա ջալալ սեվուկ ձին:

Հասավ սարերը Սասնա—Մելիքի բազում զորքերին,
Ազատության շունչ տվեց Դավիթն իր զույգ
ձեռքերին:

— Հե՛յ, կանչում եր Դավիթը, կտրուկ թուրն էր
չառաչում,
Յես ձեզի՝ հեռ դործ չունեմ, յես Մելիքին եմ
կանչում:

Ահից զորքերը փախան, խաբար տարան Մելիքին —
Թե յերկնից վայր իջավ մի ձի առյուծն իր թամբին:

Գեղ է կանչում են հսկան, մենք վախել ենք
 յերկյուղից,
 Նա դռնում է,— այն ո՞վ է վտարը դրել մեր հողին:
 Յեւ Մեղիքը խոր քնից դարձնեց, նստեց իրեն ձին,
 Զորքերի հետ միասին քաջ Դավթի դեմ գնացին:

Մեղիքն հանկարծ նկատեց մի աժդահա սլառանի
 Մաքում մի սլա՜հ մտածեց, ինչ կարող է ինձ անի,
 — Ո՞վ ես, Մեղիքը դռաց, դո՞ւ յե՛ս առյուծը
 յերկնի,
 Գիտե՞ս, վոր սուրն իմ կարուկի քո ծուխ, փռչին
 կհանի:

— Գիտեմ, սակայն ո՞վ ես դու, վոր նստում ես մեր
 սարում,
 Վոր մեր ոջախն ես քանդում, մեր տներն ես
 ավերում:
 — Պատրաստ յեղիր, դե տեսնենք ո՞վ ում փռչին
 կհանի,
 Կուգես առաջ դու խիիր, չե վոր մեծ ես ինձանից:

Մեղիքն հարվածն ավարտեց, և լուռ կանգնեց,
 դարձացավ,
 Յերբ փռչու գորշ ամպերից Դավթի վեր
 բարձրացավ:

— Հերթը իմն է քաջ Մեղիք,— ասաց Դավթին ու
 մեկեն,

Ինչպես կայծակն ահարկու, իրեն հարվածը զարկեց:
 Փախան, և վոչ մի զինվոր ել չմնաց մեծ գորքից,
 Յերբ փռչու հետ թռչում եր արնոտ դանդը Մեղիքի:

Դավթին իր հողը մաքրեց ոտարագլի տերերից,
 Դարձավ, և կուշտ ջուր խմեց Ծովասարի աղբյուրից:

Դեռ լսվում են դարերից զարկերի ձայնը Դավթի,—
 Թե վոչ մի նենդ բորենի ժողովրդին չի հաղթի:

1938

Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Յ Ի Ն

Գարունն է, ջան, սար ու դաշտեր ծաղկանց անուշ
բույրն են առել,
Զնգուն գետեր, պաղ առվակներ, զով, կենսաբեր
ջուրն են առել,
Սոխակները դալալում են, սիրող սրտի հուրն են
առել,
Յերգիչները յերգում են զիլ՝ մեր աշխարհում
դարո՞ւն է, ջա՛ն:

Հողի կուրծքը սեփանում է, տրակտորը վար է անում,
Հովիվն առած՝ վոչխարներին ուրախ յերգով սար է
տանում,
Հասկը նոր է ծիլեր տալիս, ծառն ել արդեն բար է
անում,
Հայրենիքում մեր յերջանիկ դարունն էս ինչ սիրո՞ւն
է, ջա՛ն:

Ով ծաբավ է սիրո հրից՝ սառն աղբյուրից ջուր է
ուզում,
Ով զենք չունի թշնամու դեմ՝ նա ել արդեն սուր է
ուզում,

Ով չի սիրում հայրենիքս իր հանդիսող զուր է
ուզում,
Մեր սարերից մի զով համբույր ես դարունը բերում
է, ջա՛ն:

Տրակտորի վրա նստած մեր յերջանիկ մարդն է հիմի,
Ով սիրում է ժողովուրդը՝ հայրենիքիս զարդն է
հիմի,

Մարդը մեր վառ այս որերում ամենից թանկ
վարդն է հիմի,
Յե՛վ նա դարնան բուրմունքի պես հայրենիքն իր
սիրում է, ջա՛ն:

Ինչքան ուրախ ու վառ լինենք, կյանքը մերն է,
սուրը զորեղ,
Հարստության հանքը մերը է ամեն սիրտը բյուրեղ,
Այնքան անհուն մեղ կսիրի մեծ առաջնորդը
հանճարեղ,
Ուրախության յերգն ու կանչը մեր աշխարհին տիրում
է, ջա՛ն:

1988

ԱՐԹՆԱՑԻՐ ՄԵՐ ԿԻՐՈՎ,

... Այնպէս եւ ուզում ապրել ու ապրել:
Ս. Մ. ԿԻՐՈՎ

Արթնացի՛ր ղեկավար, արթնացի՛ր մեր ԿԻՐՈՎ,
Արթնացի՛ր հարազատ, մտերիմ,
Արթնացի՛ր ու շրջի՛ր հայրենի քո յերկրով,—
Արթնացի՛ր ջերմ արեւ սրտերի:

Թունալուր մի ղնդակ թշնամին արձակեց,
Թունալուր իժերի բորբոսնած ափն բնից,
Մեր պողպատ շարքերից թշնամին քեզ խլեց,
Բաժանեց հավիտյան քո կյանքը մեղանից:

Սակայն մեր սրտերում նոր ցատում բարձրացավ,
Սեղմեցինք ամրակուռ մեր շարքերն ավելի,
Սևերիզ դրոշներ տխրությամբ իջան ցած,—
Քե՛զ համար մեր ԿԻՐՈՎ, քե՛զ համար սիրելի:

Առաջնորդն եր կանգնել իր դեմքին անհուն վիշտ,
Իր բյուրեղ, իր տոկուն աչակերտն ել չկար,
Մի՛թե դու, մեր ԿԻՐՈՎ հեռացել ես ընդմիշտ,
Մի՛թե դու հենց յերեկ նոր նիստից դուրս չեկար:

Արթնացի՛ր ղեկավար, արթնացի՛ր մեր ԿԻՐՈՎ,
Արթնացի՛ր հարազատ, մտերիմ,
Արթնացի՛ր ու շրջի՛ր հայրենի քո յերկրով,—
Արթնացի՛ր ջերմ արեւ սրտերի:

Միլիոններ յերգւեցին, վոր բները ոճի,—
Մինչև վերջը այրեն հատուցման վրեժով,
Մեր տոկուն, կուռ ձեռքերն իժերին խեղդեցին,
Յեւ քո դորժը թողած մենք տարանք նոր ուժով:

Դու կասկե՛ս հավիտյան քանի կա կյանք, արեւ,
Դու կդա՛ս, կլինե՛ս, կքայլե՛ս միշտ մեղ հետ,
Քո պատիվն ե կանգնած մեր զլխից միշտ վերել,
Չի ջնջվի մեր սրտից քո պատկերն առհավետ:

Յերբ բացվում ե արեւն ու փռում ջերմ շողեր,
Յերբ անամպ յերկնքից մեր արծիվն ե թռչում,
Միաձույլ, համարձակ նոր կովում հաղթողներ
Շչնջում են կամաց ու միշտ քեզ են կանչում...

Արթնացի՛ր ղեկավար, արթնացի՛ր մեր ԿԻՐՈՎ,
Արթնացի՛ր հարազատ, մտերիմ,
Արթնացի՛ր ու շրջի՛ր հայրենի քո յերկրով,
Արթնացի՛ր ջերմ արեւ սրտերի:

ՆՈՅՆԻՄԱՆԵՐՅԱՆ ԱՌԱՎՈՏ

(Հատված համաձուլ պոեմից)

1

Դաշտ ու լեռներ, անտառ ու գյուղ գիշերն առած

Խավարի մեջ մահասարսուռ թնդանոթն էր վորոտում,
Յերբ գանգրահեր թի պատանի գաղտադողի տուն

Հազար ծաղիկ, հույսեր ու սեր, հազար փափագ էր
սրտում:

Նա սիրում էր կյանքը կոկոն, սիրտը արև աղջկան,
Թշնամի յեր հորը նրա՝ գյուղի տիրոջն, աղային,
Շուրջը նայեց ու ման յեկավ իր սիրահարը չկար,
Անբուժելի մի վերք դառավ սիրտն այն ջահել

աղայի:

Ու դուրս յեկավ տանից մոլոր, սրտում կյանքի

կարծես հազար լեզու առած հրդեհվում էր գյուղը

Նա տեսնում էր գյուղը ավեր բայց իր սրտում

Յեվ դեռ ինչքա՞ն գարուն տենչող պայծառ սրտեր

կան բողբոջ:

Գյուղից հեռու, սարի հետեվ՝ ինչպես արև չժաղած,
Կանգնել էին ժողովրդի զավակները սրտով վեհ,
Վորոնք գարնան հեղեղի պես լուսադեմին պիտի դան,
Ծով գյուղերով, դով դաշտերով նոր լույս

փռեն, արշավեն:

Բայց գյուղը դեռ ծխում էր լուռ՝ վողջ ճրագները
մարած,

Վոչ մի ուղի, վոչ մի ճամբա, վոչ մի կրակ էլ չկար,
Վոր սիրահար են սեգ տղեն սրտում սիրո սաղ դրած,
Առներ, լույսի ծովը տաներ իր սիրահար աղջկան:

Փախել էին վողջը արդեն թողած մանուկ, մայր ու
տուն,

Գյուղի քյոխվեն հավաքել էր հավատարիմ տղերքին,
Վոր լույսի հետ արև բերող առավոտյան նոր
մարտում,

Մնան հլու, անդավաճան, իրեն պատվին, որենքին:

Իսկ աղջիկը վոնց տատասկում հպարտ աճած վարդի
թուփ,

Գիտեր, վոր այլ բանակից է իր սիրահարը ջահել,
Ու դուրս յեկավ՝ գտնի նրան, բայց լուսինն իր աչքը
խուփ,

Աղոտ լույսի փունջը անգամ ամպերի տակն էր

Նա զգում էր, վոր պիտի դան, վոր դեռ արյուն
կհոսի,

Վոր աչխարհը մի նոր հունով, նոր ուղիով կդնա,
Վոր բազմազգի ժողովրդի բանակի հետ միասին,
Կդա նաև սիրահարն իր և միշտ ուրախ կմնան:

2

Նա լուռ չըջեց, ևն թուխ տղեն ու կրկին սարը
դարձավ,
Վոր դեռ չելած ցողաթաթախ արևի շողն
առաջին,—

Սրտում սիրո հաղթանակի վողջ հույսերը մեկ
դարձած
Բանակի հետ դյուղը առներ—իր սիրահարը միջին:

Յերբ յերկինքը նոր եր բացվում, պատռած քողը
խավարի,
Յերբ աստղերը դորչ յերկնքում ամպերի տակ չքացան,
Ժողովրդի զավակները այդ առավոտ կենսալից,
Առած հզոր կայծակի թեվ դուրս նետվեցին, իջան
ցած:

Նորից յեկավ կրակ ու բոց, նոր շեփորներ հնչեցին,
Հաղթանակի, աղատուեթյան այգարացին լուսաշող,
Քյոխվեն իրեն տղերքի հետ դյուղն ու տունը
թողեցին,

Սրաներում լի դառը մի թույն ահի,
մահի անհուն դող:

Միայն աղջիկը հեռացավ, ծածուկ փախավ իր հորից,
Յեկավ, դտավ իր սիրածին, ու իրար ջերմ

փառվեցին,
Յերկու ջահել սիրակարոտ պայծառ սրտերը նորից,
Նոյեմբերյան այն առավոտ, նույն կրակով վառվեցին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ՊՏՈՒՂՆԵՐԸ

Ամեն, ամեն առավոտ, յերբ արեվն և բարձրանում,
Յերբ քաղաքն և աղմկում, յերբ դյուղերն են
արթնանում,

Յերբ սուրում են նավերը հորդ ջրերով ովկիանի,
Յերբ ամպերն են պատռվում դույզ թեվերից
թռչունի,

Յերբ զետերից փրփրաղեղ, վոր սարերից են դալիս,
Լուսի հազար կայաններ, վառ կայծեր են շաղ
տալիս...

Այդ պտուղներն են աղատ, մեր նորածին աշխարհի,
Այդ պտուղներն են արյան՝ հոկտեմբերյան զոհերի:
Կյանքն և դարձել մեզ համար ուրախության անհուն
ծով,

Մեզ մոտ հերոս և դարձել յուրաքանչյուրն իր
դործով,

Մեր մանուկներն են նայում ապագային լուսաշող,
Մեր ծերունին և ուրախ— սրտում կյանքի
պայծառ շող:

Ասես նորից են նրանք ծնունդ առել, մեծացել,
Ասես դարնան ծաղիկներ, պատանիներ են դարձել,
Վորոնք նոր են հասկանում կան ու չկան աշխարհի,
Վորոնք լույս և տալիս վառ մեծ արեղակը բարի:

Ո՛ր, արթնացե՛ք յերգիչներ, մեծ վարպետներ
անցյալի,
Ձեր յերազած, ձեր յերգած պայծառ որերն են գալիս,
Ձեր քնարները առեք, ամուր խիեք տավրիլին,
Ձեր յերգերով կապվեցեք նոր, հայրենի մեր հողին:
Յե՛վ դուք նոր կյանք կստանա՛ք, նոր հերոսներ
կտեսնե՛ք,
Ձեր վառ մտքի թեւերով արեգակին կհասնեք,
Նա ձեզ սիրով կընդունի, ձեզ հետ բաժակ կխփի—
Բացակներէց խնդության կարմիր դինին կթափի:

Ժայռ ե յեղեւ մեր ճամբան, ապառաժներ ու քերծեր,
Վորով անցել են հաստատ ե՛լ թե մանուկ ե՛լ թե ծեր,
Արյուն, քրտինք են թափել, սար ու դաշտեր են
չափել,
Բայց մեր հույսն ու հավատը մեզ յերբեք ել չի՛
խաբել:
Մեզ վարում եր մի հսկա— ծով մտքերի մի տիտան,
Վորին հազար, բյուր անդամ անկեղծ յերգում պիտի
տանք,
Վոր միշտ լինենք նրա պես, նրա զավակն արժանի,
Նրա նման աներեր՝ մեծ մարտերի վեհ ժամին:

Այժմ քնած ե հանգիստ, բայց չի մարել իր հողին,
Նա իր սիրտն ե նվիրել ամենամեծ զավակին,
Իր պես արի ու բարի, իր պես հանճար, իմաստուն,
Յերջանկության լույս աղբյուր, ամենազետ
մեծ մարդուն,

Վորը ամեն առավոտ նրան այցի յե գալիս,
Յե՛վ իր ամեն մի այցին մի նոր յերգում ե տալիս,—
Իր վարպետին, իր հորը մեր ուրախ կյանքն ե
պատմում,
Նոր ուժ, նոր կամք ստացած լուռ քայլում ե,
հեռանում:

Դամբարանից լենինի Ստալին արեւին ե ծագում,
Վորի կայտառ շողերն են միշտ թափանցում մեր
հողում:
Յե՛վ յերբ այդ շողն ե առնում դարավոր
ժեռ քարերին,
Պատուվում ե, հող դառնում, ճամբա տալիս ջրերին:
Հասնում, կախվում են ահա պտուղները մեր կյանքի,
Պտուղները մեր սիրո, մեր վոսկեհոս քրտինքի:
Այդ բերքերի նման վառ ահա մենք ենք բարձրացել,
Այդ այն արյունն ե թափած, վորն ապարդյուն
չի անցել:

1938—նոյեմբեր

Մ Ե Ր ՈՒԺԸ

Կանգնած ե անա ժողովուրդը մեր,
Վորպես հավիտյան տերը իր հողի,
Նրա կա՛մքն ե հաղթ, ո՛ւժն ե աներեր,
Լույսով ե ցողված իր կյանքի ուղին:

Յեղերքից յեղերք մի յերգ ե հնչում,
Ակունք առնելով միլիոն սրտերից,
Այդ հայրենիքի սերն ե մեզ կանչում,
Միշտ զգաստ պահում զալիք մարտերին:

Յերբ բյուր արծիւներ կուռ շղթա կապած
Յերկնային մովում պտույտ են տալիս,
Այդ նոր աշխարհի տերերը հպարտ—
Մեր յերիտասարդ սերունդն ե զալիս:

Մենք մա՛հ ենք բերում թշնամուն զաղիր,
Մեր խաղաղ կյանքի շենքը կերտելով,
Մենք կյա՛նք են տալիս մարդու յերազին,
Իր անհուն սրտում պահված դարերով:

Գա՛լիս ենք հպարտ՝ սրերը հանած,—
Մեծ հայրենիքի սերը մեր սրտում,

Մենք նոր բանակն ենք հավետ փառապանծ—
Մեր խաղաղ կյանքի դիրքերում արթուն:

Կանգնած ենք հաստատ դիրքերի վրա,
Ծով ուժն ե հորդում մեր ժողովրդի,
Մենք սպասում ենք՝ սրերը հանած
Առաջին կոչին մե՛ծ առաջնորդի:

1938—ողոստոս

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

Նստե՛լ եր լուռ, միտք եր անո՛ւմ,
Այն ծերունին ալեհեր, —
Վորի դեմքից տառապանքի
Կնճիռներն են չքացել: —

Դուրս ե նայում պատուհանից
Դեպի սարերը սիրուն,
Թռունիկներին դրկում հերթով,
Ջերմ համբուրում ու սիրում:

Ձկար իր հին տունը խավար՝
Ուր սիրած լի յեր վշտով,
Ուր ապրել եր՝ աչքը հացին —
Յերջանկության կարոտով...

Մարերումն եր նա ծերացել,
Բուրմունքն առել վարդերի,
Բայց լուկ արցունք եր թափել
Ծաղիկների թերթերին:

Այդպես անցավ կյանքը նրա, —
Տարիները դնացին,

Մինչ յերկնքում մեր նոր դարի
Լույս աստղերը ցոլացին:

Հիշում եր նա յերկու գիշեր,
Հիշում յերկու պատմություն,
Մեկը տխուր վշտերի ծով,
Մյուսն անծայր խնդություն:

Առաջնորդը մեր իմաստուն
Գծեց ուղին դալիքի,
Վողջունեցին վողջը նրան՝
Լցված փառքով նոր կյանքի:

Ու թռչում են յերկրից-յերկիր
Անմար խոսքերը նրա,
Ողորդեր, վորոնք ամեն սրտում
Վառում են նոր մի կրակ:

Լսում եր նա, այդ ծերունին,
Յե՛վ յերբ ճառը վերջացավ,
Նրա դեմքից խոր ծերության
Կնճիռները չքացան:

Ժպտաց մի պահ, նայեց վորդուն, —
Փայլն աչքերում հաղթության,
— Յես զգում եմ դեռ ինձ ջահել՝
Բանակում նոր մարդկության:

Բայց նա, հանկարծ, խոր ա՛խ քաշեց,
Դեմը յեկավ մի դիշեր—
Իր վաղամեռ մեծ տղայի
Անդարձ կորուստը հիշեց:

Յերբ աշխարհում սով եր, կռիվ,
Են կաղնու պես տղային,
Տարան յերկու զինվորները
Իրեն «պահող» աղայի:

Տարան... ու մի որ ել արդեն,
Յերբ անձրեւին եր մտրակում,
Յերկու սովեր մոռենում են,
Խրճիթի դուռը թակում:

Ներս են բերում արնաշաղախ
Հին չորերի մի կապոց,
Նետում առջեւը ծերունու
Յեւ զուրս վազում շտապով:

Ու այն որից դեռ իր սրտում
Բորբոքվում է վերքը հին,
Բորբոքվում է նոր կարոտով,
Յեւնում իր դեմ այս պահին:

— Այդպես դնաց ու թառամեց
Քո յեղբայրը հարազատ,
Իսկ դու հասար ու բարձրացար
Վեր որերին յերազած:

Յես դեռ ունեմ ե՛լ ուժ, ե՛կ կամք՝
Քեզ հետ կռվի դնալու,
Սերունդների համար դալիք՝
Նոր ծաղիկներ ցանելու:

Բոլորել է խնդությամբ լի
Տասնութ տարին քո կյանքի,
Յեւ դու պետք է քո ձայնը տաս՝
Մեր սրբազան որենքին:

Մեր ձեռքերը կյերկարեն
Դեպի Կրեմլը հսկա,
Ուր նոր կյանքի արեւին անմար,
Ուր Ստալինն է նստած:

Մեր յերջանիկ հայրենիքի
Միշտ սրենթաց նալին արի—
Առաջնորդն է տանում անվերջ
Ուղիներով պայքարի:

Այդպես լսում ու խոսում եր
Այդ ալեհեր ծերունին,
Վարն իր սրտում ինչքա՛ն, ինչքա՛ն
Աշխատանքի սեր ունի:

Իսկ իր վորդու դեմքի վրա,
Վորպես դարնան մի ծաղիկ—
Ալիքվում են հույզերը վառ՝
Յերջանկության, ծիծաղի:

1939 թ ի վ

Դանդաղ դարկեց ու զընդաց ժամացույցը կրեմլի,
Աշտարակները վեհանիստ լույս աստղերով հնգաթեւ—
Շշնջացին ասեա իրար՝ թե նոր տարին ե դալիս,
Թե այս գիշերը թեպետ ձյուն ե, բայց կբացվեն
նոր վարդեր:

Յեւ կրեմլի ժամացույցի հնչյունները հաղթական
Տարածվեցին ամենուրեք — հասան գյուղեր,
ու խրճիթ,
— Հե՛յ ընկերներ, ամուր պահեք ձեր շարքերը
մարտական,
Թող ավելի խրոխտ լինեն նոր հարվածները մուրճի:

Իսկ այդ գիշերը, վառ, լուսեղեն լապտերներով
իլիծի
Ձարդարված եր ամեն անկյուն, և ամեն սիրտ
բաբախող,
Լսում եր հար խնդուլթյան յերդնավազները քյամանչի,
Տեսնում եր ճոխ սեղաններին հազար բարիք ու
խաղող:

Յուրաքանչյուր խորհրդային քաղաքացի վորպես
մարդ,
Վոր ապրում ե կյանքը ծիծաղ, աշխատանքով իր
արդար,
Մի պահ խորհում ե իր մասին, թե յերկրին ինչ ե
տվել,
Վորպես մեր հաղթ, բաղմամբ իրոն ընտանիքի մի
անդամ:

Իսկ նա, այն մարդը հանճարեղ, քաղաքացին
հասարակ,
Վոր ապրում ե ամեն վայրկյան միլիոններ
սրտերում,
Տե՛ս, հաշիվ ե տալիս իրեն, մտածում ե
շարունակ—
Թե յերջանիկ ժողովրդին ինքը ինչ ե նվիրում:

Նստած ե նա, իսկ սեղանին ահա մի թուղթ ե
դրված,
Յերկար նայում ե մտախոհ, կարդում ժախտն
յերեսին,
Այնպեղ մեր մեծ առաջնորդի բյուր նվերներն են
դրված,
Յեւ դրանով ժողովուրդն ե հպարտ իր հետ միասին:

Գարնանային բույրով լցված մի գեղեցիկ առավոտ
Իր դյուցազուն դավակներին թեվեր տվեց ու թռան,

Նա', վոր սրտում ունի պահած վառ, հայրական
 ջերմ կարոտ,
 Նրանց գրկեց ու համբուրեց, յերբ հաղթությամբ
 հետ դառան:

Անցան բեմերն Հյուսիսային, անցան ծովեր,
 քաղաքներ,
 Կոլոմբոսի հողը հասան, հասան են նոր աշխարհին,
 Նրանց ճամբին վրված էին ստալինյան կրակներ,
 Վորոնք ամպրոպ, փոթորիկներ, վորոնք
 խավարը ցրին:

Ապա իր քաջ աղջիկները, վոր յերկիրը ցնցեցին,
 Անորինակ մեծ թռչնուկ, վոր կհիշվի դարեդար,
 Հեռուներից դարձան պատվով, իրենց հորը
 փարվեցին:

— Մենք առողջ ենք, մեզ չի' հաղթել վոչ մի
 տարերք, պատահար:

Բյուր են նրա նվերները, և ամեն ոք, ամեն ժամ,
 Իր մեծ սիրտն է անկեղծ սիրով ժողովրդին նվիրում,
 Միլիոններն են նրա սնած վսրդիները պատվարժան,
 Վորոնք իրենց կյանքից ավել առաջնորդին են
 սիրում:

Բայց ամենից մեծ, թանկագին նրա նվերը տված՝
 Դա մի գիրք է, վոր գին չունի, վոր և կյանք է
 և պայքար,

Դա Լենինյան ղինվորների մեծ պատմությունն է
 դրված,
 Վորն ինչպես լույս անմարելի պիտի վառվի
 դարեդար:

Սակայն դարձյալ խորհում է նա—ընկած ծովը
 մտքերի,
 Գալիա դնում են շարունակ հուզող հարցերը վաղվա,
 Հինը դարձավ վառ պատմություն, սկսում է նոր
 տարին,
 Յեւ իսկ նրա միտքը բաղմամբով հարցերով է զբաղված:

Առաջնորդի նվերները բյուր են՝ ինչպես վառ
 աստղեր,
 Ժողովրդի բախտի համար չի անտոսա իր կյանքին,
 Դրանք իրար կապված են միշտ՝ անմար սիրով
 հրեղեն,
 Յեւ այլ կապը քանդել սակայն չի՝ հաջողվի
 վոչ—վրջի:

Նա՛, վոր սրտում ունի պահած վառ, հայրական
 Զերմ կարոտ,
 Նրանց գրկեց ու համբուրեց, յերբ հաղթությամբ
 հետ դառան:

Անցան բեվեռն Հյուսիսային, անցան ծովեր,
 քաղաքներ,
 Կոլումբոսի հողը հասան, հասան են նոր աշխարհին,
 Նրանց ճամբին փութած եյին ստալինյան կրակներ,
 Վորոնք ամպրոպ, փոթորիկներ, վորոնք
 խավարը ցրին:

Ապա իր քաջ աղջիկները, վոր յերկիրը ցնցեցին,
 Անորինակ մեծ թռչնքով, վոր կհիշվի դարեդար,
 Հեռուներից դարձան պատվով, իրենց հորը
 փարվեցին,
 — Մենք առո՛ղջ ենք, մեզ չի՛ հաղթել վոչ մի
 տարերք, պատահար:

Բյուր են նրա նվերները, և ամեն ոք, ամեն ժամ,
 Իր մեծ սիրտն է անկեղծ սիրով ժողովրդին նվիրում,
 Միլիոններն են նրա սնած վսրդիները պատվարժան,
 Վորոնք իրենց կյանքից ավել առաջնորդին են
 սիրում:

Բայց ամենից մեծ, թանկագին նրա նվերը տված՝
 Դա մի գիւղ է, վոր գին չունի, վոր և կյանք է
 և պայքար:

Դա Լենինյան ղինվորների մեծ պատմությունն է
 դրված,
 Վորն ինչպես լույս անմարելի սկիտի վառվի
 դարեդար:

Սակայն դարձյալ խորհում է նա—ընկած ծովը
 մտքերի,
 Գալիս զնում են չարունակ հուզող հարցերը վաղվա,
 Հինը դարձավ վառ պատմություն, սկսում է նոր
 տարին,
 Յեւ նրա միտքը բազմաթիվ հարցերով է զբաղված:

Առաջնորդի նվերները բյուր են՝ ինչպես վառ
 աստղեր,
 Ժողովրդի բախտի համար չի անսոսա իր կյանքին,
 Դրանք իրար կապված են միշտ անմար սիրով
 հրեղեն,
 Յեւ այդ կապը քանդել սակայն չի՛ հաջողվի
 վոչ-վոքի:

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ

Ձկալովին, Բայդուկովին, Բեյակովին

Ահա դառնում են նրանք Հերոսական պայքարից,
Սալառնակի ճակատին հաղթանակի մի դրոշ,
Այդ զավակներն են անվախ ստալինյան հանձարի,
Վոր դնացին ծովերի, սառույցների դեմ դրոշ:

Թռչում էին նրանք հար սառույցներից, ծովերից,
Մերթ ամպերի յերեսից սլանալով դեպի վեր,
Սառցե շերտերն էին մերթ նստում նրա թեվերին՝
Այն թռչունի, վորին մեր հայրենիքը ըստեղծեց:

Նրանք հաստատ դիտեցին, վոր դժվարին այդ ուղին
Տարերքների հետ մղած կռվում պետք է նվաճել,
Ու լցվելով նրանք ել փառքով՝ կռվում հաղթողի,
Թռչում էին անընդհատ դեպի Հյուսիս, դեպի վեր:

Ահա նրանք՝ Ձկալով, Բայդուկով ու Բեյակով,
Ո՞ւմ ահանջին չեն հնչում այս անուններն հարազատ,
Ո՞վ չի դեռում, վոր նրանք հայրենիքում յերջանիկ
Կատարում են պատվաբեր իրենց պարտքը սրբազան:

Նրանց հետ է գրուցել առաջնորդը մարդկության—
Նոր թափ, յեռանդ, նոր կորով ու պայքար է
ներշնչել,

Վորի ամեն մի խոսքը ե՛լ հմայիչ ե՛լ ազդու՝
Ուղիներում պայքարի հսկա փարոս է դարձել:

Նրանք յերկու աշխարհին նոր ճանապարհ տվեցին,
Սառցադաշտեր ու ծովեր թողած իրենց հետեվում,
Յեւ մարդկության համար վողջ մի նոր լապտեր
վառեցին,
Վորի լույսերն առկայծում, տարածվում են ու
փռվում:

Յեւ դեռ ինչքա՞ն կթռչեն ու կդառնան հաղթությամբ,
Հայրենիքի համար մեր փառք ու պատիվ բերելով,
Իսկ առաջնորդը նրանց հայրական վեհ ջերմությամբ
Կվողջունի՝ պայքարի նոր խնդիրներ դնելով:

Փա՛ռք ձեզ, մեր մեծ յերկրի լուսադասկ զինվորներ,
Վոր մարտերիցն այդ բոլոր հաղթանակով եք դալիս,
Փա՛ռք ձեզ, մեր մեծ առաջնորդ, վոր շարքերին մեր
բոլոր՝

Նոր խնդրություն, նոր յեռանդ ու նոր կորով են
տալիս:

Յ Ե Ր Զ Ա Ն Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Ո՞վ եր տեսել այսպես առատ աշխարհը լի բերքերով,
 Ո՞վ եր տեսել, վոր մարդն այսպես ուրախ լինի

յերգերով:

Ո՞վ եր տեսել մեր սարերի կառարները անառիկ,
 Ո՞վ եր տեսել ու նվաճել խստությունը բեվեռի:

Ո՞վ եր տեսել առաջնորդն իր լինի այսքան

իմաստուն,

Վոր մտնում է ու շրջում է ամեն մի դյուղ,

ամեն տուն:

Այդ մե'նք ենք, վոր վայելում ենք յերջանկությունը

դարի,

Այդ զավակներն են կենսաթով ստալինյան հանճարի:

Այդ մե'նք ենք, վոր կյանք ենք կերտում ու

աննահանջ ընթանում,

Այդ լույս ճամբով մեզ իմաստուն մեծ առաջնորդն է

տանում:

Մենք հավիտյան պիտի կանչենք մեր հայր,

մեր մեծ Ստալին,

Փա'ռք քեզ, կյա'նք քեզ, վոր մարդկության՝

յերջանիկ կյանք ես տալիս:

ՄԵՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ահա զալիս է հաստատ մեր սերունդը սիրով լի,
 Հողմերի հետ կովում ե՝ սրտում պայծառ մի

դարուն,

Հայրենիքին իր ծոցի ջերմ կրակներն է տալիս,
 Սովառնում է աներկյուղ անեղրական յեթերում:

Մերն է պայծառ տաղաքան, նա մոտենում է արդեն,
 Նրա արեւ աչքերին մենք միշտ հաստատ ենք նայում,
 Մեր մեծ ճամբին փոված են յերջանկության բյուր

վարդեր,—

Բուրմունք տալով աշխարհին սրտերն են մեր հմա-
 յում:

Խո'ր է ուղիւսնը կապույտ—բայց մենք սուզվում
 ենք անվախ,

Բա'րձր են լեռները հսկա—մենք թռչում ենք

ամպերից,

Մեզ ժպտում են հայրենի ծով դաշտերը ցողաշաղ,

Ուր զրկվում են մեր զուլալ յերակները ջրերի:

Մենք բեվեռը բացեցինք և ամենից հեռավոր,

Ճանապարհով կարմրաթեւ բաղները սլացան,

Նրանք դարձան հաղթությամբ մի գեղեցիկ առավոտ

Յեւ անսահման մեր հողի փառքն ու պարծանքը

դարձան:

Քանի՛, քանի՛ զաւակներ մեծ Ստալինը ունի,
Վորոնց ժպտում ե խորունկ վառ, հայրական ջերմ
սիրով,—
Նրանց տալիս ե թեվեր հպարտ ճախրող թռչունի,
Նրանց ճամբրան ե լցնում կոմունիզմի լույսերով:

— Առաջնորդի մեծ զաւակ—վորքա՛ն քաղցր ե զա
հնչում,
Դա՛ յե մեր մեծ այս դարի ջահերին վիճակված,
Դա՛ յե ամեն առավոտ նոր մարտերի մեղ կանչում,—
Յերբ յեղնում ե յերթը մեր—կուրծքը պողպատ,
դրահաված:

Մե՛նք, սրտներս մեկ արած՝ զործաքանում, թե
հանքում
Դեռ առավոտ չբացված նրա անունն ենք տալիս,
Աշխարհացունց մեր ճանով նրա մասին ենք յերգում,
Վոր յերկնային արեւից անդամ չուտ ե դուրս
դալիս:

Մեր լույս աղբյուր Ստալին, դո՛ւ յես մեր հայրը
հավեռ,
Յերիտասարդ մի սերունդ քո ջերմ սիրով ե լցված,
Դո՛ւ յես փռել անթառամ ծաղիկները հոտավետ,
Դեպի չքնաղ ապագան մեր մեծ ճամբրան ե բացված:

ՄԱՅԻՍՅԱՆ ՅԵՐԹ

Մայի՛ս, դարնան բուրմունքն ես դու,
Շուշանն ես դու, սերն առատ,
Մեր հողին ես, մեր սիրտն ես դու,
Մեր ծաղիկն ես անթառամ:

Վարդն ե ցողում՝ մեր շեն հողում,
Բույր ե տալիս նոր կյանքին,
Յերջանկության աստղն ե հպարտ
թառել կապույտ յերկնքին:

Քանի՛ տարի, քանի՛ ղիչեր
Բուրումնավետ վարդի տեղ,
Մարդն ե լացել, ստրուկ դարձել
Ու չի դառել վոչ մի դեղ:

Քո արեն եր մարել, սառել,
Դու արցունքով մնացիր,
Յերբ Ղուկասն ու ընկերները
Վառ հույսերով զնային:

Ծաղիկներդ թառամեցին,
Բայց վոնց անչեջ մի կրակ, —

Նրանց պայծառ տենչանքները
Յերբե՛ք, յերբեք չկորան:

Մի վառ աչուռն յեկա՛վ հասա՛վ
Քաջ Լենինի ձեռքը մեծ,
Իր հանճարեղ աշակերտին
Սրտի վարդերը տվեց:

Բերեց նա՝ մեզ և՛ կյանք, և՛ սեր,
Յե՛վ փառավոր աշխատանք,
Ինչքան անհուն պիտի սիրենք,
Ինչքա՛ն յերգենք ու ժպտանք:

Իմ հայրենի հողը նրա
Շունչն է առել ու հողին,
Սար ու դաշտեր, ծառ ու ծաղիկ
Լցրեց սիրովն իր անդին:

Այդ դո՛ւ յեռ մեր հույս ու արե՛վ,
Մեր կյանք, մեր սեր Ստալին,
Անդին դո՛ւ հար, վոսկե մի սար,
Վոր միշտ մեզ մոտ ես գալիս:

Դու չըջում ես անծայրածիր
Առատ ու շեն մեր հողում,
Քո հաղթ ուժը ժողովրդի
Յերգիչներն են ներբողում:

Քաղաքացի յես հասարակ,
Մեզ պես, մեզ հետ ամեն ուր,
Բայց ինչքա՛ն և խոսքդ զուլալ
Յե՛վ ինչքա՛ն և միտքդ խոր:

Անկեղծ սրտով զրույց կանես
Մեր յերջանիկ մարդու հետ,
Ով տեսել է դեմքը քո վառ՝
Բախտավոր է առհավետ:

Մայիսն է, տե՛ս, դուրս ենք յեկել
Առվակներն են կարկաչում,
Մեր յերթն ամուր և ամենուր
Ջա՛ն, Ստալին — է կանչում:

Արագածի կրճքին բացված
Գարնան ծաղիկն է ցողում,
Յերջանիկ է մարդը հավետ,
Վոր շնչում է մեր հողում:

Մեր թշնամին հենց այս ժամին
Իր դաժան սուրն է սրում,
Իսպանական ու չինական
Քաղաքներն է ավերում:

Մահ է բերում նրանց սիրուն
Մանուկներին, բոլորին,

Բայց զգում ե, վոր իր մահը
Մտենում ե որ-որին:

Աչք ե զրել մեր սուրբ հողին,
Մեր աշխարհին յերջանիկ,
Վոր մեր անհաղթ ժողովրդի
Ուրախ կյանքը կործանի:

Բայց թող զգան վոստիները,
Վոր չեն անցնի մեր սահման,
Վոր հենց իրենց հողում նրանք
Կջախջախվեն, կմնան:

Մենք պատրաստ ենք, բայց յերբ իրեն
Մահն ե ուղում թշնամին,
Թող դա՛ ե մեր ժողովրդի
Ուժը կղբա այն ժամին:

Յրիվ կանենք, քամուն կտանք
Նրանց փռին թունով լի,
— Հե՛յ, կանգնեցեք, խորհրդային
Մեծ ժողովուրդն ե դալիս:

1938

Ա Ռ Ա Տ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

Առատությունն ե ամենուր աշխրհերում մեր այս ծով,
Փարթամորեն աճել են վե՛ր ինչքա՛ն մրդեր
մեղրածոր:

Ինչքա՛ն մրդեր վարդի բույրով այսօր մեր տունն
են դալիս,
Ինչքա՛ն յերդեր են կարկաչում այս որերում,
կյանքով լի:

Ժպտում են հար նրանք աչնան քնքույշ ցողով ու
չաղով
Ինչպե՛ս մեր լույս մանուկներն են անցնում յերդով,
ծիծաղով:

Մանուկներ զեղած ծաղ աչիկներ ի նման սեւի,
Արեւին իր ջերմ, վառ մատներով ինչքա՛ն
պտուղ ե հյուսել:

Յեւ իսպողի զեղատեսիլ վողկույններից քաղցրաթով
Բաժակները պիտի ժպտան, պիտի լցվեն նոր կաթով:

Կեղնի կարմիր զինին առառ, մառանները կհոսի,
Ստեղծագործ, ստեղծարար մարդիկ կերգեն միասին:

Յեւ ամեն վոք, ամեն մի սիրտ արբած բույրով
վարդերի,
Հաղթանակով տուն և դառնում համայնական
արտերից:

Նրանք կառնեն բաժակները՝ ամեն մի դյուղ, ամեն
տուն,
Առողջություն պիտի մաղթեն առաջնորդին իմաստուն:

— Արե՛վ, կյանքդ յերկար լինի, միտքդ լինի միշտ
պայծառ,
Թո՛ղ քո յերգը մեր աշխարհում հավետ հնչի
ծայրից—ծայր:

1937

ՅԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՄ

Ծովի նման ծիւղւմ են
Մեր արտերը ծիրանի,
Առատ բերքը թափում են —
Ջա՛ն, հարազատ հայրենիք:

Դու փռեցիր աշխարհում
Յերջանկության վառ լույսեր,
Ահա մենք ենք վայելում
Հույզով լցված կյանք ու սեր:

Մեր բաղներն են վերից
Ամպերի հետ սլանում,
Իրենց անհաղթ թեւերին
Քո անդին փառքն են տանում:

Փարված կրճքին՝ քո ամուր
Առած զինով լի բաժակ,
Քո վառ կենացն ենք խմում —
Բոլորս մեկ, անբաժան:

Ու մաղթում ենք ահա մենք
Վառ կենացը մեծ մարդու,—
Լցրե՛ց թասերն ու խմե՛նք —
Նոր կյանք, նոր սեր մեր սրտում:

1937

ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ՅԵՐԹ

Հե՛յ, զալիս ե մեր սերունդը,
Մեր չարքերն են պողպատից,
Զիլ թնդում ե հողապունդը
Աշխարհացունց մեր յերթից:

Մենք վառել ենք քո լույսերը,
Յեւ միշտ քոնն ենք հայրենիք,
Մեր վողջ կյանքը, մեր վողջ սերբ
Քոնն ե պայծառ մեր զալիք:

Մեծ ՍՏԱԼԻՆ քո սրտիցն ենք,
Քո մաքրիցն ենք, քո սիրուց,
Կոմյերիտ ենք, քո վարդիքը ենք,
Մեզ ասում են՝ նոր սերունդ:

Յերբ թռչում են բաղկենքը,
Յերբ ջրերն են կարկաչում,—
Այդ մեր ուժն ե, այդ մեր կյանքն ե,
Այդ մեր սերն ե քեզ կանչում:

Յերջանիկ ենք, վոր ապրում ենք,
Վոր պրծում ենք այս դարում,
Մենք ուումն ենք, մենք ջրումն ենք,
Մենք անհաղթ ենք պայքարում:

Մենք կանգնած ենք մեր զիրքումը,
Մեր առաջնորդ, մեր նոր կյանք,
Միայն սա՛յն մեր յերդումը—
Քո՛նն ենք, քո՛նն ենք, քո՛նն ել կանք:

1938

ՄԵՐ ԶԱՅՆՔ — ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Մենք ընտրում ենք այսօր մեր լավագույն մարդկանց—
Զավակներին մեր մեծ, հզոր հայրենիքի,
Մենք ընտրում ենք և հար նրա՛ն ենք պարտական—
Ով խնդուլթյամբ լցրեց մեր ամենքի հոգին:

Նա՛, ով այսօր արդեն բոլորել է յերգով
Յերջանկությամբ լցված կյանքի տասնութ տարին,
Պետք է դուրս գա մեզ հետ իր անսասան կամքով
Ու համարձակ դնա նոր մարտ, նոր պայքարի:

Մենք քվե յենք տալիս նրան, ով արժանի
Ժողովրդի սիրած զավակն է հարադատ,
Նրա՛ն, ով պայքարի յերջանկության ժամին՝
Միշտ քայլում է մեզ հետ հայրենիքում ազատ:

Մեր առաջին ճայնը, մեր առաջին քվեն,
Միլիոնների սրտից հնչում է՝ Ստալին.
Նրա՛ն, ով մարդկության յերջանիկ կյանք տվեց
Ու դեռ հազար-հազար բարեքներ է տալիս:

Արագածից մինչև բեվեռը Հյուսիսի,
Բալթիկ ծովից մինչև ջուրը Խաղաղական,
Ժողովուրդները վողջ կանգնել են միասին՝
Յեվ ընտրում են նրան— ում մենք ենք պարտական:

Մենք մեր ճայնը կտանք ու կլինենք նրա
Զինվորները վայել մեր յերջանիկ կյանքի.
Մենք մեր ճայնը կտանք ու մեր հոգու վրա՝
Կբորբոքովի հուրը—սիրո, աշխատանքի:

1937

ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՈՂԸ

Սրբազան են հայրենիքիս սահմանները անձայրածիր,
 Նրա դաշտերն ու լեռները, ամեն մի թիղ հողը
 անդամ,
 Նրան հսկում են դյուցադներ, հայրենասեր հաղար՝
 արծիվ,
 Վոր թշնամին արյունախում թույն չթափի ու ներս
 չգա :
 Հայաստանի սեղ լեռներեց մինչև բեվեռը Հյուսիսի,
 Բալթիական բիլ ջրերեց մինչև ովկիանը
 Սաղաղական,
 Պարիսպի պես յերկաթակուռ ահա կանգնել են
 միասին —
 Նրանց սրտերն են ծիծաղկոտ, նրանց յերգերն են
 հաղթական :
 Թե սար լինի, թե մութ անտառ, թե սանձաթող
 փրփուր ջրեր,
 Նա չի՛ կարող, չար թշնամին մեր սրբազան
 հողը սողալ :
 Մեր աչքերը կդառնան վառ արեգնական
 լուսարձակներ
 Ու կվորսան նրան՝ թեկուզ ինչ բնում ել լինի պահ—
 ված :

Անթիվ են մեր հայրենիքի զավակները նվիրական,
 Նրանց, այդ քաջ առյուծներին մեր սրբազան հողն է
 ծնել,
 Մեծ առաջնորդն է հանճարեղ ավել ջուրն իր
 անմահական
 Յեվ բոլորին անդին սիրով, նույն ջերմ կաթով և նա
 սնել :
 Յեթե նորից մեր սուրբ հողին թշնամու ձեռքը
 մոտենա,
 Մենք կսուրանք միշտ սրարչավ, յեթե վոր ժամը
 լինի՝
 Առաջնորդի հետ միասին՝ դեպ լույս դարերը կբնանք,
 Արյան զնով կպաշտպանենք մեր սահմանները
 հայրենի :

ՅԵՐԳ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

Ահա նստած սեղանիս՝ քո պատկերին դեմ առ դեմ,
Նայո՛ւմ, նայո՛ւմ եմ յերկար քո սեպաթուշր
աչքերին.

Նորից ուզում եմ սակայն մտքիս կծիկը քանդել,
Այդ նրբաճյուս կծիկը իմ արեւչող մտքերի:

Պատկերանում են մի պահ իմ աչքերի կտավին,
Իյուր մարդկային անուններ՝ վոսկե քանդակ սառերով,
Վորոնք վաղվա արեւվին իրենց վառ կյանքը տվին,
Արչալուսին նոր դարի անթիվ լստեր վառելով:

Նրանք անդարձ դնացին ինչպես դարնան մի կապալ,
Կարկտահար ե լինում ու թառամում արեւից,
Նրանց դեմքին խնդուծյան անդամ մի շող չխաղաց,
Ու մնացին անտառում քարայրների դով հովին:

Սակայն նրանց թառամած դիակները վրայով,
Յեկան, կրկին ու անցան մեր բանականը անթիվ,
Վորոնք իրենց սրտերում ալրող կսկիծը պահած,
Զթափեցին հողին սեվ դառն արցունքի մի կաթիլ:

Այլ կուտակած այդ ամբողջ դառնությունը ահավոր,
Արյան դնով մեր վերջին հաղթանակը բերեցինք,
Յեւ առնելով մուրճերը՝ արչալուսին նոր դարի
Առաջնորդի անունը վոսկեպրով դրեցինք:

Այդ դուեյիր, մարդկության ո՛ր, հանճարեղ նոր արեւ,
Վոր առաջնորդը դարձար մեր անասան շարքերի,
Գո շողերը նոր մարդուն մի նորածին կյանք տվեց,
Ու փոթորկվեց մարդկային ովկիանոսը ձեռքերի:

Յեւ այն որից, յերբ արդեն մեր նոր դարի կատարին
Գո անունը փողփողաց, վորպես պայծառ մի դրոշ,
Յեւան ի մի ու խրոխտ ընչազուրկներն աշխարհի,
Վերջին անգամ դնացին հին աշխարհի դեմ դրոշ:

Ո՞վ չժպտաց արդյոք այդ արչալուսին վոսկեվառ,
Ո՞վ չյերգեց նոր կյանքի յերդը խրոխտ ու անմահ.
Անորինակ մի թափով կրկին մուրճերն առան,
Նոր աշխարհի, նոր ծնված ժողովուրդները համայն:

Անգամ մայրը սպավոր, վորի աչքը չի յեղել
Յերբեք առանց արցունքի ու առանց վիշտ որերով,
Սակայն այն ժամ և նրա ակն արցունքի ցամաքեց,
Յեւ դուրս յեկավ նոր կովի՝ ալ, վոսկեշող
չորերով:

Ահա այդպես մենք անցանք դեպի դաշտերը համայն,
 Դեպի հանքերը բոլոր, դեպի ուղին նոր կյանքի,
 Յեւ թո անունը պայծառ կոխվեցրում մեզ համար
 Դարձաւ պայծառ մի դրոշ՝ ընդդէմ քաղցի,
 Ղրկանքի:

Սակայն յերբ մեր նոր կյանքի շենքը յեկավ,
 բարձրացավ,
 Ժողովուրդները յեկան ու միացան ի մի,
 Մեր հաղթանակը նրանց սրտում դառը թույն
 դարձավ,
 Իր ժանիքները սրեց մեր վոխերիմ թշնամին:

Նրանք վերջին նվոցով, վերջին դաշույնը սրած,
 Սնկյուններում խցկված՝ թո դեմ եյին դուրս գալիս,
 Վոր քեզ խեն մեղանից, վոր աշխարհում մեր
 ծաղկած
 Կրկին յեկին, բարձրանա դառը թույնի մի ալիք:

Բայց մենք, չարքերը մեր կուռ, ղենվորները թո
 մոտիկ,
 Զավակներդ հարադատ՝ աճած թո լույս շողերով,
 Յեկանք նորից աշխարհում, յեկանք խիզախ մենք
 վոտքի,
 Յեւ թո կյանքը վերկեցինք միլիոնների մեծ կամքով:

Մի անգամ եւ թշնամին զգաց ուժը մեր ձեռքի,
 Այս անգամ եւ նա պարտվեց առնելով մեր սրերին,
 Ինչպես բեկված մի նախակ ուղկիանոսում ալեկոծ,
 Վորը միշտ դեմ է առնում փրփրադեղ ջրերին:

Մենք կընթանանք միշտ անպարտ դեպի մեր մեծ
 ասպազան,
 Կաղնի ծառից մեր հսկա՝ չտալով վոչ մի տերև.—
 Քայլի՛ր դու մեր նոր հերոս, նոր զրահներդ հագած,
 Միշտ մեր գլխին թող չողա ստալինյան ջերմ արև:

1937

Բ Ա Ր Ի Յ Ե Ր Թ

Համ կ(բ)կ 18-րդ համագումարի
պատգամավորներին

Հայրենի յերկրի ամեն անկյունից,
Հեռու Սիբիրից, Կովկասից չքնաղ,
Գյուղերից ամեն, ամեն առուից
Գալիս են նրանք՝ դյուցազններն անվախ:

Գալիս են հպարտ, հաստատ քայլերով
Մեր քույրերն անհաղթ, հավերժ թանկագին,
Մեծ հայրենիքին նվեր բերելով
Գալիս են մեր քաջ յեղբայրներն անդին:

Յեղեկ են նրանք առաջնորդի մոտ,
Զգացել են ջերմ սերը հայրական,
Սրտերում նրանց մի անհուն կարոտ—
Զեն դարձել ճամբրից և վոչ մի վայրկյան:

Թուեկ են նրանք, անցել բեվեռից,
Կռվել են հանքի, հնոցների հետ,
Սրերը հանած՝ դրկում անտառի...
Թշնամու կրծքին զարկել են բյուր նետ:

Կրեմլի հսկա դռներն հաղթական
Բացվում են դանդաղ, ճամբա յեն տալիս,
Թնդում է նրանց յերգը մարտական,—
Մեր բազմների յերամբն է գալիս:

Գնում է առաջ մեր նավն անխորտակ,
Զի կանգնի յերբեք և վոչ մի ժամի,
Միշտ բաբախում է ամեն կրծքի տակ—
Լինել մեծ մարդու զինվորն արժանի:

Գալիս են հպարտ, հաստատ քայլերով
Մեր քույրերն անհաղթ հավերժ թանկագին,
Մեծ հայրենիքին նվեր բերելով,—
Գալիս են մեր քաջ յեղբայրներն անդին:

1939

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԶԱՎԱԿԸ

Ընկեր Միկոյանին

Այսօր անհուն մի ցնծությամբ բոլորը քեզ են
կանչում—
Քեզ, թանկազին, հավատարիմ, ժողովրդի մեծ
զավակ,
Մեր սրտաբուլիս յերգերն այսօր ավելի ջերմ են
հնչում,
Վորով քայլում են հաղթորեն մեր կուռ շարքերն
անքանակ:

Մեր զեղանիստ անտառների, լեռների մեջ ծնվեցիր,
Սերեցիր մեծ ժողովրդին ու կառվեցիր նրա հետ,
Սեվ անցյալում սերդ մաքուր, սիրտդ միշտ վառ
սլահեցիր,
Կյանքիդ ամեն եջը վոսկի չի մոռացվի առհավետ:

Մերդոյի հետ հաղթարազուկ, Կիրովի հետ
բոցաշունչ

Արևաշող մեր լեռների վողջ աղբերին ցիրուցան
Առաջնորդի հզոր ձեռքով բերիր արևի, ավիր շունչ,
Վորոնք արդար իրավունքի և կյանքի տերը դարձան:

Շրջել ես դու լեռները մեր՝ սուղլած կապույտ յեր-
կընքում,
Ուր ամենուր մեծ Արեվի անդին շողերն ես տեսել,—
Ստալինն և քեզ լույս տվել, յեղել քեզ հետ, քո
կյանքում,
Յեվ դժվարին վայրկյաններում իր հզոր ձեռքն և
հասել:

Ժողովուրդը սիրում է քեզ, վորոքեա զավակն արժանի,
Վորպես անմար արեգակի վառ շողերից մեկը դու,
Բոլորս մեկ քեզ ենք կանչում, այս սրբերի վեհ ժամին,
Քո հարազատ անունն և միշտ հնչում ամեն մի
սրտում:

Մենք հարառ ենք ու բախտավոր, վոր քեզ մեր
ձայնն ենք տալիս,
Յերբ մանում ենք մեր յերջանիկ կյանքի ամեն մի
կայան,
Այսօր շարքերը մեր բոլոր ավելի կուռ են դալիս—
Յեվ իրենց ձայնն են տալիս քեզ— մեր թանկազին
Միկոյան:

ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐ ՄԱՐՏԻԿԻ ՅԵՐԳԸ

Դուի՛ր իմ ձի, թու՛ր իմ ձի,
Անցի՛ր անտառ ու դաշտեր,
Վերջին կովից հետ մի դարձի՛ր,
Հեռում լեռներն ենք թողել:

Մենք անցել ենք այս դաշտերից
Շատ տարիներ դեռ առաջ,
Յերբ կրակն էր թափվում վերից
Փոշու ամպեր հետն առած:

Ահա՛ զուլալ աղբյուրը պաղ
Ուր մի որ ջուր խմեցինք,
Այստեղ ընկան սրտեր անվախ,
Բայց մենք առաջ սուրացինք:

Ահա՛ սարերը ծաղկավետ,
Ահա՛ դյուղերը ծանոթ,
Այստեղ եր, վոր մի որ քեզ հետ
Տանում եյինք հրանոթ:

Կովում եյինք— մեր սիրտն անահ
Դեպի արեւ, դեպի կյանք,
— Թու՛ր իմ ձի, հետ մի մնա՛
Ահա լեռները հասանք:

Անցան օրեր ու կյանքը մեր
Դարձավ ուրախ, յերջանիկ,
Անհետացան դյուղերն ավեր—
Ժպտաց ամեն ընտանիք:

Թու՛ր իմ ձի ու սլացի՛ր
Հայրենիքիս դաշտերով,
Իսկ վաղը յերբ փողը հնչի՝
Դուրս գանք կովի վաշտերով:

1986

ՅԵԹԵ ՎԱՂԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԼԻՆԻ...

Յերջանկության աստղերն են վառ հայրենիքիս
 յեթերում,
 Ուրախ կյանքի, աշխատանքի յերդն և հնչում ամեն
 տեղ,
 Ծով խնդության զողանջն և մեր մանուկների
 շուրթերում,
 Վարոնց աչքերը սեվաթույր ասես խաղող են
 հյութեղ:

Սալամունում ենք հորիզոնում և բեյեռն ենք զրավում,
 Անթիվ են մեր հայրենիքի հերոսները հաղթական,
 Մեր նավերն են սուրում հպարտ, մեր բաղեներն
 են թեվում,
 Մեր սրտերում պայծառ, մաքուր հայրենիքի սերը կա:
 Բայց թշնամին կատաղել և, թույն և թքում ամեն
 տեղ.

Մեր զեղանիստ անտառները, հողն ու ջուրն և
 յերազում,
 Ինչպես դադանն իր նեղ վորջում՝ աչքը արյուն,
 սիրտը նեղ,
 Վոր սովահար խեղճկորույս իր բնից դուրս և վաղում:

Նա զլուծ և, վոր իր գանդը կփչրվի մեր հողում,
 Վոր մենք ունենք մեծ Արևի ուժով
 անված դյուցազներ,
 Վորանք ղեկեն սվ և անվերջ աշխարհն արնով
 վողողում,
 Վորանք կապույտ հորիզոնից վար կրերեն արեվներ:

Իսկ յեթե դան վերջին անգամ մահվան
 տենդով բռնրված,
 Հեթե փորձեն գեթ վտաք դնել մեր սրբազան
 սահմանին՝
 Մենք կարշավենք դարձած մի սիրտ՝ անհուն սիրով
 համակված
 Յեվ վաչ մի հողմ մեր շարքերը չի սասանի այդ
 ժամին:

Մեր բանակը ժողովուրդն և, նրա յերդն և
 կարկաչում,
 Զորավարներ ունենք խրոխտ՝ արեվարիք, արծվացի,
 Իսկ բոլորին հույսեր ու սեր, պայծառ արև և
 կանչում—
 Ամենից մեծ զորավարը, Առաջնորդը հանձարեղ:

Նրա կանչին մեր բազմացեղ ժողովուրդը կուրա,
Պարիսպ կանի թիկունքն իր կուռ, աչքերը՝ վառ

լուսարձակ,

Ինչպես ովկիանն ալեկոծված, ինչպես հեղեղը վարար:
Հաղթանակի յերդը կասի դյուցադնի պես համարձակ:

Թող լա՛վ դդա արնածարավ դադանը բիրտ, աչքը

ծուռ,—

Յերբ խելահեղ վարադի պես մեր սահմանին նա չոքի,

Մեր ծաղկած ալյեստանի պարարտ հողից վոչ մի բուռ

Մենք չե՛նք զիջել, և չե՛նք զիջում ու չե՛նք զիջի

վոչ վոքի:

1938

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՅԵՐԳԻՉՆԵՐԸ

Այսպեղյալի լանջերից մինչեւ ամերն Արազի,
Մինչ ալբիները կանաչ, մինչ ալունքները հույլի,
Ինչպես վոսկյա մի շղթա, ինչպես աղբյուրն
անսպառ,

Կարկաչում և դարերից ժողովրդի յերդը վառ:
Նա պահվել և անաղարտ ժողովրդի ընդերքում,
Ինչպես աստղերը պայծառ՝ չողչողացող յերկնքում:
Սակայն իջել ելին վար ամպերը սեւ, մթաղնած,
Հողի սարուկն եր տանում բեռը մեջքով իր հոգնած:
Խորհել են միշտ իրար հետ յերգիչները մեր վսեմ,
Սաղերի նուրբ լարերին անմար յերգեր են հյուսել,
Վոր պիտ ապրեն դարերով Սայաթնովի նման մեծ,
Ինչպես քաղցր մի բլրուկ՝ Աշուղ Զիվանը յերգեց:

Յերբ ամպերը սեւաղնած հորիզոնից չբացան —
Աշուղ—աստղերը չքնաղ բիւ յերկնքից իջան ցած,
Բարի սրտով մոռեցան ժողովրդի սեղանին,
Բեր հոսում եր հրճվանքից Արարատյան վառ գլինին,
Դատարկեցին բաժաններ նոր-նոր յերգեր հյուսեցին,
Ժողովուրդն ու յերգիչներն իրար կենաց խմեցին:

Սկիզբ առավ, ծավալվեց, ժողովրդի յերկը նոր,
 Ե՛լ ավելի հաղթական, ե՛լ ավելի պարզ ու խոր.
 Յեւ մեր ամեն մի յերկէի յերկը ձուլվեց նոր

կյանքին,

Ու տողերից նրա ջինջ յերեւաց պարզ իր հողին:

Սոսն սաղերը նորեն աշուղները մեր չքնաղ—

Ազատ, անվախ շրջեցին — հյուսելով ջերմ յերկ ու
 տաղ:

Ահա զնուժ ե հիմի նրանց քնարն անսպառ,

Ինչպէս կայտառ, կենսախինդ մանուկներ յերկը

վառ:

Նրանց յերկում մարդն ե նոր, նրանց յերկում կյան-

քըն ե նոր,

Վոր ծաղկում ե, ծավալվում, վոր լրացվում ե

ամեն ուր:

Դյուցադներին են յերկում, վորոնք յելած պայքարի՝

Սնդարձ փոխում են արդեն հին ուրեքներն աշխարհի,

Վոր հայրենի մեր հողին փառքի պսակ են

հյուսում,—

Նրանց, վորոնք աներկյուղ զիջերում են Հյուսիսում,

Բազներին՝ կայծակի, փոթորկի հեռ մարտնչող

Յեւ վոյջ ճնշված աղբերին ազատության լույս

տենչող:

Այդպէս անհուն ջերմությամբ, խոսքերով պարզ ու
 մեկին,

Հույզով լցված նրանց ջինջ ու անարատ մեծ
 հողին,—

Նրանք տաղեր են հյուսում, նրանք խաղեր են ասում,
 Նրանց անմահ յերգերին վոյջ ժողովուրդն ե

լսում...

Նրանց լսում ե սիրով լույս արեգակն աշխարհի,

Վորի սիրտն ե պարզ ու լայն, ժողովրդի պէս բարի,

Վորի միտքն ե հրեղեն կայծակից սուր սլանում,

Յեւ մեզ առած իր թեւին նոր հեռուններն ե տանում:

1938

Լ Ի Ր Ի Կ Ս

Ս Ի Ր Ո Ա Ղ Բ Յ Ո Ւ Ր

Են ձյունապատ Արագածի կանաչավետ խոր ձորում,
Մինչև այսօր ժայռերի տակ մի կաթնաղբյուր է
ձորում:

Յերբ հալվում է ձյունը սարի, յերբ լանջերն են
կանաչում,
Պաղ աղբյուրը սիրակարոտ՝ վառ սրտերին է
կանչում:

Լսել է նա, այդ աղբյուրը հազար տեսակ մարդու
ձեն:

Սիրուց վառված բյուր սրտերին միայն պաղ ջուր է
դարձել:
Մեկը վշտի բեռը ուսին՝ ջուրն է խմել ինչպես կաթ,
Սրտում սիրո, արդար խոսքի, ազատության
ճառագայթ:

Մյուսն ինչպես անկուշտ վիշապ, աղբյուրին է
կռացել,
Հալալ մարդու մահը ուզող արնոտ ձեռքն է լվացել:

Անց է կացել այն վշտալի տարին ինչպես յերազում,
Բայց խոր ձորում մինչև այսօր, դեռ կաթ աղբյուրն է
հոսում:

ՍՈՆԵՏ ՄԻ ՓՈԹՐԻԿ ԱՂԶԿԱ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քո աչքերը, քո աչքերը սեվաթույր,
Քո յերգերը, քո յերգերը հրեղեն,
Նորից դիչեր, ու նստել եմ յես արթուն,
Թափվում ե հորդ աշնանային մի հեղեղ:

Յես զգում եմ, զգում եմ յես քո բույրը,
Քո հմայքը, իմ սեվաչյա քաղցր քույր,
Ո՛ր, այն քաղցր, ո՛ր, այն քաղցր համբույրն ե,
Վոր դրոշմվել, մնացել ե իմ հոգում:

Դուրսը ահա մեղմ անձրեվ ե ու աշուն,
Կաթիլները համբուրում են ապակին,
Բայց յես կրկին, կրկին դեռ քեզ եմ հիշում...

Յեվ վառվում ե նոր խնդությամբ իմ հոգին,
— Վորքան շուրջս լինի անձրեվ ու մշուշ,
Կրարձրանա քո պատկերը՝ վորպես հուշ:

ՅԵՐԵՎԱՆ—ՄՈՍԿՎԱ

Քեզ վերջին վողջույնը տվի
Նայիրյան իմ կանաչ քաղաք,
Իմ սիրտը բաժանվեց քեզանից,
Քո փարթամ ույզին երբ թողած:

Յես յերկար տարիներ ապրեցի,
Քո պայծառ, արեւվառ դրկում,
Անմոռաց հուշեր թողեցիր,
Դու իմ վառ, պատանի հոգում:

Ո՛ր, ինչքա՛ն, ինչքա՛ն եմ յես
Խաղացել քո կանաչ պարտիզում,
Ինչքա՛ն եմ տեսել յես քեզ —
Մանկական իմ անհոգ յերազում:

Յերբ ամռան արեւին իր հրե
Շողերից վոսկին եր թափում,
Մենք խաղում եյինք զոր—գիչեր
Քո զուլալ առվակի ափում:

Յեվ այդպես անհոգ ու պայծառ,
Ամիսներ, տարիները անցան,
Սակայն իմ հոգին վոնց մի ծառ
Բողբոջներ տվեց, բարձրացավ:

Քո այդ նույն արեւը նոր լույսով,
Իմ առաջ նոր աշխարհը բացեց,
Յերբ հողին իմ թույլ, մանկական
Ո՛ր, արդեն իմաստուն եր դարձել:

Նոր կյանքի բանակն ինձ կուլի
Ընթացքի հետ տարավ դեպի վեր,
Բազմազգի ընկերներս տվին.
Ինձ մի զույգ յերկաթյա թեւեր:

Յես այդ մեծ կուլում զգացի
Թե ինչո՞ւ բանակները մեր մեծ,
Նոր կյանքի դիրքերը գնացին,
Ճամբաներն ընտրելով հողմածեծ:

Գիտեյինք, վոր մեր վողջ բանակին
Վարում ե յերկաթյա մի թեւ,
Վորն անհաղթ իր պայծառ հողին,
Կռել եր մարտերումն արդեն:

Նա յեղավ իր մեծ վարպետի
Աներեր մարտիկը ապագա,
Յեւ մեր վողջ շարքերը նա արդեն
Տանում ե լուսաշող ապագան:

Ի՞նչ ես արդյոք դու սիրում,

— Ի՞նչ ես արդյոք դու սիրում,—
Անձրե՞վ, աչո՞ւն, թե արե՞,
Ծաղկեպսակ ջինջ գարո՞ւն —
Թե հանքը խուլ, անարե...

— Յես սիրում եմ բոլորը
Ինչպես արեւը հողին,
Վորովհետեւ ամեն մեկն
Ունի պայծառ իր ուղին:

Ամեն մեկն իր տխրությունն
Ու քաղցրությունը ունի,
Յերգիր հիմի յերգը դու,
Թե հողի, թե արյունի:

Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Գ Ի Ր

Սիրով Ռ-իմ

Վարդը՝ դարնան բույրն է սիրում,
Ասողերը բիւ յերկնքին,
Ջերմ արեւն է շողեր ցրում
Յեւ լույս տալիս մեր կյանքին:

Գարունը վառ վարդ է տալիս
Փռում ծաղկի ճոխ հանդես,
Իմ յարն ուրախ սարկից դալիս
Ու յերգում է նա եսպես...

— Զա՛ն իմ յերկիր,
Ահա կրկին,
Արեւն ելավ սարերից...

Յարս սեւաչ
Տվեց մի պաչ,
Արին են պաղ ջրերի:
Յերջանիկ է,
Սիրաը լիքն է
Սիրո հրովն իմ անդին...
Հայրենիքիս
Ազատ կյանքին
Զի խնայի իր հողին:

Յերգում, ուրախ տուն է գնում
Յերջանիկ է, աչքը լի,
Արեն ասես մայր չի մտնում,
Ասես զիչեր չի գալիս:

Առատության լույսն է վարար
Փռված ամեն խրճիթում,
Մեր կյանքն ամեն մարդու համար
Փառք է, սեր է, խնդություն:

1988

ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԱՆՁԻՆ

Բարձրանում եմ սարն Արագած —
Ծաղկանց բույրովն եմ շնչում,
Յարս արվան շորեր հագած՝
Կանգնել ու ինձ ե կանչում:

Սիրտը սարի մի ծաղիկ ե, —
Բացվել, պաղ ջուր ե ուղում,
Կյանքն առատ ե, յերջանիկ ե,
Ի՞նչ ե արդյոք յերազում:

Նա սիրում ե բերրի հողը,
Սեր ե կանչում իր հողին,
Բայց իր կյանքին լույս տվողը
Հայրենի սերն ե անդին:

1989

Վոչխարները սարը յեւան,
Կթվորները գնացին,
Խոսք մեկ արած ամպերն ելան,
Կայծակ տվին, գոռացին:

Անձրե կաթեց հողին, քարին,
Ծաղիկներին անթառամ,
Մշուշն իջավ ծածկեց սարին,
Հնձվորները տուն դառան:

Իմ սիրածը արագ թռավ
Սարվորները գնացին,
— Կանչեց, — վա՛յ իմ գառներ թառան
Յարար վորտե՞ղ մնացին:

Յես վար ի՞նչ արալ քաղած
Յորենը չեղջ արեցի,
Հասուն հասկերն արտում թողած՝
Յարիցս ել չառ սիրեցի:

1988

Ս Ո Ն Ե Տ

Անմոռաց ընկերոջս՝ Սերոբ Հարությունյանի
պայծառ հիշատակին

Ահա նորից դու յես, իմ յերգերի, իմ նոր,
իմ պայքարի անխոնջ հերոսական ընկեր,—
Տես բացվում է այդ դարնանային մի որ,
Ու յես կյանքի պայծառ նոր ուղին եմ ընկել:

Դու զնացիր անդարձ, մեր աշխարհից լուսե,
Բյուր անմոռաց հուշեր իմ վառ սրտում թողած,
Քո զոդգոջուն ձայնը իմ խոր հոգում լսվեց,
Յերբ դու ընկար անդարձ մահվան դառն ողակ:

Այն, վոր դու թողեցիր ճանապարհի կեսին՝
Ու հեռացար վորպես աշնանային տերե,
Մենք տանում ենք ահա, առած մեր կուռ ուսին:

Յեվ շարքերը մեր հաղթ, յեւած տե՛ս, միասին,
Ու մեր զիմաց պայծառ դարնանային արե,—
Մենք յերգում ենք վաղվա մեծ պայքարի մասին:

Խուլ վանդակում մի թռչուն —
Սեր արեգակ եր տենչում,
Սակայն վոչ մի արարած
Նրան լավ չեր ճանաչում:

Վանդակից դուրս չեր դալիս,
Մարդկանց բարե չեր տալիս,
Լոկ խոր վիշտ եր կուտակում,
Յեվ իր դարգերն եր լալիս:

Մի սեռչյա պատանի
Տեսավ սիրուն թռչունին, —
Տեսավ խոնր ճառագայթ,
Վոր թռչունը տեր չունի:

Յեվ նա ծածուկ ամենքից
Դուռը բացեց վանդակի,
Թողավ թռչունն ու ասաց —
Ել չե՛մ վախի կրակից:

— Յե՛կ, իմ սեվաչ պատանի,
Թեպետ սիրտս սեր չունի,
Բայց յես քեզ սեր եմ տալիս,
Յեվ տե՛ս, քեզ մոտ եմ դալիս:

Ա Շ Ո Ւ Ն

Աշուն, աշուն, վոսկե աշուն,
Վոսկետերեւի բերքի աշուն,
Տերեւներդ դե՛ղին, դե՛ղին
Քամին ե հար հեռու քշում:

Յեւ տարիներ քանի՛, քանի՛
Պիտի բերքի ծովը փռես,
Պիտի յերգի նորից քամին
Ու մերկ ծառերդ որորես:

Աշուն, աշուն, վոսկե աշուն,
Վոսկետերեւի բերքի աշուն:

ՍԻՐՈ ԽՈՍՔԵՐ

— Դեմքդ չուշան,
Սիրո նշան,
Սերդ ծաղիկ, ձնծաղիկ,
Աղջիկ սեւաչ,
Տուր ինձ մի պաչ,
Յեղնիկ—մեղմիկ ծիծաղիր:

— Դու սիրուն ես,
Դու սիրում ես —
Գարնան ծաղիկ խնկաբույր,
Դետի ամին,
Ժեռ քարափին
Ինչո՞ւ չառար մի համբույր:

— Գարուն տղա,
Սիրուն տղա,
Ծաղիկ բուսավ քո կյանքին...
Մատաղ կանեմ,
Ու քեզ կտամ իմ հոգին

— Իմ կյանք, իմ սեր,
 Պայծառ հույսեր,
 Թե դուն ինձի չխաբիր...
 Ինչու չառար,
 Սիրտս վառար,
 Ինչու զառար քո ճամբրից:

1938

Ս Ի Բ Ո Յ Ե Ր Գ

(Փողովրդական)

Ամպի փեշից լուսինն անցավ
 Ի՛նչ անուշ ե ես գիշեր,
 Դե՛, չո՛ւտ, արա, տե՛ս լուսացավ,
 Թող համբուրեմ քո թշեր:

Լուսինն ամպի տակ մտավ,
 Ինչ զով հով ե ես գիշեր,
 Դե՛, չո՛ւտ արա, մերդ յեկավ,—
 Թող վար պաչեմ քո փեշեր:

Լուսնի նման չող կտաս,
 Շվաք կանես, հով կտաս,
 Ասա, քեզ ի՞նչ արեցի,—
 Պաչդ դուռով ինձ կտաս:

1935

Հողին համբույր տվեց, անցավ,
Ամռան արևն անուշիկ,
Սպիտակ սարը բարձրացավ—
Գլուխը վեր մշուշեց:

Ու Մանթաշի ջրերը պաղ—
Առունները սառեցին,
Եւ հովիւը չի ասում խաղ—
Ամռա՛ն որեր, զնացի՛ն:

1939

Լուրթ յերկնքում ամեն որ
Յերկու աստղ են շողշողում,
Կանաչ սարի փեշերին
Որորվում ե մի ցողուն:

Իսկ յերբ հանդիմում են նրանք—
Վառ աստղերը յերկնքի—
Կրկին արևն ե յեղնում,
Փոփում շողեր մեր կյանքին:

Դուրս ե դալիս նա հպարտ,
Շողեր ցանում աշխարհին,
Շուրթը հողին պինդ հպած,
Ինչպես կարոտն իր յարին:

Ու արևի ցուրն ուսին՝
Ցողունները վոսկեծամ,
Որորվում են միասին —
Շուրջը չքնաղ ծիածան:

1938

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ձան իմ դարուն,
Արև սիրուն,
Մեր ծառերը ծաղկեցին,
Են դով սարում
Ողն ե բուրում,
Ծաղիկները բացվեցին:

Դաչտ ու սարեր,
Խիտ անտառներ,
Ձմրան քնից զարթնեցին,
Կարմիր վարդեր,
Քնքուչ թերթեր
Ձերմ արևից բացվեցին:

Մեզ նայում ե,
Փայփայում ե,
Մեր մեծ հայրը, Ստալին...
Վարդերի պես
Մեզ պահում ե,
Յերջանիկ կյանք ե տալիս:

Իսկ յերբ վաղը
Մեր մեծ հողը,
Նոր հերոսներ պահանջի...
Կառնենք սուրը,
Կառնենք փողը,
Մեր յերթը չի նահանջի:

Ս Ե Վ Ա Ն

(Պեյզաժ)

Լողում ե նավակը, ճոճվում ե դանդաղ,
Լուսինը յեղնում ե, փարվում ե ծովին,
Յերկինքը անամպ ե, աստղերը խաղաղ,
Լեռները նիրհում են գիշերվա հովին:

Լուսնյակը ցուքերը ցրում ե ասա,
Թափում ե արծաթը ջրերին կապույտ,
Յերկինքն իր աչքերը լճակին պահած
Սեզ սարի կատարին շուրթերն ե հպում:

Ձուլալ ե Սեվանը, մաքուր ե, անբիծ,
Լողում են նավերը, չարժվում են առաջ,
Յերբ դանդաղ իջնում են արցունքներն ամպի—
Սևանը սահում ե ալիքներն առած:

Նայում ե յերկար նա կատարին կղզու,
Նայում ե խարխլված խղճուկ մի վանքի,
Հանկարծ ալիքվում ե—բանդել ե ուղում,
Ուղում ե տաճար նոր, լուսավոր կյանքի:

Սեանը մի մայր ե՛ղ թառառ, բարի,
 Սեանը հարուստ ե, Սեանը սիրուն,
 Նա իր պաղ վտակը թողնում ե սարից—
 Լայնարձակ դաշտերը, արտերը ջրում:

Նոր կյանք ե տալիս նա սրտերին ծաղալ,
 Նոր շունչ ե տալիս նա, նոր սեր ե բերում,
 Ձորերից շողում են լույսերը վարար,
 Բացվում են թերթերը, վարդերը բուրում:

1938

ՅԵՐԳԵՐ ԱՄՍՈՆԱՅԻՆ

1. ԱՐԵՎԻՆ

Ամառնային իմ արև, դու վոսկեվառ իմ կրակ,
 Նորից շողերդ փռիր մեր ծով դաշտերի վրա...

Դու մայրական դավանքով հորիզոնից բարձրացիր,
 Մինչև լցվեն բերքերով մեր վողջ դաշտերն այս ան-
 ծիր...

Մինչև հասկը բարձրանա նոր խնդության նոր յեր-
 դով,

Լցվեն դաշտերը դարձյալ և ծիծաղեն ծով բերքով:

Դու նման ես այն բաղում մեր մայրերին հողատար,
 Վորոնք կաթ են ներարկում մանուկներին անդա-
 դար...

Ու անհամար փնջերով — քո հրեղեն շողերի,
 Բորբոքում ես սիրտը դեռ համայնական հողերի:

2 ԲԵՐԲԸ

Մենք քաղում ենք ահա այն հին անապատից
 Վողիկույնները լուսե, վոսկյա հասուն հատիկ...

Վորոնք ժպտում են հեղ ժպտներով մանկան
Յեւ յպատում մեր մեծ մարտին հերոսական:

Արեւի ջերմ տոթից տապակվում է դաշտը,
Ձի նահանջում սակայն մեր ամրակուռ վաշտը...

Ձի նահանջում անդամ արեւը հուր, վոսկի,
Ու նետում է չոզն իր մեր ամեն մի հասկին...

Ու յեղնում է անվերջ բերքը կոհակ-կոհակ,
Վորպէս լուսե մի յերգ, և քրտինքի դոհար:

3. ԱՄԱՌՆԱՄՈՒՏ

Նորից ամառ, նորից կրակ,
Նորից արեւ հրեղեն,
Նորից համայն հողի վրա
Բերքը յելավ, հեղեղեց:

Կախվել են, տես, ահա նրանք—
Վողկույնները խաղողի,
Ծծում են դեռ հյութը առատ՝
Մեր արեւից, մեր հողից:

Հողն եւ մեզ հետ, քարն եւ մեզ հետ,
Յերգում են յերգը համառ,
Մեր սիրան ալիւր քո շողերով,
Դո՛ւ, վոսկեծուռի նոր ամառ:

ԱՐԱՋԻ ԱՓԻՆ

Արազի ափին բուսանա լինի
Ավ. Խաւիսկյան

Արազի ափին, սիրելի պոետ,
Ձի ծաղկում այսօր բոստանը քո հին,
Այլ փարթամությամբ տիրում է այնտեղ
Այլեստանների թավիշ թաղուհին:

Այլեստաններում այդ լույս մրդերի
Յանեցինք առատ սերմերը մեր նոր,
Ուր փարթամորեն հասկերն աճեցին
Յեւ հառակ առան հողում բեղմնավոր:

Արազի չքնաղ ափերին նստած
Հանգստությունն ես դու միշտ յերազել,
Բաղել ես բուրմունք ջրերից հառակ,
Ժիր մանուկներն են արտում վաղվել:

Դու զգացել ես՝ սակայն, վոր կյանքում
Մեր նոր արեւ պիտի շողշողա,
Վոր քո յերազած դալիք նոր կյանքում
Ձի՛ փախչի մարդը իր տունը թողած:

Բոստանիդ մոտով վաղու՛մ են այսոր
Առվակներ անթիվ, ջրեր քչքչան,
Բերրի արտերում յերգեր են ասում —
Նոր Շուշանները մեր կարմրալաջակ:

Զի վառվում այնտեղ ոջախը քո հին
Բացվում են սակայն վարդեր ու լալա,
Հուրհրատում են, այսոր, այս պահին,
Մեր խարույկները թեթ, բոցակալած:

Յերբ ամեն դիչեր լուսինն ինչպես հարս
Ամպերի քողն է հավաքում գլխին,
Քո Շուշաններն են յեկնում սեավարս
Յեվ դուրս են գալիս այն հին փարախից:

Տեսնում են նրանք, թե ինչպես մեկ-մեկ
Այդ հազարամոմ արևի ներքո,
Յեկնում են կարծես ստվերներ բեկ-բեկ
Ու քայլում չքնաղ Արազի կողքով:

Զգում են նրանք քայլերի դոփյուն,
Շուշաններ կարծես, ձայներ անսովոր,
Յեվ կրկին իրենց սրտերն են դոփում,
Վառվում են հազար ջահեր լուսավոր:

Զգում են նրանք, վոր չկա արդեն—
Ուռենին այն հին, վորի տակ մի ուր,
Նստել է պոետն ու քաղել վարդեր,
Գուրգուրել իր լույս Շուշանին սիրով:

Այլ տեսնում են պարզ՝ իրենց աչքերով—
Մարդկային դեմքեր: Կրկին կամացուկ,—
Քայլում են նրանք: Ու մոտենալով
Անում են նրանց մի թեթև հարցում:

Բայց պատասխանի փոխարեն մի պահ
Տեսնում են ինչպես շարքերը բոլոր,
Ի մի հավաքվում, քայլում են հպարտ
Ու քանդում այն հին ճամբեքը մոլոր:

Նայում են այդպես, ո՛ր, յերկա՛ր, յերկա՛ր,
Այն մարդկանց, վորոնք ջրերն Արազի,—
Թողնում են անթիվ առվակներ յերկայն,
Հին կյանքը փոխում անդարձ յերազի:

Յեվ հիացմունքով անչուկ, անձայն,
Առնում են զենքեր, միանում յերթին,
Հեռում թողած ստվերներ անձև,
Խարույկներ վառման դիչերվա մթին:

Իսկ Արազն անմահ մայրիկի նման
Հին բոստաններին որոր է ասում,
Շուրջը փռելով զեփյուռ աննման՝
Խառնում է ավաղն ու դանդաղ հոսում:

ՄԵԺ ՄԱՐԴԻԿ

Գ Ո Ր Կ Ի

Յերբ քո ձայնը հնչեց ուժգին,
 Յերբ ուկիանը ալիքվեց,
 Ժողովուրդը, քե՛զ, մեր Գորգի,
 Իր ջերմ ծոցում տեղ տվեց:

Տեսար մարդուն արևից զուրկ,
 Տեսար հեղեղն արցունքի,
 Ժողովուրդն եր քո սիրտն հուզում
 Յեվ շունչ տալիս քո յերգին:

Ինչպես անհաղթ մրրկահավ,
 Ինչպես բազեն յերթերում,
 Սովառնում եր հոգին քո վեհ
 Մարդկային կուռ յերթերում:

Քո վառ յերգի ձայնը լսեց
 Ժողովուրդը հաղթական,
 Նրա ուժգին յերթը հոսեց՝
 Դեպի արև՝, դեպի կյանք:

Ջարդվեց չղթան ստրկության —
 Ուրախ կյանքը մեզ կանչեց,

Ե՛լ ավելի ուժգին, խրոխտ,
Քո յերգի ձայնը հնչեց:

Քո խոսքերը հասնում եյին
Բոլոր կողմերը աշխարհի,
Ամեն հողում տեսնում եյին
Յերգիչների հանճարին:

Խաղաղության դրոշն ես միշտ
Հպարտ պահել քո ձեռքին,
Դարձել ես դու, անմահ Գորկի —
Անմար մի ջահ մեր կյանքին:

Նոր մարդկության նկնդ թշնամին
Քո կյանքի դուռն եր բաղխում,
Յեւ լքեց իւրեց ժողովրդից
Են դադանը արնախում:

Բայց ժողովուրդն իր հաղթ կամքով
Յեւալ, կանգնե՛ց միասին,
Յեւ ընալինջ արեց նրանց
Մեր սուրբ հողի յերեսից:

Դու զեռ կապրես, զեռ կչնչես,
Քանի կյանքը չի մարել,
Քանի կապույտ հորիզոնում
Արեւը չի խալարել...

ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԳՈՒՍԱՆԸ

Շրջում եյի զով սարերում
Գարնան մի ջինջ առավոտ,
Իմ աղանջին մի յերգ հասավ,
Ջարթնեց յեւ սե՛ր, յեւ կարո՛ւտ:

Ունկնդրեցի յերկա՛ր—յերկա՛ր
Քաղցր, մեղմիկ նվազին,
Մի ծեր դուստն հեռվից յեկավ —
Հին արխալուղը հաղին:

Բարե ավի, բարեվս առավ —
Ինչպե՞ս հոգնած մի ճամբորդ,
Բայց յերբ կրկին նա հետ դառավ՝
Կրկին հնչեց յերգը հորդ:

Նրա յերգի զողանջներեց
Կոկոն վարդեր բացվեցին,
Զմրուխտ հագած զով լանջերից
Պաղ աղբյուրներ բղխեցին:

Հետ նայեցի և ինչ տեսա, —
Մի քաղցր սաղ եր լալիս, —
Դա իր վոսկյա տավրիղն ուսած—
Սայաթնովան եր դալիս:

ՎՐԱՅ ԲԼԲՈՒԼԸ

Շոքա մոռսրավելու հիշատակին

Դու ապրեցիր ու յերգեցիր,
Սեւ աշխարհի բովով անցար,
Տեսքով հպարտ, յերգով անսպարտ՝
Հաղար ու մի ցավով անցար:

Մեր պատմութեան հսկա դրքում—
Նրա ծաւ-ծաւ եջերի մեջ,
Վորպէս հանճար արեղնափայլ,
Քո անմոռաց յերգով անցար:

Վրաստանի լեռները զով
Քեզ հավիտյան բույր տվեցին,
Նրա չքնաղ աղբյուրները
Անմահական ջուր տվեցին...

Ժողովրդի զավակները՝
Սիրակարոտ սրտեր հաղար,
Քո յերգերին ու քո դրչին
Անմարելի հուր տվեցին:

Ստրուկներին մերկ ու անտուն
Աղատութեան ջահն ուղեցիր,
Կնոջ, մարդու միշտ հավասար —
Իրավունքի զահն ուղեցիր...

Կյանքիդ ամեն ակնթարթում,
Քո լուսակերտ յերգովն անմահ,
Պայծառ ու ջինջ և անխարդախ
Սիրո անհուն ծովն հուղեցիր:

Քանի՜ դեվեր արյունախում
Քեզ հոշոտող թուրը դարձան,
Քանի՜, քանի՜ մեծ իշխաններ—
Աղքատի մահ՝ սուրը դարձան...

Բայց բոլորովոյ ամեն մի կայծ
Ժողովրդի հսկա սրտում,
Քո յերազած լույս աշխարհի
Արեղական հուրը դարձավ:

Այն լեռներն ու աղբյուրները
Ուր ապրեցիր հաղար մի ցավ,
Ստրկութեան շղթան վոտքիդ,
Վոր կրեցիր հաղար մի ցավ...

Այդ զեղանիտ սեղ սարերի
Ծոցում ծնվեց հանճար մի նոր,
Վորի ուժից անեյացան
Ու ցրվեցին հաղար մի ցավ:

Հիմա նա մեզ արեւից ել
Միշտ կենարար լույս և տալիս,

Աշխարհի վողջ ճնշվածներին
Ազատութեան հույս ե տալիս...

Ի՛նչ աղգից ել մարդը լինի,
Յերջանկութեան դուռը հասած,—
Կյանքը ուրախ միտքը պայծառ,
Միշտ կանչում ե —ջա՛ն Ստալին:

Ժողովրդի սրտում հավետ
Պիտի մնաս միշտ անմոռաց,
Վոր կրել ես սեւ անցյալում
Արյուն ու ցաւ վիշտ անմոռաց...

Քո ամեն մի տողի միջից
Կարոտանքով մեզ կնայես,
Ու մեր դալիք սերունդներին
Դեռ կժպտաս միշտ անմոռաց:

Լախածաւալ հայրենիքն իմ
Սիրում ե քե՛զ, անդին Շոթա,
Ժողովուրդը հազար բարե
Բերում ե քեզ, անդին Շոթա...

Մեր աշխարհի զով լեռների
Առաւոտյան զեփյուռն անգամ,
Քե՛զ ե կանչում, ուզո՛ւմ ե քեզ,
Բուրում ե քե՛զ, անմահ Շոթա:

ՀԱԿՈՐ ՀԱԿՈՐՅԱՆԻՆ

Նրա պայծառ հիշատակին

Յերբ աշխարհում նոր եր վառվում
Ասողը պայծառ դալիքի,
Աշխարհացունց հողմերի պես
Հպարտ դարձաւ քո հողին:

Յերբ Լենինն իր նավն եր վարում
Հոգով, կամքով անվարան,
Յերբ Ստալինն եր նրա հետ
Մտնում ամեն դործարան,—

Վողջ լարերը քո քնարի
Նրանց մտքից հյուսեցիր,
Ժողովրդի համար մեր մեծ
Լմբոստ խոսքեր ասացիր:

Քանի՛ կապանք, քանի՛ պատնեշ
Քո զրչի դեմ դրեցին.
Քանի՛, քանի՛ թշնամիներ
Քո դեմ սրեր սրեցին:

Բայց նա սիրե՛ց քո յերգերը—
Ով միշտ թափել է արցունք,—
Այդ ժողովուրդն է բաղմազդի,
Վոր քեզ պահեց իր ծոցում:

Իսկ յերբ մոռալ ամպերի տեղ
Մեր արեւը բարձրացաւ,
Առար քնարդ վոսկեզոծ,
Հողով ջահել դու դարձար:

Յեւ այժմ յերբ բոլորս քեզ
Կրկին մեզ մոտ ենք կանչում,
Քո փոխարեն յերգերդ են ջինջ
Աղբյուրի պէս կարկաչում:

Քո ամեն մի տողի միջից
Մեզ կնայես, կժպտաս —
Դու պիտ ապրես դարեր անվերջ,
Դու յերգում ես, դու գեռ կաս:

ԼՈՌԵՅԻ ՀԱՆՃԱՐԸ

Միտքս բաղմած վառ հուշերիս հավերժ ճախրող
թւերին,
Մի պահ թռչում է դեպի հեռ, դեպի անցյալն ավե-
րիչ:

Ահա չքնաղ Լորին իմ դեմ անտառներով դեղանիստ,
Դեպ-մեղն է խոլ վշչում անվերջ, քերում ավերն՝
անհանգիստ:

Գյուղերն են խեղճ լեռների սեղ կատարներին ծվա-
րել,
Թոնիրներից ծուխ չի յեղնում և արնն է խավարել:

Ահա խրճիթ մի հնամյա, ուր միշտ խավարն եր
նստում,—
Այստեղ, այս զով անտառներում ծնվեց պոետն իմաս-
տուն:

Մանկությունից սիրեց հավետ բուրմունքը վառ
վարդերի,
Մեղմ դեփյուռի ցողը նստած նրա կարմիր թերթե-
րին:

Այդ վարդերի բուրմունքի պէս աչքը պահեց միշտ
արթուն,
կանչեց անվերջ ու յերազեց «հաշտ ու խաղաղ մարդ-
կություն»:

Հնչեց նրա յերգը զվարթ աղբյուրի պէս կարկաչուն,
Մաքուր, անբիծ սիրտը սակայն կյանքի արևն եր
տենչում:

Բարձրանում եմ սարը չքնաղ, փնտռում հովիվ
Սարոյին,
Ուռենու տակ դեռ հանդչում ե շիրիմն անբախտ
Մարոյի:

Անուշն ահա խելակորույս իր թուխ մազերն ե փե-
տում,
Սրտի սավորը կտարված մայրն ե տխուր մտնում
տուն:

Սաքոն վազում ե խելաղար խուլ, մենավոր անտա-
ռում,
Յերկնի կապույտ հորիզոնում միայն աստղերն են
վառվում:

Անմահ պոետ, հին աշխարհի ցավն ու վիշտը յերգե-
ցիր,
Քո ջերմ հոգու բորբ արևով վողջ աստղերին դերե-
ցիր:

Սիրադ մնաց հավետ անմեռ ժողովրդի պէս մաքուր,
Յերգդ դարձավ բյուր սրտերի լույս կենարար, զու-
լալ ջուր:

Տեսար միայն մեր լույս կյանքի արևի չողն առաջին,
Ժողովուրդը անհուն սիրով նորից լսեց քո կանչին:

Իսկ յերբ կյանքիդ լույսը մարեց, լռեց սոխակը յեր-
գիդ,
Թառամեցին վարդերը վառ դուլալ առվի յեղերքին:

Քո յերգերը դեռ հնչում են, դեռ փայլում ե մի
քնար,
Դու մեր հոգում կապրես յերկար, կնոջողաս դարե-
դար:

Սրտում կյանքի արևը նոր դեպի գալիքն ե թռչում:
Ուռենու տակ այն վշտահար ծերունին չի հառաչում,

Ժողովրդի ծոցից յելած արեւին ջերմ ու բարի
Նախանձում ե արեն անգամ թառած յերկնի կամարին :

Արի՛ պահեա, յերգելի մեղ հետ—զուլալ խոտքի
ափն աղբյուր :

Թող նոր Սարոն իր Անուշի շուրթիցն առնի ջերմ
համբույր :

Քո յերազած արեն արդեն լույս ե տալիս մեր կյան-
քին,

Մեզ հետ ժպտում են նույն սիրով աստղերը ծով
յերկնքի :

Խմիր մի թաս մեր վառ դինուց, նորից դարձիր,
տուն արի,

Նոր հույսերով ու նոր սիրով զարկի՛ր չքնաղ քնարիդ :

ՄԵԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Դարեր ի վեր, յերկիրն ավեր,
Լույս աղբյուրներ ընդերքում,
Ժողովուրդը իր մեծ բախտը
Փնտռում եր լուկ յերկնքում :
Որհնում եյին դիչեր ցերեկ
Պիղծ «սրբերին» ծնկաչոք,
Թե աստվածը, միշտ որհնածը,
Ի՞նչ ե տալու մեղ արդյոք :
Սակայն միշտ լուռ,
Յավ ու մոմուռ,
Հույս ու հավատ չմնաց,
Արեն անգամ ասես հանգավ,
Լեռների դիրկը դնաց :
Գիր ու մատյան,
Հար հավիտյան,—
Մնացին սե քողի տակ,
Չկար դարուն են աշխարհում,
Բայց կար զուլալ մի վտակ :

Այդ սիրտն եր մեծ ժողովրդի,
Վոր դալիս եր դարերից
Քչքչալեն անցնում եր նա

Մեր կովկասյան լեռներից:
 Փռում եր սեր, անմար հուսեր,
 Գարուն կյանքի յեր կանչում,
 Պաղ աղբյուրներ խառնած իր հետ—
 Վազում եր զիւ, կարկաչում:
 Յերբ անցնում եր հովիտներէից,
 Սեգ սարերից բուրավետ
 Հողն եր թացվում,
 Վարդն եր բացվում,
 Ծաղիկները հոտավետ:

Պայծառ մի ուր, յերբ արևը
 Հորիզոնից բարձրացավ,
 Միրզա Ֆաթալ Ախունդովը
 Զինջ առվակին մոտեցավ:

Նստեց մի պահ, քիչ ջուր խմեց,
 Ապա նայեց յերկնքին,
 Յերկինքն եւ պարզ եր ջրի պես,
 Բայց վոչ նման իր կյանքին:
 Հանեց փետուրն իր վոսկեզոծ,
 Հենվեց մամուռ մի քարի,
 Թղթի վրա մտքերն իր վառ
 Շարեց լեզվովն աշխարհի:
 Դրեց յերկար, ապա ձեռքի
 Փետուրն ու թուղթ դրեց ցած,

Յեւ շուշն պահին մի անծանոթ
 Դանդաղ իրեն մոտեցավ:
 Բարև տվին՝ խորին սիրով,
 Բարև առան իրարից,
 Այդպես միայն յեղբայրներն են
 Լինում ծնված մի մորից:
 Խորն ե ու լայն սիրտը մարդու—
 Ինչպես ովկիանն անհատակ,
 Բայց հասկացան նրանք իրար,
 Ինչ պահված եր կրծքի տակ:
 — Յես Ախունդովն, իսկ դուք ո՞վ եք,
 Ասաց Միրզան ժպտալով,
 — Աբովյանը,—պատասխանեց,
 Ձեռքը նրան մեկնելով:
 Վորտեղի՞ց եք, ո՞ւր եք գնում,
 Ի՞նչ նպատակ ունեք մեծ,
 Կամ ո՞վ արդյոք է ի՞նչ խոր միտք
 Ձեզ այս կողմերը բերեց:
 — Ման եմ գալիս՝ գտնեմ մի սիրտ,
 Վոր հասկանա իմ լեզուն,
 Վոր նա ապրի այն հարցերով,
 Վորոնք իմ սիրտն են հուզում:
 Ինձ ոտար ե հնչում բառը
 Աստվածային գրքերից,
 Ինձ չի՛ կարգա ժողովուրդը,
 Զի՛ մոտենա յերգերիս:
 Մենք գրում ենք նրա համար,

Բայց վոչ լեղվովը նրա,
 Ո՞վ կկարդա, ո՞վ կըլսի,
 Ո՞վ կնայի մեզ վրա:
 Ապա յերկար զրույց արին,
 Լցված խորին մի սիրով,
 Նրանց հոգին տիեզերք եր,
 Լցված սլաշառ աստղերով:
 — Այո՛, խորթ են գերն ու լեզուն,
 Ո՞ւր կհասնենք մենք եսպես,
 Պետք է գրել պարզ ու վճիտ
 Ժողովրդի սրտի պես:
 Մտրուկ դարձած, մերկ ու՛ քաղցած
 Մշակները սև հոգի—
 Դառը կյանքի, աշխատանքի,
 Նոր յերգերով են հղի:
 Սակայն նրանց լեզուն չե սա,
 Ինչպես վոր մենք ենք դրում,
 Մեր բաղմածալ մատյաններում,
 Մեր խաչադարձ գրքերում:
 Դա լեզուն է խուլ վանքերի,
 Անխիղճ, անսեր խաների,
 Դա լեզուն է, հզոր գենքն է
 Բիրտ, արնախում տերերի:
 Մարդը պետք է մաքուր լինի,
 Գործը բռնի իր խելքով,
 Յեւ վոչ թե խուլ ու խաբւբա,
 Կեղծ հորինված որենքով:

Արույանը լսեց սիրով
 Յեղբոր խոսքերը շխտակ,
 — Իրավացի չեք բարեկամ,
 Դա իմ յերազն է միակ:
 Այս ջրի պես պարզ ու վճիտ
 Պետք է լինի մեր լեզուն,
 Նայի՛ր, ինչպես խոխոջալեն
 Այլեստաններն է վազում:
 Այդպես ել մեր գերն ու գիրքը
 Ժողովրդին կհասնի,
 Հոգի ստրուկը իր կյանքի
 Լավն ու վատը կտեսնի:
 Այն ժամանակ վտաքի կեննեն
 Կարգերի դեմ անորեն,
 Դառը որեր, արցունք ու վիշտ
 Կերթան մեր լույս աշխարհեն:

Արեն արդեն մայր եր մտնում,
 Նրանք դանդաղ վեր կացան,
 Յերկու հոգի մի սրտի տեր
 Զինջ առվալին մոտեցան:
 Յերկար ու լուռ է մտախոհ
 Վճիտ առվին նայեցին,
 Դա մեծ սիրտն էր Ժողովրդի,
 Այդ ճամբով ել դնացին:

ԹԵՎԱՎՈՐ ԴՅՈՒՏԱԶՆԸ

Վալերիյ Չկալովի ճիւստակիճ

Ո՞ւր ես, անվախ Վալերիյ, ժողովրդի քաջ զավակ,
Յե՛կ, սպասում ենք սիրով մեր մեծ դյուցազն ան-
վանի,
Տե՛ս կանգնած են, կանչում են ողանավերն անքա-
նակ,—
Թե՛կ, թռչում ենք այս գիշեր հեռու ամիսն հայրենի:

Աղմկում են համաչափ նրանց թևերը ուժգին,
Սպասում են կարոտով—անվախ դյուցազն ե գալու,
Հայրենիքին նվիրած իր ջահել սիրտն ու հոգին
Չկալովն ե այս գիշեր հեռունները թռչելու:

Ուշանում ե, նա չկա, տես, գիշերն ե լուսանում,
Սաղայն գործում են արագ մեքենաներն անխափան...
Ասես լուր ե մեկեն ամեն ինչ խոր գիշերում,—
Սգո թափորն ե բռնել քաջ դյուցազնի մեծ ճամբան:

Բազենները յերկաթե ասես լեզու յեն առնում,
Ասես կանչում են մեկեն՝ ո՞ւր եք տանում հերոսին,
Արդյոք վորտե՞ղ ե հիմա նրա սիրտը սավառնում,
Չե՛, մի՛ք տանի դուք նրան, թռչելու յենք միասին:

Բայց լուռ թափորն ե շարժվում ե պահները բազում
Չարդարում են մեծ մարդու վերջին ուղին բաժան-
ման,

Ա՛խ, նշանները կրծքի նրան այնքան են սաղում,
Ինչպես ուղին դժվարին սաղում եր հետն իր անվան:

Հանկարծ վեր են սլանում, արագ, իրար հետևից—
Սավառնակներ բյուրավոր, վորպես հզոր
սպասախան,

Տե՛ս, սլանում են նրանք, տե՛ս, առնում են թև-թևի,
Տե՛ս, ամպերը սևադեղնած ճամբա տվին ու փախան:

Փոքրիկ Իդորն ե նայում կապուտաչյա յերկնքին,—
— Հայրի՛կ, չե վոր դու մի որ մեկտեղ թռչել խոս-
տացար,
Ինչո՞ւ այդպես վաղ թռչնեց բացված վարդը քո
կյանքի,

Չե վոր կարոտ ունեյի, ինչո՞ւ ընդմիշտ հեռացար:

Բայց լավ, հայրիկ սիրելի, քո Իդորը կթռչի,
Չե վոր նա ել մեր հողից, քո արյունից ե յեղել,
Յերբ խոստումը կատարեց—քեզ ձայն կտա, կկանչի—
— Ասա՛, բռնեմ այն ճամբան, վորը կխառտ ես թո-
ղել:

Ընկերներիս հետ մեկտեղ հաճախ նստել ենք, խոսել,
Նրանց համար մեծ սիրով յես պատմել եմ քո մասին,

Ով քեզ լավ եր ճանաչում, ով քո մասին եր լսել,
Նրա յերազն եր հայրի՛կ,—թռչել քեզ հետ միասին:

Հայրդ հերոս ե անվախ—ասում եյին բոլորն ինձ,
Միշտ հսկարտ եմ քեզանով, սակայն՝ այժմ դու չկաս,
Հիմա բոլորն են ինձ հետ ասլրում ծանր մի թախիժ,
Յեվ ընկերներս մոտիկ, և անձանոթ, բարեկամ:

Բայց քո վորդին չի մնա ոտարական ու անտուն —
Առաջնորդը չի թողնի տխուր լինեմ դեթ մի ժամ,
Նրա բարի, հայրական սերն ե լցված իմ սրտում,
Միակ փափազս ե հայրի՛կ—լինել վորդին քո արժան:

Դու թռար ցուրտ բեվեռից, դա դեռ քիչ ե մեզ հա-
մար,
Մենք աշխարհն ենք շրջելու, ել մի՛ դնա, հե՛տ դար-
ձիր,

Դեռ բեվեռները յերկու մոտենալու յեն իրար
Յեվ այն պահին յես կասեմ—հայրի՛կ, վե՛ր կաց,
արթնացի՛ր:

Աղմկում են ու թռչում բազեները յերկնքի,
Են թևավոր դուլցազնի սիրտն ե թռչում նրանց հետ,
Նրանց ճամբան ե ցողում արեգակը մեր կյանքի,
Վորի ուղին ե պայծառ՝ իր մտքի պես լուսավետ:

Պ Ո Ե Մ Ն Ե Ր

Ֆ Ր ՈՒ Ն Զ Ն

Մի ցուրտ գիշեր Պետերբուրգից
 Դուրս վանեցին մի տղա,
 Վռոնում եր գիւլ անսանձ քամին
 Յեւ վոչ մի աստղ չչողաց:
 Գնաց հեռու, —էյանքը դաժան,
 Միտքը ինչպես արեգակ,
 Զե'ր խոնարհւում հողին նրա,
 Գիտեր, վոր լույս պիտի դա:
 Մտաւ քաղաք մի խարխլած
 Ուր հացն արյուն եր դառել,
 Ուր մարդը մերկ, արեւից զուրկ,
 Սրտում կրակ եր վառել:
 Ընկեր դարձաւ անմեղ մարդուն,
 Տեսաւ շուրթերը ծարավ,
 Նրանց առաջ արեւից վառ
 Իր բոց սիրտն եւ բաց արաւ:
 Քնեց նրանց հետ միասին
 Նույն հատակին, նույն հողին,
 Ծխում կորած թախտի կտոր
 Դարձաւ նրանց անկողին:
 Հալաքում եր ընկերներին,
 Նստում յերկար գիշերներ,

Պատմում եր դառն իրենց կյանքից,
 Յույց եր տալիս արեւմտեր:
 Հրդեհվում եր սիրտը նրանց,
 Յերբ նա մի կայծ եր տալիս,
 Յերբ նայում եր սառ դեմքերին —
 Աչքերին քուն չեր դալիս:
 Հարկավոր եր նրանց միայն
 Արեւի լույս կենսարար,
 Վոր դռնեյին յերջանկության
 Աստղերն անթիւ, փրկարար:
 Յեւ նա լույս եր տալիս առատ
 Կամք ու հավատ ներշնչում,
 Կոմունիզմի ջահն եր նրանց
 Դեպի արեւը կանչում:
 Թե վիշտ լիներ, թե ուրախ որ —
 Բաժանում եր նրանց հետ,
 Չէ՛ր վհատվի, չէ՛ր նահանջի
 Թեկուզ սրտին դիպչեր նետ:
 Բայց աշխարհի վրին չոքած
 Տիրակալներն ամեն տեղ,
 Փնտռում եյին սեղ առյուծին,
 Վոր մահ բերեն կյանքի տեղ:
 Տեսել ե նա կաղախանի
 Սյուներ շարված իր դիմաց,
 Վոր աչքերի դեմն ե ահա
 Արյուն առատ, վիշտ ու մահ:
 Բայց չեն շարժվել անդամ նրա
 Պիրկ մկանները դեմքի,

Յերբ նենդ դահիճն ե մոտեցել
 Կեռման թուրը իր ձեռքին:
 Առյուծն անդամ չեր ունենա
 Նրա նման սիրտ անահ,
 Նա թռչում եր, սլանում եր,
 Նա կռվում եր մինչև մահ:

Դուրսը ցուրտ ե յեւ աստղերն են
 Սառել, թառել յերկնքին,
 Շաչում ե դիւ քամին ահեղ,
 Չարնվում ե տանիքին:
 Մերթ լուսինն ե աչքը բացած
 Սահում ամպի փեշերով,
 Ու թռչում են վայրկյանները
 Տաղնապալից գիշերով:
 Մի հին, խղճուկ տանիքի տակ,
 Չավակները մայր հողի, —
 Խոսում են վառ մտքերի հետ
 Ու չեն մտնում անկողին:
 Ու չեն քնի յերբեք նրանք
 Մինչև արեւ չծագի,
 Մինչև աստղերը չքանան
 Վերջին դարկով դեղակի:
 Լուռ թերթում են ինչ վոր թղթեր, —
 Չափում, կտրում ու ձևում,
 Ամեն վայրկյանը գիշերվա

Ասես մի դար ե թվում:
 Ծխում են դեռ, ծուխն ե յեղնում —
 Աղոտ լամպին քող քաշում,
 Կարծես նստած լինեն նրանք
 Այդ լեռների մշուշում:
 Ահա մեկը վոտքի յելավ,
 Աչքերը բաց, սիրտը ծով,
 Նայեց, Ժպտաց ընկերներին,
 Վոր վառված են նույն բոցով:
 Նա չեր փակել աչքը կարծես
 Կյանքում և վոչ մի վայրկյան,
 Սակայն սրտում ուներ մի սեր,—
 Մարդուն ուրախ, աղատ կյանք:
 — Դրությունը լուրջ ե այնտեղ,
 Մեր գնդերի ճակատում,
 Թող ձին հեծնի ու սլանա
 Ով կայծ ունի իր սրտում:
 Պետք ե սլատուել դիրքերն ամեն
 Ու կայծակի թեւն ատած,
 Թռչել անթիվ աստղերի հետ
 Յեւ սլանալ միշտ առաջ:
 Գործարանից, դաշտից յեկած
 Ձավակներին արժանի,
 Նետել կովի ճակատը բոց —
 Ուր կանդնած ե թչնամին:
 Պետք ե բացել ճանապարհը
 Թուրքեստանի ճակատի,
 Վոր մեր առողջ յերակներով

Հոսի արյունը սրտի:
 Ուրիշ վոչինչ: Նա նստում ե—
 Գլուխն հենած ձեռքերին,
 Ձորավարը առյուծասիրտ
 Ժողովրդի շարքերի:
 Լուռ են բոլորն ու չեն խոսում,
 Լամպն ե ծխում վերելից,
 — Եւ ի՛նչ լույս ե մեզ հարկավոր,
 Վոր նմանվի Արևին:
 Ճանաչում են վաղուց նրան
 Ձորավարներն իր զորքի,
 Հսկա ուժն են տեսել նրա—
 Պայծառ մտքի ու ձեռքի:
 Թեկուղ մահվան ժամը լինի
 Նա փրկություն կրերի,
 Նա չի գիտեր կարծես միայն
 Թիվն անհամար աստղերի:
 Յերը մեր արևը փրկարար
 Շողեր ցանեց աշխարհում,
 Նրա սրտի ձյունը հալվեց,
 Կյանքը դարձավ մի դարուն:
 Նա հավաքեց յերկու հազար
 Առյուծներին քաջարի,
 Յեւ սլացավ անտառներով
 Հասավ կենտրոնն աշխարհի:
 Սուրը շողաց հաղթանակի,
 Բերդը առավ արյունով,
 Կյանքի զուլալ դետը հոսեց

Նոր վոսկեղոծ մի հունով
 Բնյոց զբոսմ եր, վոր թշնամին
 Վերջին ուժերն ե լարել,
 Նրա աստղը դեռ հավիտյան
 Անվերադարձ չի մարել:
 Հազար կողմից վոստինները
 Նայում են մեր աչխարհին,
 Վոր ծովերը արնով ներկեն,
 Նորից փռեն կյանքը հին:
 Յեւ նետվում ե նա համարձակ,
 Կուրծքը յերկաթ, սիրտն արև,
 Կովի գետն ե հորձանք տվել,
 Ափից յեկել, վարարել:
 Անմահ Լենինն ու Ստալինը,
 Յերբ վորոտը լսեցին,
 Քաջ զորավար Ֆրունզեյին
 Մ'չայն մի խոսք ասացին:
 Նա սլացավ բանակն իր հետ,
 Հասավ ճակատը կովի,
 Դյուցազն ասաց—Մեր գետը դեռ
 Կվարարի, կփռվի:

Լամպն ե վառվում զորավարի
 Սենյակի պատից կախ,
 Նրա շուրջը նստել են լուռ
 Սեղ առյուծներն իր անվախ:

Հենց այդ պահին մեկը դանդաղ
 Բացեց դուռը սենյակի,
 Նայեց, տեսավ բարեկամին
 Ու մեղմ ժպտաց նա կրկին,
 — Ձուհակների դունդը յեկել —
 Քեզ ե ուզում, դեկավար,
 Նրանք արև են յերազում,
 Յեւ կմեռնեն քեզ համար:
 Նա վեր կացավ ուրախության
 Արցունքն իջած աչքերին,
 Կարծես վերից մի կայծ շողաց
 Ուժ տվեց իր ձեռքերին:
 Նորից կրթնեց նա սեղանին,
 Դեմը թղթեր բաղմաթիվ,
 «Ձե'նք նահանջի, կդիմանանք—
 Կայծակներին ու շանթին:
 Թե վոր վոռնա ժողովրդի
 Դավաճանը արնախում,—
 Եւ ինչու յենք սուրը իզուր
 Մեր պատյանի մեջ պահում:
 Հավքել վողջ գնդերը մեր
 Ինչպես հսկա մի անտառ,
 Նետվել առաջ, մենք կամք ունենք,
 Մենք ջահ ունենք միշտ պայծառ»:
 Յեւ առյուծները իր բոլոր
 Նոր շունչ առան, դուրս յեկան,
 Ու նետվեցին դեպի կռիվ,
 Դեպի մարտեր հաղթական:

Իսկ նա քայլում եր մտախոհ,
Դուրսը կռիվ, շանթ ու սուր,
Աչքերի մեջ կարծես լիներ
Մարդու համար զուլալ ջուր:

Դանդաղ բացվեց առավոտը,
Ու լույսի հետ վեր կացան,
Կտրիճները նժույգներին
Թռան, հեծան, սլացան:
Կուլձակն ուներ զորքեր բազում,
Բայց ի՞նչ աներ նրանց դեմ,
Յերբ փրունդեն արդեն նրա
Միակ պատնեհն է քանդել:
Ինչպես հեղեղ դարնանային,
Հանկարծ յելած լեռներից,
Թռչում էին փրունդեյի
Ձինվորները քաջարի:
Առնում էին նրանք մեկ-մեկ
Դաշտեր, լեռներ ու դյուղեր,
Թշնամու մութ հորդանքներից
Անդամ մի հետք չեր թողել:
Բուզուրուսյան, Բելերեյը
Յել Չիլման հետ մնացին —
— Հե՛յ, սլացեք իմ կտրիճներ,
Իմ քաջ բանակ, սլացիր:
Հասան մինչև Բելայա դետն

Ու թշնամին չքացավ,
Հաղթանակի փողը հնչեց,
Դրոշը վեր բարձրացավ:
Իսկ դեմ—դիմաց, Ուֆայի մոտ
Առած զորքերն իր ընտիր,
Դեռ թշնամին սպասում եր—
Վերջին մահվանն ու մարտին:

Գիշերն իջավ, յերկինքն ու ծով
Իրար ամուր դրկեցին,
Խավարի մեջ ձայներն ամեն
Խոր սուղվեցին, լռեցին:
Անց են կացել դետը արդեն,
Նրա զորքերը բոլոր,
Վոր Ուֆայի մոտը հնչի
Հաղթանակի յերդը նոր:
Գիշերային խավարի մեջ,
Ինչպես արև յերկնածին,
Գետի յեզրով սլանում եր
Չապահը՝ նստած ձին:
Ձորքը անցավ դետը արդեն,
Նորից դիրքեր փորեցին,
Իսկ յերկնքում աստղ ու լուսին
Դանդաղ, դանդաղ մարեցին:
Յերբ առաջին դնդակը դիլ
Շաչեց յերկնի կապույտում,

Հորձանք տվեց ու բարձրացավ
 Ալիքն ամեն մի սրտում:
 Գրոհ տվին ու սուբացին,
 Իսկ թշնամին հեմիհեմ,
 Թողնում էր դիրք, դենք ու զրահ,
 Եւ չէր նայում իր հետեւ:
 Բայց մարտիկները յերբ մի պահ
 Փակաղակներն հանեցին
 Զկար փամփուշտ, չկար դնդակ,
 Մի պահ կանգնած մնացին:
 Թշնամին դող դայլի նման
 Զդաց, ուժեր հավաքեց,
 Ճամբան դեպի դիրքերը մեր
 Դեպի զորքերը թեքեց:
 — Զե՛նք նահանջի, — վորոտում էր
 Զապակի ձայնը զիւ,
 Սուրը հանել, դետնին փռել
 Գլուխն անկուշտ հովաղի:
 Հեռվից հանկարծ հեծյալ մի դռնդ
 Ֆրունզեյին մոտեցավ,
 Կրկին սրերը շողացին
 Յեւ թշնամին չքացավ:
 Նստեց իր ձին քաջ ֆրունզեյն,
 Ընկած առջև բանակի —
 — Դեպի առաջ, — դռչում էր նա,
 Սուրը շաչում էր կրկին:
 Այդ նույն պահին թնդաց խուլ ձայն
 Ընկավ ձիուց՝ արյունոտ,

Նրա բարի սրտին կպավ
 Վառվող դնդակ մի թունոտ:
 Թռան յեկան, վոր կրակի
 Գոտուց նրան դուրս տանեն,
 Վոր իրենց մեծ արեղակին
 Մահվան դռնից ազատեն:
 — Զե՛, չի՛ գնա զորավարը,
 Զի՛ հեռանա իր տեղից,
 Թեկուզ մի բուռ հողը դառնա
 Ինձ գերեզման, անկողին:
 Յես կլինեմ ձեզ հետ մինչև
 Հաղթանակից դառնաք տուն,
 Մինչև շողերն արեգակի
 Որ թափանցեն մեր սրտում:
 Թռչում են դեռ դնդակները,
 Ծուխն է յելնում փողերից,
 Ճանապարհն է կարծես շեղում
 Արեգակն իր շողերի:
 Յերբ դադարեց թնդյունը զիւ,
 Փոշու ամպեր ցրվեցին,
 Հաղթանակի ճանապարհով
 Հոծ գնդերը գնացին:

Ասում են թե այդ որերում
 Յերկու յերդում է յեղել —
 — Մեկը յերդումն է կատարել,

Մեկը լուկ խոսք ե թողել:
 Ասպետը սեգ սրտով յերգվեց
 Վոր դրավի մեծ Ուֆան,
 Իսկ Կոլչակը յերդում տվեց —
 Մտնել Կարմիր Մոսկվան:
 Ժողովրդի զորավարը
 Առավ Ուֆան անասան,
 Իսկ թշնամին Մոսկվայի
 Կայարանն ել չտեսավ:
 Զորավարը նորից նստած,
 Անվերջ գծում եր, չափում,
 Դուրսը ցուրտ եր, ձյուն եր, քամի,
 Թնդանոթն եր հուր թափում:
 Նա սլացավ մինչև Տաշքենտ —
 Ծովը առատ բամբակի,
 Առավ գյուղեր ու քաղաքներ,
 Կտրեց շղթան կրակի:
 Նշեւորները բամբակի
 Դեպի հյուսիս բարձրացան,
 Գործարանները ծխացին,
 Յեւ անխիւրդը դարձան:
 Վորքան դաժան եր թշնամուն,
 Միշտ անողոք ինչպես սար,
 Այնքան մոտ եր Ժողովրդին,
 Բարեկամ եր, հավասար:
 Ինչ աղբից ել ընկեր լինե՞ր՝
 Մոտ եր զգում իր սրտին,
 Իր քրտինքով ապրող մարդուն

Վառ սեր ուներ կարոտի:
 Նրան կոփել եր հրածին
 Հսկա զորքը Լենինի,
 Միշտ անհաղթ եր, ճակատը բաց,
 Ինչ փոթորիկ ել լինի:
 Ստալինն եր նրան տվել
 Հերոսության ուժն հատու,
 Կոմունիզմի ջահն եր վառվում
 Դեռ մանկական իր սրտում:
 Ուր ել լինե՞ր — հաղթանակով
 Նա դուրս կդար զորքի հետ,
 Իր պես արի յերկաթակամ,
 Զորավարներն իրեն հետ:
 Պատմությունը չի մոռանա
 Զունդար, Սիվաչ, Պերեկոպ,
 Ուր նա իրեն փառքին հասավ,
 Ճեղքեց լեռներ և ամպրոպ:
 Յերբ Պերեկոպը դրավեց
 Ու յերկրի խորքը հասավ,
 Դարձավ ու չար նենգ թշնամուն
 Մի ախպրի խոսք ասավ. —
 «Անկարող եք դիմանալ մեր
 Աշխարհակալ ծով ուժին,
 Վայր դրեք ձեր զենքերը վողջ՝ —
 Մենք չենք դառնա ձեզ բաժին»:
 Իսկ Վրանդելն ահաբեկված
 Արնով յերեսը թրջեց,
 Մահվան տենդովը բռնված

Իր խոսքն աշխարհ-նա առեց .
 «Վոչ հող ունենք, վոչ դանձարան,
 Վոչ փող ունենք, Հայրենիք,
 Ով մեղավոր չի ճանաչում
 Թող նա աշխտեղ միշտ լինի»:
 Ժամանակը սահեց դանդաղ
 Ու յերջանիկ որ յեկավ,
 Մեզ համար են փովել միայն
 Շողերը վառ, հաղթական:
 Մեծ զորավարը հանձարեղ
 Վաղ թառամեց ու հանգավ,
 Բայց նրա կուռ զրահները
 Իր վորդիները հագան:
 Նրա նժույղը նստեցին,
 Արչավեցին հուր թեվով,
 Մեր աշխարհը վողողեցին
 Նրա անմար արեվով:
 Յերբ շուրթերը նրա սառած
 Մահվան դուռը բացեցին,
 Բարեկամները յրեն հին
 Այսպիսի խոսք ասացին.—
 «Դեռ չատ հնուց կա մի լեզենդ,
 Մի պատմություն այն մասին —
 — Մեկը կրծքից սիրտն է հանել
 Յեվ ինչպես ջահ, կամ լուսին,
 Գիշերները յերբ խավար եր,
 Յերբ վերջին կայծն եր մարում,
 Այդ վառ ջահով բոլոր մարդկանց

Ճանապարհն եր զարդարում»:
 Յեվ մենք նրան հիշում ենք միշտ
 Ու նրա սիրտը պայծառ,
 Նա ժպտում է, մեզ հետ է նա
 Հայրենիքում մեր անծայր:
 Թող վառ մնա ջահը նրա
 Զորավարի սուրն հատու,
 Նրա կայծը թող հրդեհվի
 Յեվ բորբոքվի մեր սրտում:

ՎԵՑ ՊԱՏՎԻՐԱՆ

Յերբ դադարեց սիրտը հսկա
Դյուցազնական են հանճարի,
Կայծակի պես լուրը թռավ
Կողմերն ամեն վողջ աշխարհի:

Նրա հզոր բանակներեց
Բյուր վշտահար սրտեր յեկան,
Անթի՛վ, անթի՛վ թաց շրթունքներ,
Շշնջացին — Լենին՛ն չկա:

Դրոշները խոնարհվեցին,
Կյանքը կանգնեց կարծես մի պահ,
Աշխատավոր մարդու սրտին
Կարծես մի սուր զնդակ կպավ:

Յեվ ուռիները դալկացան,
Դալար ճյուղերը կախեցին,
Բուրումնավետ ու վառ վարդեր
Իրենց գույները փոխեցին:

Խոր ձորերով, զով սարերով,
Ինչպես հատու կայծակ մի թուր,

Տարածվում եր ու փռվում եր
Միայն մի բառ, միայն մի լուր:—

Եւ չի լինի մեր շարքերում
Մեծ հանճարն ու արեւն անդին.
— Հե՛յ, կարիճներ, Լենինի պես՝
Հաստատ պահեք ձեր վառ հողին:

Արյունարբու դեմք անկուշտ,
Ժողովրդի մեծ թշնամին,
Կարծում եր թե մեր աշխարհով
Կդա, կանցնի մահվան քամին:

Վոր իր դաժան թաթը դնի
Մեր հանդերին, ջրին, հողին,
Նորից իր ճորտը դարձնի
Կյանքի արեւը բերողին:

Բայց նա տեսավ մեծ Լենինի
Ձավակներին դյուցազնական,
Վոր աշխարհը նրանցն է հար,
Ճորտ են յեղեւ և աղատ կան:

Վոր Լենինը ունի իր պես
Անվախ, առյուծ հաղար վորդիք,—

Մայր հողիցը թեւեր առած,
Հալատարիմ ժողովրդին:

Վոր չի՛ հաղթի արեւին անդամ
Աշխարհակալ նրանց ուժին,
Ֆրիվ կանեն նենդ թշնամուն
Ու գայլերին կտան բաժին:

Նրանց հողում ծանր մի վիշտ,
Կյանքի ծարավ ծով սրտերում—
Դեպի արեւ պիտի դնան,—
Դյուցազնական նոր մարտերում:

Յեւ ինքա մեծ աշակերտը՝
Ձեռքը տխուր ծոցում դրած,
Հալածել է ընկերներին,
Կանգնել է լուռ, զլուխը ցած:

Նայում են դեռ, մեծ Լենինի
Դադաղն է տե՛ս, դրված ափսոս,
Ձեն հալատում, վոր Լենինն է
Աչքը փակել արեւի տեղ:

Հսկան ննջում էր դադաղում,
Կարծես ժպիտն էր իր դեմքին:

Կարծես վերջին բառն էր սառել
Առաջնորդի մեղմ շրթունքին:

Կարծես մի բան պիտի ասեր,—
Մի վառ միտք էր թողել կիսատ,
Յերբ դաժան մահը չարաթեւ
Մեծ Լենինի սրտին հասավ:

Լուռ են բռնորն, ու սրտերում
Մեծ ուկրաինի անդուստ ալիք,
Մի ծեր մուժիկ զլուխը կախ
Լենինին է նայում, լալիս:

Ով վոր առատ կյանք էր ուզում,
Ով ուզում էր ապրել ուրախ,
Նրա սրտում վիշտ էր չոքել
Ու կանգնել էր զլուխը կախ:

Մեծ աշակերտը Լենինի,
Մեծ Ստալինը՝ զորավար,
Ուղակները մեր բանակի
Հղոր ձեռքով կապեց իրար:

Նա հալածեց ուժերը վողջ,
Լենինի պես խրոխտ կանչեց,
Կյանքը դեպի առաջ սուրբաց,
Նոր մարտերի փողը հնչեց:

Վիշաք անհուն ու հալածի
Հաղթանակի հուրը սրտում,
Շրջեց դյուղեր ու քաղաքներ
Մտավ անգամ ամեն մի տուն:

Կյանքի ծարավ ժողովրդին
Ստալինի ձեռքը հասավ,
Իր քրտինքով ապրող մարդը
Մի նորածին արե տեսավ:

Նա հավաքեց ժողովրդին,
Արեվ սրտից շողեր ցանեց,
Դարձավ հզոր իր բանակին
Ու ախպրիսի յերգում տվեց:—

— Հեռանալով հզորագոր
Լենինն անհաղթ մեր շարքերից,
Ավանդ թողեց՝ մաքուր պահել—
Բարձր կոչումն իր ղինվորի:

— Յերգվում ենք քեզ, ընկեր Լենին,
Վոր մենք պատվով կըկատարենք,
Քո լուսակերտ ավանդը մեծ,
Քեզ հարազատ միշտ կլինենք:

Մեր սիրտը միշտ վառ կլինի,
Մեր ամենքի հողին մաքուր,

Յեթե անգամ ծարավ լինենք՝
Քո անունը մեզ կտա ջուր:

— Յերբ հեռացավ Լենինը մեծ --
Դյուցազնական հանճարն արեվ,
Սաաց, շարքերը մեր անթիվ
Յեմենտի պես ձուլված արեք:

Մի՛ խնայեք ուժերը վողջ
Միասնության, կամքի համար,
Մի թողնեք վոր փոշին ծածկի
Կոմունիզմի արևն անմար:

— Այդ սրբազան պատվիրանը
Կկատարենք անհուն սիրով,
Քո անունը մեր սրտերում
Պիտի դրենք վոսիկ դրով:

Ձի սառանի մեր բանակին
Վոչ մի մրրիկ, վոչ մի կայծակ,
Վորին դու յես վտառի հանել,
Ձուր ես տվել, շողեր պայծառ:

— Կուռ, միաձույլ մեր շարքերից
Յերբ հեռացավ Լենինը մեծ,
Նորից իր քաջ ղինվորներին
Մի անմոռաց ավանդ թողեց:—

— Ամուր պահել չէիկտատուրան,
Վոր առել ենք մեր արյունով,
Մարդկությանը տանել կյանքի
Վառ, յերջանիկ վարար հունով:

Թող բանվորը և գյուղացին
Իրավունքի տերը լինի,
Խմի՛ արնով ու քրտինքով
Իր վաստակած զուլալ զինին:

— Յերգլում ենք քեզ, ո՛վ մեծ տխրան,
Վոր մեր կյանքը չենք խնայի,
Մեր սրտերի հրով պլտի
Վառենք ջահերն ասպաղայի:

Ում վիճակիլ է լինել քո
Մեծ բանակի զինվորն արի,
Յերջանիկ և նա՛ հավիտյան —
Կապրի թեկուզ հալար տարի:

— Յերբ հեռացավ լենինը մեծ—
Անդին գոհարն ես աշխարհի,
Արեղնավայլ մի պատվիրան—
Ավանդ թողեց մեր շարքերին:

— Ամուր պահել հողազործի
Յեվ բանվորի կապը հատու,

Նույն պայքարի հուրը պահել
Անմարելի ամեն սրտում:

— Յերգլում ենք քեզ, մեծ առաջնորդ
Քո պատվիրանը կատարել,
Նոր աշխարհի, նոր արևի
Նոր պայքարի մարդուն վայել:

Արեղակից հզոր միտքը
Մեր շարքերին փարոս դարձավ,
Հողմածածան քո զրոյով
Անթիլ լեռներ մենք բարձրացանք:

— Հաղթանակի ճանապարհին,
Յերբ հեռացավ լենինը մեծ,
Իր բանակին, ժողովրդին
Նորից մի լույս ավանդ թողեց:

— Մեր բաղմաղլի ժողովրդին
Դարձնել հզոր մի ընտանիք,
Յեվ կրճեքարաց նետով և առաջ
Դեպի պայծառ ուրը դալիք:

Թող բոլորը լինեն ազատ
Իրավունքի տերն հավասար,
Կանգնեն դալիք հողմերի ղեմ
Ինչպես ուղիւն, հսկա մի սար:

Թող բոլորի սիրտը լինի
Անմարեկի հրի նման,
Խոսքը վորպես հատու մի նետ
Ու անդիջում թրի նման:

— Յերգվում ենք քեզ, մեր մեծ հանճար
Մեծ ուսուցիչ, մեր մեծ Լենին,
Վոր քո ամեն սլափիւրանը
Մի-մի փարոս պիտի լինի:

Մեր դեղանիստ հայրենիքը
Պիտի դառնա անդին մի մայր,
Ուր բոլորը ուրախ լինեն,
Խոսքդ անցնի ծայրից մի ծայր:

Լեռները նոր ձևեր կառնեն,
Ու դեռերը կառնեն նոր հուն,
Ժողովրդի ծոցում կապրես—
Համակված նոր սիրով անհուն:

— Յերբ նրա սիրտն եր կանգ առնում—
Ավանդ թողեց մեր շարքերին,—
— Հավատարիմ մնալ մինչ վերջ
Կոմիտեերնի դադարվարին:

Վողջ աշխարհի անհող, անջուր,
ձնչված դասից բանակ կաղմած,

Գնալ դեպի մարտերը նոր,
Հերոսների զլուխն անցած:

Ուր յերկու կողմ, յերկու բանակ
Վերջին անգամ կգան իրար,
Կբարձրանա հորիզոնում
Մեր նոր արևը փրկարար:

— Յերգվում ենք քեզ, Լենին անհաղթ,
Վոր մեր կյանքը կտանք անգամ,
Ու կթռչենք, կսլանանք
Դեպի չքնաղ մեր ապագան:

Այդպես ասաց մեծ Լենինի
Մեծ աչակերտը հանճարեղ,
Վորպես փրկիչն ես աշխարհի,
Սիրտը մաքուր, հողին բյուրեղ:

Ասաց ու իր ժողովրդի
Ծոցից յելած դավակներին
Ղեկավարներ դրեց մեկ-մեկ
Մեր անսասան բանակներին:

Յեվ ամիսները սահեցին,
Տարիները յեկան, անցան,
Մեծ Լենինի փարոսն առած—
Դեպի դիրքերը բարձրացանք:

Յեւ մի աշակերտը նրա մեծ,
Բյուր մտքերով իրեն խոհուն,
Ժողովրդին տանում է լույս—
Ինչպես Լենինն էր միշտ պահում:

Վոչ մի արդեւք չգիտացաւ
Մտքին մեր հոր, մեր հանճարի,
Վոչ մի մրրիկ ու փոթորիկ
Չսասանեց ճանապարհին:

Արեւի տեղ նա լույս տվեց
Հողին, ջրին, սրտին մարդու,
Նա', վոր մտքով պայծառատես
Մեր պատմութեան գիրքն է թերթում:

Նա ջուր տվեց անմահական,
Անթիվ ծիւեր հողից հանեց,
Սրտից իր շողերն անդին,
Մեծ Լենինի կամքով սնեց:

Բաղձամիլիոն ժողովուրդներ
Տեսան իրենց նոր հանճարին,
Թե վոնց դյուցազն Լենինի հետ,
Մեր աշխարհին արեւ բերին:

Թե վոնց հինը անդարձ դնաց
Ու դեպի նորն ենք սլանում,

Թե ինչպես նա հողմերի մեջ
Մեծ Լենինի նավն է տանում:

Լույս տենչացող ծով սրտերին,
Վեր է հանում, կյանք է տալիս,
Նա', այն հսկա արեւն անմար,
Վոր կոչվում է մեծ ՍՍՍՀՆ:

Յ Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ն Ե Ր Ը

Մեր մեծ հայրենիքի հետո սահմանապահներին

ՆԱԽԵՐԳ

Հեռո՛ւ, հեռավո՛ր, մութ տալաններում
Հսկում եր սահմանը մի կարմիր ջուհատ,
Այնտեղ թշնամին փորձեր եր անում
Դուրս դալ նրանց հետ ճակատ առ ճակատ:

Բայց նրանք իրենց հավատին վստահ
Թափ անտառների ծաղկազարդ գրկում,
Վտակերաչ, կտրիճ նժույգներ նստած
Յերջանիկ կյանքի յերգն եյին յերգում:

1

Յերբ հորիզոնում արեփն ե վառվում,
Համբույրներ՝ տալիս սարերի ուսին,
Մի յերգ ե միայն տարածվում, փռվում
Ու պատմում ընկած հերոսի մասին,—

Գիշերն եր իջել լեռները վրա,
Վոչ աստղ, վոչ լուսին չկար յերկնքում,
Չե՛ր յեղնում վոչ ծուխ, չե՛ր վառվում կրակ,
Անտառն եր միայն խավարում տնքում:

Ու հանկարծ հսկա անտառը մեկեն
Հուզվում ե, յերկար արձագանք տալիս,
— Հե՛յ, վոտքի յերեք իմ քաջ զավակներ
Թշնամին սողում ու ներս ե դալիս:

Նույն ժամին անձայն, սո՛ւս, դադրադադի
Կուզմինի ջուղը յեղնում ե, թռչում,
Ու դեռ չհասած սահմանը հողի՝
Ղեկավարն իսկույն «կրա՛կ» ե կանչում:

Թշնամու մի խումբ ջարդում են նրանք,
Մի մասն ել բռնում, բերում կենդանի,
Ու դաճյալ մեր սուրբ սահմանի վրա՝
Ժպտում ե, չողում արեփն հայրենի:

Կուզմինն ե սակայն հանկարծ նկատում,
Վոր մեկը չկա իր ընկերներեց,
Նայում ե մի պահ, ու իր վառ սրտում
Հառաչում, կանչում — ե՛թ Գրիգորի:

— Ո՞ւր ե Գրիգորին, ինչո՞ւ չի գալիս,
ի՞նչ յեղալ արդէ՞րք նա այս առաւոյտ,
Վոչ մի ձայն, մինչեւ մեկը մօտ գալիս —
Կանդնում ե տխուր ընկերները մօտ:

— Ընկե՛ր կամանդիր, նա ընկալ վառւած,
Մեղանից անդարձ խլեցին նրան,
Միայն դիակն ե, տե՛ս, այնտեղ վառւած,
Ծառերի միջում կանաչի վրա:

Դառնում են նրանք ե լուռ, մտախոհ
Շրջանակի մեջ վռակյա, թափիչե,
Ընկած հերոսի պատկերն են կախում,
Վոր հավետ նրան կարոտով հիշեն:

2

Գալիցինոյում ստացվեց լուրը,
Հեռագիր յեկալ կարմիր մարչալից,
Յեւ կարծես ի մի յեւած բոլորը
Դեպի հերոսի հոր տունն են գալիս:

Մի փոքրիկ, մաքուր թերթիկի վրա
Գրված եր ծանր կորուստի մասին,
Ամեն մի մարդու թվում եր կարծես՝
Մարչալն ե կանդնել իր հետ միասին:

Հայրը հերոսի այդ թերթիկն առաւ,
Ամեն մի տողին կարոտով նայեց,

Մտքերում իր ծով մի ճամբորդ դառած՝
Յերկա՛ր, շատ յերկա՛ր մեկին վորոնեց:

Բայց չկար իր մեծ դավակը արդեն,
Չե՛ր ժպտում ել նա իր հետ միասին,
Նա լուռ, մտախոհ մտքերը թերթեց,
Վոր վերջին անգամ իր խոսքը ասի:

Յեւ արտասուքի չեթերն հուզմունքի
Կրկնից այրված բերբերի վրա
Թեւ առաւ մի պահ իր սիրտն ու հողին,
Թերթիկը ծալեց ու ծոցը դրավ:

— Չկա դավակն իմ արդեն,
Իմ մեծ վորդին հաբաղատ.
Ա՛յ, ինչքան ե նա մեղ հետ
Շրջել դաշտերն այս աղատ:

— Նա ընկալ իր դերքերում
Ծառերի մեջ, թփերի,
Բայց թո՛ղ զգա թշնամին,
Վոր դա իրեն չենք ների:

Ուղարկում եմ ահա յեւ
Նրա յեղբորն, իմ վորդուն.
— Իմ վասիլի՛, նայիր, տես,
Դու չաւարովես նոր մարտում:

— Հրացանը իմ յեղբոր
Կառնեմ, կերթամ նրա պես,
Կասեմ, — լսում եմ յես ձե՛ղ —
Ընկեր մարչալ, սրատես:

Ու ձեռքերն իր յերկարած
Դրած վորդու հաղթ ուսին,
Նրանք ժպտում են նորից,
Հայր ու վորդի միասին:

3

Յերբ անտառում ծանրաքայլ կրկին իջավ յերեկոն,
Յերբ արեւը հավաքեց վերջին շողը լուսերի,
Վասիլին ջուր մտավ — մի նոր արեւ իր հոգում,
Տանից իր հետ վերցրած շինեւն առած ուսերին:

Վասիլին Կուղմինը ամուր սեղմեց իր դրկում,
Կենդանացել է թվաց ընկած հերոսը արդեն,
Թվաց մի պահ նրան ե կրկին դիրքերն ուղարկում,
Վոր թշնամին նահանջի մեր մարտական սրի դեմ:

— Ընկե՛ր Կուղմին, խնդրում եմ, վոր հրացանն իմ
յեղբոր
Թույլ տաք ինքս վերցնեմ, զինվեմ նրա փոխարեն.
Ու դնալով միշտ նրա կիսատ թողած մեծ ճամբուվ
Հայրենիքիս յերջանիկ կյանքի համար պայքարեմ:

Վասիլին իր յեղբոր բոլոր զենքերը տվին,
Ձեկին առավ ու դեպի խոր դիրքերը շտապեց,
Ընկերոջը անբաժան սիրով կախեց իր թեվից
Յեւ արեւը սարերին վերջին կամարը կապեց:

Նորից գիշերն է նստել ու վերմակն իր անթափանց
Սեւ բույի պես փռել է թեվերը մութ անտառում,
Լուսինն առես դարավոր մի հին ճամբորդ մոլորված
Մերթ ամպերի մերկ ուսից դանդաղ սահում եր
հեռու:

Գիշերում այդ ահավոր սահմանապահ մի տղա
Դանդաղ քայլում եր առաջ մութ անտառի խորքերում,
Պատմություններ եր հիշում — իրենց վառ հետքը
թողած,

Մտքում ընկած հերոսի անմոռաց յերգն եր յերգում:

Այդ գիշերում նա իրեն ամբողջ դիրքերը չրջեց,
Մտերմական հայացքով նայեց ամեն մի ծառի,
Կարծես թիփերն են իր հետ խոսում, ժպտում անչափ
ջերմ —

Դտած անվախ, աներկյուղ վորդուն հակա անտառի:

Իսկ Ձեկը լուռ, կածանով առած սիրուն թռչնի թեւ՝
Վաճեն ծառից ու թիփից նա մի հոտ եր առնում,
Աչքերը խոր խավարին — վոստյուններով իր թեթեւ
Մերթ վազում եր դեպ առաջ ու կրկին հետ եր
դառնում:

Վասիլին լուռ շրջում էր: Յեւ իւր չորաց, թե ինչպէս
 Շուքը միջից ծառերի դեպի մի կողմ սլացաւ,
 Դարձաւ, չորս կողմը նայեց, բայց իդուր, Զեկը
 չկար,
 Կանգնեց մի սլահ ու ինքն եւ մութ կածանով իջաւ
 . ցած:

Զե'կ, Զե'կ, զլուռ շնչաց, բայց վոչ մի ձայն
 անտառում
 Նրան կանչող մի քանի աղբանչան նա տվեց,
 Յերբ պատասխան չստացվեց, ինքն եւ նրա նման
 լուռ
 Թիւռաների արանքից քայլեց, Զեկին հետեւեց:

Լուռ է: Անտառը մշուշ: Կարծես լավեց ինչ վոր ձայն,
 Կարծես նա Զեկը լինէր, վոր իր տիրոջն եւ կանչում,
 Կանգնեց մի սլահ ծառի մոտ, ինչպէս քարե մի ար-
 ձան,
 Միայն հեռվում նույն հանդով ինչ վոր Զուր եր
 քչքչում:

Կրկին անգամ նույն ձայնը եւ նա արդեն հասկացաւ,
 Վոր Զեկն հեռու մի թիւից ահա կանչում է իրեն,
 Քսովելով խիտ ծառերին այն նեղ կածանը անցաւ
 Ու մի անհուն կարոտով դրկեց Զեկին, համբուրեց:

Զեկն անհանդիստ, աչքերը դեպի սահմանը հառած
 Կարատում է ինքն իրեն ու չի կարող համբերի:

Սակայն նրա փոխարեն ինքն իր դենքերը առած
 Նետվեց առաջ ու սլահվեց դրկում հսկա թիւերի:

Զեկը նրա հետեւից, ինքը ծառի ստվերում
 Ամուր սեղմած իր յեղբոր նույն հրացանը սրտին,
 Մեկ չքանում էր կարծես մեկ եւ հանկարծ յերեւում,
 Արդեն հասել էր ժամը հերոսական մեծ մարտի:

Նորից մի քայլ, եւ ահա ինչ-վոր մեկը յերեւաց,
 Խսկ նրանից քիչ հեռու զինված մի խումբ էր դալիս,
 Խիտ թիւերի արանքում, ծառերի մոտ թաղնված,
 Վորտեղ անտառը կարծես մերթ ժպտում էր, մերթ
 լալիս:

— Ինքըս մենակ, Զեկի հետ, ինչ կարող եմ յես անել,
 Ա'խ, ինչքա՞ն լավ կլինէր— յեթե մերոնք եւ դային,
 Նա սկսեց իր մտքում մի նոր ուղի վորոնել,
 Վոր ծուխ, փոշի դարձներ այդ արնախումբ բանդային:

«Պետք է ցույց տալ, վոր մերոնք չառ են, ամեն թիւի
 տակ —

Ամեն ծառի հետեւում մի մարտիկ է սպասում,
 Խսկ յեթե վոր յես մենակ հրացանից կրակ տամ՝
 Գուցե ընկնեմ այս վայրի անտառներում հավիտյան»:

Յերբ Վասիլին կամացուկ նրանց թիկունքն անցաւ
 Այդ ահափոր անտառում իր անելիքը արեց,
 Հրացանի մերկ փողը ծառերի մեջ բարձրացաւ —

— Հե՛յ, կանգնեցե՛ք, այդ ո՞վ եք, ձեր ղենքերը
վա՛յր դրեք:

Կուզմին առա՛ջ, հե՛յ Անդրեյ, քայլի՛ր նրանց
առաջից,
Դուք ել յեկեք կողերից, առեք ղենքերն ու սուրը»:
Իսկ ինքն զգուշ իռացած ասաց Ջեկի ականջին —
Վոր կայծակի թեւերով ջոկին տանի այս լուրը:

Նրանք մի պահ քարացան, յոթը լրտես, յոթն իժեր,
Թվաց մի գունդ ե հսկա, վոր հետեւում ե իրենց,
Շուրջը անտառ, չուրջը ահ, չուրջը անհուն մի դիշեր,
Ամեն մեկն իր մարտական հրացանը վայր դրեց:

Բայց Վասիլին զգում եր, վոր դա յերկար չի տեւի,
Գուցե հանկարծ խմանան, վոր մենակ եմ անտառում,
Ու լսելով շրջուենը ամեն թիւի, տերեւի
Թշնամու նոր բռնված բանդային եր հետեւում:

Նրանք, աչքերը արյուն, կասկածամիտ հայացքով
Նայում եյին չորս բոլորն ու մտածում հանկարծ,
«Գուցե միայն մի մարդ ե դալիս խալար հետքերով,
Ել ինչի՞ց ենք վախենում ուղիներում այս անդարձ»:

Բայց, յերբ ծառերը բոլոր, բոլոր թիւերը կամաց
Շարժվում եյին շրջուենով, հազար ձենի, հազար ձեւ,
Կարծես ամեն մի թիւից մեկն եր յեւնում ակամա
Հրացանը դեպ իրենց բռնած խավարում անձել:

Կուզմինն աչքը չեր թարթել, յերբ Ջեկն իրեն մոտե-
ցավ,
Շնչակտուր հեւիհեւ ինչ-վոր բան եր վորոնում,
Արագ չորս կողմը նայեց, նույն վայրկյանին հետ
դարձավ
Դեպի անտառը մթին, դեպ Վասիլին եր գնում:

Բայց Կուզմինը հասկացավ, վոր անպայման մի
ղինվոր
Այս ահավոր անտառում մեն-մենակ ե մնացել,
Յեւ մինչ անտառը զգար, լուրը թռչեր թեւ առած,
Ամեն մարտիկ արդեն իր վոսկերաչ ձին եր հեծել:

— Առա՛ջ, — Կուզմինը կանչեց, և ջոկն իսկույն սլացավ,
Ինչպես հսկա մի լուսաստղ-հետքը թողած անտառում
Գաղտաղողի ճամբքով մութ կածանները անցան —
Սեւ ոտվերները տեսան Վասիլիից քիչ հեռու:

— Կանգնե՛ք, ո՞վ եք, — ու մեկեն սրերը վեր բարձ-
րացան,
Լրտեսներին թշնամու մութ անտառում բռնեցին,
Կուզմինն արագ իր ձիուց վորպես փրկիչ իջավ ցած,
Վասիլիին համբուրեց ու ջերմորեն զրկվեցին:

— Հե՛յ, կանգնեցե՛ք, այդ ո՞վ եք, ձեր ղենքերը
վա՛յր դրեք:

Կուզմին առա՛ջ, հե՛յ Անդրեյ, քայլի՛ր նրանց
առաջից,
Գուք ել յեկեք կողերից, առեք ղենքերն ու սուրը՝:
Իսկ ինքն զգուշ զուսացած ասաց Ջեկի ականջին —
Վոր կայծակի թեփերով ջոկին տանի այս լուրը:

Նրանք մի սլահ քարացան, յոթը լրտես, յոթն իժեր,
Թվաց մի գունդ է հսկա, վոր հետեփում է իրենց,
Շուրջը անտառ, չուրջը ահ, չուրջը անհուն մի դիչեր,
Ամեն մեկն իր մարտական հրացանը վայր դրեց:

Բայց Վասիլին զգում էր, վոր դա յերկար չի տեփի,
Գուցե հանկարծ իմանան, վոր մենակ եմ անտառում,
Ու լսելով չրջունը ամեն թփի, տերեփի
Թշնամու նոր բռնված բանդային եր հետեփում:

Նրանք, աչքերը արյուն, կասկածամիտ հայացքով
Նայում էին չորս բոլորն ու մտածում հանկարծ,
«Գուցե միայն մի մարդ է դալիս խավար հետքերով,
Ել ինչի՞ց ենք վախենում ուղիներում այս անդարձ»:

Բայց, յերբ ծառերը բոլոր, բոլոր թփերը կամաց
Շարժվում էին չրջունով, հազար ձենի, հազար ձեփ,
Կարծես ամեն մի թփից մեկն էր յեղնում ակամա
Հրացանը դեպ իրենց բռնած խավարում անձեփ:

Կուզմինն աչքը չեր թարթել, յերբ Ջեկն իրեն մոտե-
ցավ,
Շնչակտուր հեփհեփ ինչ-վոր բան էր վորոնում,
Արագ չորս կողմը նայեց, նույն վայրկյանին հետ
դարձավ
Դեպի անտառը մթին, դեպ Վասիլին էր գնում:

Բայց Կուզմինը հասկացավ, վոր անպայման մի
զինվոր

Այս ահավոր անտառում մեն-մենակ է մնացել,
Յեվ մինչ անտառը զգար, լուրը թռչեր թեփ առած,
Ամեն մարտիկ արդեն իր վոսկերաչ ձին եր հեծել:

— Առա՛ջ, Կուզմինը կանչեց, և ջոկն իսկույն սլացավ,
Ինչպես հսկա մի լուսաստղ-հետքը թողած անտառում
Գաղտազոդի ճամբեքով մութ կածանները անցան—
Սեփ ոտվերները տեսան Վասիլիից քիչ հեռու:

— Կանգնե՛ք, ո՞վ եք, — ու մեկեն սրերը վեր բարձ-
րացան,

Լրտեսներին թշնամու մութ անտառում բռնեցին,
Կուզմինն արագ իր ձիուց վորպես փրկիչ իջավ ցած,
Վասիլին համբուրեց ու ջերմորեն գրկվեցին:

Այլեկոծվում եր, յեռում վասիլին խոր հուզմունքից,
 փարված իր մեծ ընկերոջ ղեկավարի ջերմ կրծքին,
 Կարծես լուսինն ել ժպտաց խիտ ծառերի արանքից
 Ու արծաթյա շողերն իր դեպի ցած եր ուղարկում:

ՎԵՐՋԵՐԳ

Նորից կանաչ անտառներ՝ սահմաններում սրբազան,
 Նորից արեվն և հողին իր համբույրները տալիս:
 Ահա կանգնել են նորից քո վորդիներն հարազատ
 Հայրենիք իմ, վորոնք նոր հաղթանակով են ղալիս:

1937

ԶՐՈՒՅՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

Լեռներն են կանգնել վեհանիստ, հսկարտ, —
 Դարեր շարունակ նայում մեկ—մեկի,
 Ուր հայրենիքի սերն և անապակ
 Վառ յերազներով լցնում մեր հողին:

Անտառի յեզրից՝ խելազար վազքով
 Գուռն և ժայռերի սլուռնին համբուրում,
 Դաշտերն և լցնում անհուն բերկրանքով,
 Տոչոր սրտերին նոր կյանք և բերում:

Այնտեղ և փոքրիկ քաղաքն այն փարթամ,
 Բանդակված ասես բնության ձեռքով,
 Հին—հին որերից հայացքով անթարթ
 Ժպտում և մի տուն՝ խարխուլ տանիքով:

Մի հին ծառի տակ, ուր հովն և մնում,
 Տարբերով յեղբայր յերկու դուռդացի
 Նստել են, զվարթ, զրույց են անում,—
 Թե ինչ հրաշքով որեր ապրեցին:

Մեկը վրացի, իսկ մյուսը հայ—
 Մեկտեղ մեծացած որեր ահարկու,

Մտերիմ — ամեն յեղբայր հարազատ
Ինչպես վոր Քուռն և Արաքսին գրկում :

Կանաչի վրա մի շքեղ սփռոց,
Վրան խորոված, կախեթի գինի,
Խմում են սիրով և սրտերը բոց,
Մի սլահ հեռավոր անցյալ կտանի :

Զբույց են անում, սիրով կատակում—
Դինու պես հուզող խոսքեր կարտի,
Յեւ ով իր լիքը թասն է դատարկում՝
Կենացն է մաղթում մեծ առաջնորդի :

Այդ գինու նման վճիռ, ծիծաղկոտ
Նրանց վառ սերն է դարերից դալիս,
Յերկուսի սիրտն է միշտ նույն կրակով
Վառվում, խնդուլթյան կայծեր է տալիս :

— Բաժակըդ լի՛քը, — ասաց վրացին,
Ես մեկն եմ խմենք, լինենք բախաավոր,
Ո՞վ եր յերագում, վոր խեղճ դյուզագին
Մոռանա հավետ հոգսը դարավոր :

— Խմենք, ասում է հայը և թափով
Բաժակները լի դարկում են իրար,
Գինու հետ ասես ծիծաղն է թափվում,
Խնդուլթյան դետը հորդում է վարար :

— Մեր ժողովուրդը դարեր շարունակ
Յեղբայրն է յեղել հայ ժողովուրդի,
Բայց յերկուսն ել լուռ՝ տիրոջ վտարի տակ
Չեն առել անգամ բուրմունքը վարդի :

Մեր զով քաղաքում, խարխլված մի տան
Ծնվեց մի մանուկ—անունը Սոսո,
Մայրն ուրախության արցունքով ժպտաց,
Յեւ ապրեց վաղվա յերջանիկ հույսով :

Սոսոն մեծացավ, տեսավ մի մարդու—
Տեսավ փրկարար Լենին հսկային,
Նրա քնքարայր դեռ ջահել սրտում
Խոսեց խկական սերը մարդկային :

Նա մեծ Լենինին աշակերտ դարձավ—
Կյանքը կապելով նրա դործի հետ,
Մոռյլ հատակից խրոխտ բարձրացավ,
Բերեց լենինյան լույսերն առհավետ :

Յեւ մի որ արդեն հեռու Հյուսիսից
Յերբ նոր եր կանգնում աշխարհը վտարի,
Արձադանք տվեց ձայնը Սոսոյի՝
Մեզ դարձնելով տերն աշխատանքի :

— Ճիշտ է բարեկամ, նա յեր վոր բերեց
Լենինի պայծառ միտքը մեր դյուզին,

Նա նոր, խեղճան ուրեքը զրեց,
Ջուր ավեց մեր ծով ծարաված հողին:

Զեզ մոտ է ծնվել արծիւն իմաստուն,
Նա մեր բոլորի արեւն է հիմա,
Նա մեզ հետ ուրախ սեղան է նստում,
Բաժակն է խիտմ մեր կյանքի համար:

Փառազ ունեյի սրտումս պահած,—
Տեսնել այն տունը, ուր ծնվեց Սոսոն,
Յեզ յես մեր գյուղից յեկել եմ ահա,
Իմ սրտում նրա վառ սերն է խոսում:

Ապա վեր կացան և այցելեցին
Տնակն այն տխուր, ուր Սոսոն ծնվեց,
Ահա այն թախտը—ուր կոլխիդացին
Առյուծ վարդու մոր ջերմ կաթով սնվեց:

Անցնում են ապա իջնում գետի ցած,
Նախկին հողերը դարձրել գիւտում,
Այնտեղ պատից կա մի նկար կախված,
Ուր Սոսոն կայծակ խոսքեր է նետում:

Շրջում են նրանք վայրերը բոլոր,
Շենքերը բոլոր, ուր Սոսոն յեղավ,
Ուր նրա մայրն է աշխատել լալով—
Մանկանը անտեր որոցքում թողած:

Դիտում են սիրով Գորին գեղեցիկ,
Ամեն տեղ նրանց Սոսոն է ժպտում,
Յերկու բարեկամ՝ հայ և վրացի
Կանգնում են մի պահ և Գուրը գիտում:

— Սոսոյի կյանքը թող յերկար լինի
Մեր Գուրի նման, ձեր Արաքսի պես,
Թող վրիւրը դառնա խնդուլթյան զինին—
Մեր ճամբրին փովեն ծաղիկներ պիտապես:

Կամուրջի վրա յերկու բարեկամ
Համբուրենք առան իրար շուրթերից,
Մեկը շտապեց լեռներն հայկական,
Իսկ մյուսն ուրախ՝ հետ դարձավ Գորի:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՍԵՐԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ

Իմ աննման սիրուհի, իմ զեղեցիկ Սեփինար
Ահա նամակս առաջին— թացված ցողով քո սիրո,
Այս հեռավոր ավերից սիրտս սիրով ծրարած
Ուղարկում եմ վոր բանաս՝ ճամբադ լցվի լույսերով:

Վառ ե սերդ իմ սրտում և նա միշտ վառ կլինի,
Քանի արյունն ե յեռում յերակներում իմ ջահել,
Մեր սիրո պես զորեղ ե զուլալ սերը հայրենի,—
Նրա ուժն ե այս հեռու սահմաններում ինձ պահել:

Բնդունեցին ինձ սիրով ինչպես յեղբայր հարազատ,
Խաղաղական զով քամին, իմ ճակատը համբուրեց,
Մեր հայրենի աշխարհի հողն ու ջուրը սրբազան
Աստղեր վառին իմ հոգում, նրանց սերը ինձ զերեց:

Յեւ յես դարձա մի զինվոր ու զենքերս կապեցի,
Յերգում տվի, վոր լինեմ առաջավոր զիրքերում,
Այս անտառները վարթամ մեր սարի պես սիրեցի,
Վորոնց պատկերն եմ տեսել իմ մանկական գրքերում:

Իմ զեղեցիկ սիրուհի, քո պատկերն ե ամեն ժամ
Աչքերիս դեմ բարձրանում՝ պահակակետ դնալիս,
Կարծես շրջում ենք կրկին մենք իրարից անբաժան
Յեւ ծաղիկներն անթառամ ծով բուրմունք են շաղ
տալիս:

Յերբ իջնում ե զիշերը կատարներին սարերի,
Յեւ յերբ անտառն ե սուղվում զիշերային քնի մեջ,
Աչքս ընկնում ե կապույտ անեղբակա՛ն ջրերին—
Հայրենիքի և քո ջերմ սերը սրտում իմ անչեջ:

Դիտեմ, սերս ե թեւ վառել քո զեղջկական կրճքի
տակ,
Պատմիր բոլորն ու դրիր քո հեռավոր սիրածին,
Յեթե ուզես — իմ հոգու կրակները քեզ կտամ,
Յեթե ուզես — կդառնամ յերկաթաթե մի արծիվ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Սիրտս եր զարկում քո ջերմ սիրով,
Յերբ վոր դիրդ բացեցի,
Միտքս չողաց վառ լույսերով
Յեւ ինձ մեղմիկ ժպտացիր:

Աչքս եր սառել քո մեծ ճամբին—
Թե խոստումդ կատարես,
Թե հայրենի հողն էլ քո թուխ
Սիրուհու պես կսիրես:

Մեր կյանքն է միշտ, ուրախ, զվարթ,
Նման ծաղկած սարերին,
Կյանք են առնում մեխակ ու վարդ:
Մեր սառնորակ ջրերից:

Փափազս ե՛ք քեզ հերոս տեսնել,
Անվախ վորդին մեր հողի,
Վոր յերբ մի որ քեզ մոտ հասնեմ
Համբույրս առնեմ հաղթողից:

Քեզ հաղթանակ, վարդ անթառամ
Յերկար արեւ էմ կանչում,
Սերս զուլալ աղբյուր դառած
Դեպի քեզ է կարկաչում:

ՀԱՆԳԻՊՈՒՄ ՅԵՐՐՈՐԴ

Իմ սեաչյա սիրուհի, իմ լույս կյանքի բարեկամ,
Զգարմանաս, յերբ կարդաս այս նամակս սիրով լի,
Քեզ ունկընդիր թող լինեն աղբյուրները մոտակա,
Յեւ մտավանդները զուլալ, վոր սարերիցն են դալիս:

Խոր գիշերը ծանրացավ, կորան աստղերը տրտում,
Յես իմ զենքերս առա, մի քարի մոտ նստեցի,
Հայրենիքի ե քո վառ սերն եր խոսում իմ սրտում,
Յերբ այդ քաղցր վայրկյանին կրակոցներ լավեցին:

Մթության մեջ անհատակ մեր վաշտն առաջ սլացավ,
Հանգիպեցինք զորքերին ճապոնական բանակի,
Սակայն սերը հայրենի մեր աչքերին լույս դարձավ,
Խուճապ տիրեց թշնամուն, մեր կործանիչ կրակից:

Նրանք զաղտնի սողալով անցել եյին հողը մեր,
Պատվերն եյին կատարել իրենց թունոտ տերերի,
Կանգնած եյինք սակայն մենք—զավակներս անվեհեր,
Հեր,

Յեւ հուր կրակն եր շողում մեր պողպատյա սրերից:

Լիճը ծփաց, ալիքվեց, զայրացել եր ջուրն անդամ,
Ասես բարձունքն եր ուղում փլվել զլիսին թշնամու,
Անտառները ձայն տվին,—թե զաղանները յեկան,
— Հե՛յ, աղբյուրներ փակվեցեք, ոճն է ձեզից ջուր խմում:

Յերբ թշնամին լուել եր, արդեն հետ եր նահանջում,
Յերբ հաղթության զրոշն եր մեր ամբակուռ ձեռքերում,

Նոջից դնդակ մի քանի... Կոմիտարն է մեզ կանչում,—

«Յի ընկերներ, յես ընկա, հաստատ կանգնեք դիրքերում»:

Մի նոր ուժով սուրացին մեր բաղնիքը հսկարտ,
Մեր տանկերը բյուրավոր շնորհով վնացին,
Առաջնորդի զինավառ դավակներս միշտ անպարտ
Վերջին մարդուն թշնամու մեր սահմանից հանեցինք:

Յերբ վոր նամակս կարդաս, չգուշակես վատ բաներ,
Սամուրայը չի անցնի գրանիտյա սահմանից,
Քո սիրածի նման սեղ և զինավառ բյուր սաներ
Արթուն աչքով հսկում են հողին, ջրին հայրենի:

Յեթի մի սրահ իմանաս, թե վորքան եմ քեզ սիրում,
Թեվեր կառնես, կթռչես ու կհասնես սիրածիդ,
Դու կտեսնես, թե ինչպես այս հեռավոր ամերում,
Նվիրվել ենք ջերմ սիրով հայրենիքի մեծ դործին:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԶՈՐՐՈՐՔ

Իմ Սանասար քո սերն է միշտ
Գարուն կյանքիս տալիս լույս,
Թեկուզ թափեմ արցունք ու վիշտ
Քո մեծ ճամբից չեմ դա դուրս:

Յերբ իմացանք դեպքերն ամբողջ,
Յաման ալիք բարձրացավ
Քուն չունեյի դիշերը վողջ—
Մինչ նամակդ ստացա:

Ուրախության ջերմ կաթիլներ
Ընկան իմ դույզ աչքերից,
(Ա՛խ, սիրուհիդ քեզ մոտ լիներ
Սուրբ դալար ձեռքերին):

Թե վոր լուրը շուտ առնեյի
Իմ քաջ, իմ լավ Սանասար,—
Ինձ ձեր շարքում կտեսնեյի,—
Կովում մեկտեղ, հավասար:

Լա՛վ իմացիր, մի առավոտ
Յերբ մեր հայրը պահանջի,
Սուրս կառնեմ, կգամ քեզ մոտ,
Կովի փողը թող հնչի:

Կրակում եմ, սվինն ու սուր
Վաղուց ծանոթ են ձեռքիս,
Սամուրային չի ափսոսա
Դիպուկ կրակն իմ աչքի:

Գրիր, թե վոր ինձ տեղ կտաք,
Շուտ կտեսնես սիրածիդ,
Սիրո ծաղիկս քեզ կտամ,
Չեմ սպասի քո դարձին:

ՀԱՆԳԻՊՈՒՄ ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ

Սիրտս կարդաց միտքը քո, սիրո յերգս կարկաչեց,
Քո դեղջկական պատկերը ասես կանգնեց իմ դիմաց,
Մի պահ սարը մեր սիրուն, մեր աղբյուրը ինձ կան-
չեց:

Վրբը վառվող քո սիրուն ջուր ե տալիս նա հիմա:

Յերբ դիչերն ե ծանրանում ու չի վառվում վոչ մի
լույս,

Յերբ անդորր ե, լռություն՝ նստած մի հին քարա-
փի,

Քե՛ղ եմ հիշում Սևինար, յերբ միասին յելանք դուրս՝
Յե՛վ պատկերը քո տված դուլալ ասվի զով ամի՛ն:

Կանաչ գորգին հաց դրիր, համբույր տվիր ջերմ՝
սիրո,

Յե՛վ ասացիր՝ յերբ հեռու սահմաններում կլինես,—
Թող քո ճամբան վառ լինի արեգնական լույսերով,
«Սևինարի նման ջերմ հայրենիքդ ել կսիրես»:

Թե ուզում ես շուտ արի սպասում եմ քո գալուն,
Յե՛կ, քո ջահել սիրածին ել մի՛ թողնիր կարոտով,
Մեր վեհանիստ սարերի ծաղիկներին հետդ բեր,
Մեր աղբյուրին սառնորակ ջուր հասցրու քո սրտով:

Սևինարը տուն մտավ միտքը սիրած յարի հետ,
Յերկար նայեց թխադեմ Սանասարի նկարին,
Նա մի ծաղիկ եր պայծառ՝ չթառամող առհավետ,
Բուսած են սեղ սարերի զմրուխտապատ լանջերին:

Նայեց յերկար, և հանկարծ դուռը կամաց բաղխե-
ցին,

Սևինարին հանձնեցին մի լրագիր և ծրար,
Ասես նրա թարմ կրճքին սառն աղբյուրներ բղխեցին,
Յերբ իր անդին հերոսի նոր ծրարը բաց արավ:

Սիրտը զարկում եր թեթև՝ յերբ նամակը ավարտեց,
Ամուր պահեց ջերմ ծոցում, վորպես համբույր սի-
րածի,

Ապա հենց նոր ստացված թարմ լրագիրը բացեց,—
Մտքում քաղցր խորհելով իր ապագա մեծ գործին:

Նայեց, և թուխ իր դեմքին առավ մի սև չըջանակ,
Մի լույս պատկեր՝ վոնց զարնան վաղ թառամած
նուրբ ծաղիկ,

Ասես գետինը փլվեց Սևինարի վոտքի տակ,
Ասես հասավ ականջին մահվան շշուկն են աղի:

Ու ել վոչինչ նա չզգաց: Իսկ յերբ ուշքի բերեցին,
Հեկեկում եր մանկան պես, դառն արտասուք եր
թափում,

Լուկ կանչում եր՝ Սանասար, ա՛խ քեզ ինչո՞ւ սիրե-

— Լրագիրը ի՛նձ տվեք, դուցե աչքերս են խաբում:

— Տվե՛ք, բա՛րձր կկարդամ, թող բոլորը իմանան,
Վոր իմ սիրած են տղեն իր դերքումն ե մահացել,
Մինչև մա՛հ ու դերեղման նա իմ սրտում կմնա,
Ձե վոր անարդ թշնամին մեր սահմանից չի անցել:

Լա՛վ իմացեք թշնամին հանդիստ չունի իր բնում,
Սանասարս զո՛հ պնաց նրա թունոտ պնդակին,
Բայց նրա վառ արյունով մեր բազումին ե թմրանում,
Յեւ մենք մեր լույս սահմանում ահա կանգնած ենք
կրկին:

Առավոտյան խոր վշտից Սևինարը արթնացավ,
Կրկին հիշեց են տղին, նրա մահը փառավոր,—
Մի պահ այտերը թրջող արցունքները չքացան,
Յերբ իր նամակը դրեց ընկերներին հեռավոր:—

ՎԵՐՁԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Իմ քա՛ջ, իմ լա՛վ յեղբայրներ, լսե՛ք, ձեր քույրն ե
խոսում,
Գիտեմ, խոր վիշտ ե նստել ձեր ծիծաղկոտ սրտերին,
Միայն ջահել են տղեն Սևինարին չի լսում,
Այնքան դուռնատ են հիմա վառ խնձորներն այտերի:

Միակ խնդիրս ե ձեզնից՝ ջահել հասակը նրա
Պահեք այնտե՛ղ, ուր ընկավ ինչպես հզոր մի արծիվ,
Գերեզմանին դրեցե՛ք, տվեց կյանքը իր մատաղ,
Իր սիրուհուց թանկագին հայրենիքի մեծ գործին:

Թող նա քնի միշտ հանդիստ և լուռ նայի սահմանին,
Նրա քունը շա՛նթն անգամ ել չի՛ կարող խանդարել,
Սևինարը կանգնա՛ծ ե ջրերի մոտ հայրենի,
Յեւ պատրաստ ե իր սիրած սեղ տղի պես պայքարել:

Գերեզմանին քար դրեք՝ վրան պատկեր քանդակած,
Այնտեղ դրե՛ք մարտական հաղթանակի յերգը ձեր,
Սանասարի սիրուհին իր հրեղեն սուրն առած—
Ահա ձեզ մոտ ե դալիս իմ վա՛ռ, անդին յեղբայրներ:

21. Յերջանկութիւնն	64
22. Մեր սերունդը	65
23. Մայիսյան յերթ	67
24. Առատութիւնն	71
25. Յերդ հայրենիքիս	73
26. Կոմյերիտական յերթ	74
27. Մեր ձայնը—Ստալինին	76
28. Սրբազան հողը	78
29. Յերդ առաջնորդի մասին	80
30. Բարի յերթ	84
31. Ժողովրդի զավակը	86
32. Հայրենասէր մարտիկի յերդը	88
33. Յեթե վաղը պատերազմ լինի	99
34. Ժողովրդի յերդիչները	93

Լ Ի Ր Ի Կ Ա

35. Սիրո աղբյուր	99
36. Սոնետ մի փոքրիկ աղջկա հիշատակին	100
37. Յերեման—Մոսկվա	101
38. Ինչ ես սիրում	103
39. Անվերնազիր	104
40. Արագածի լանջին	106
41. Վոչխարները սարը յելան	107
42. Սոնետ	108
43. Խուլ վանդակում մի թռչուն	109
44. Աշուն	110
45. Սիրո խոսքեր	111

46. Սիրո յերդ	113
47. Հողին համբույր	114
48. Լուրթ յերկնքում	115
49. Գարուն	116
50. Սեւն	117
51. Յերդեր ամառնային	119
52. Արաղի ափին	121

Մ Ե Տ Մ Ա Ր Գ Ի Կ

53. Գորիկի	127
54. Հանճարեղ զուսանը	129
55. Վրաց բլրուլը	130
56. Հակոբ Հակոբյանին	133
57. Լոռեցի հանճարը	135
58. Մեծ բարեկամները	139
59. Թեմավոր դյուցազնը	144

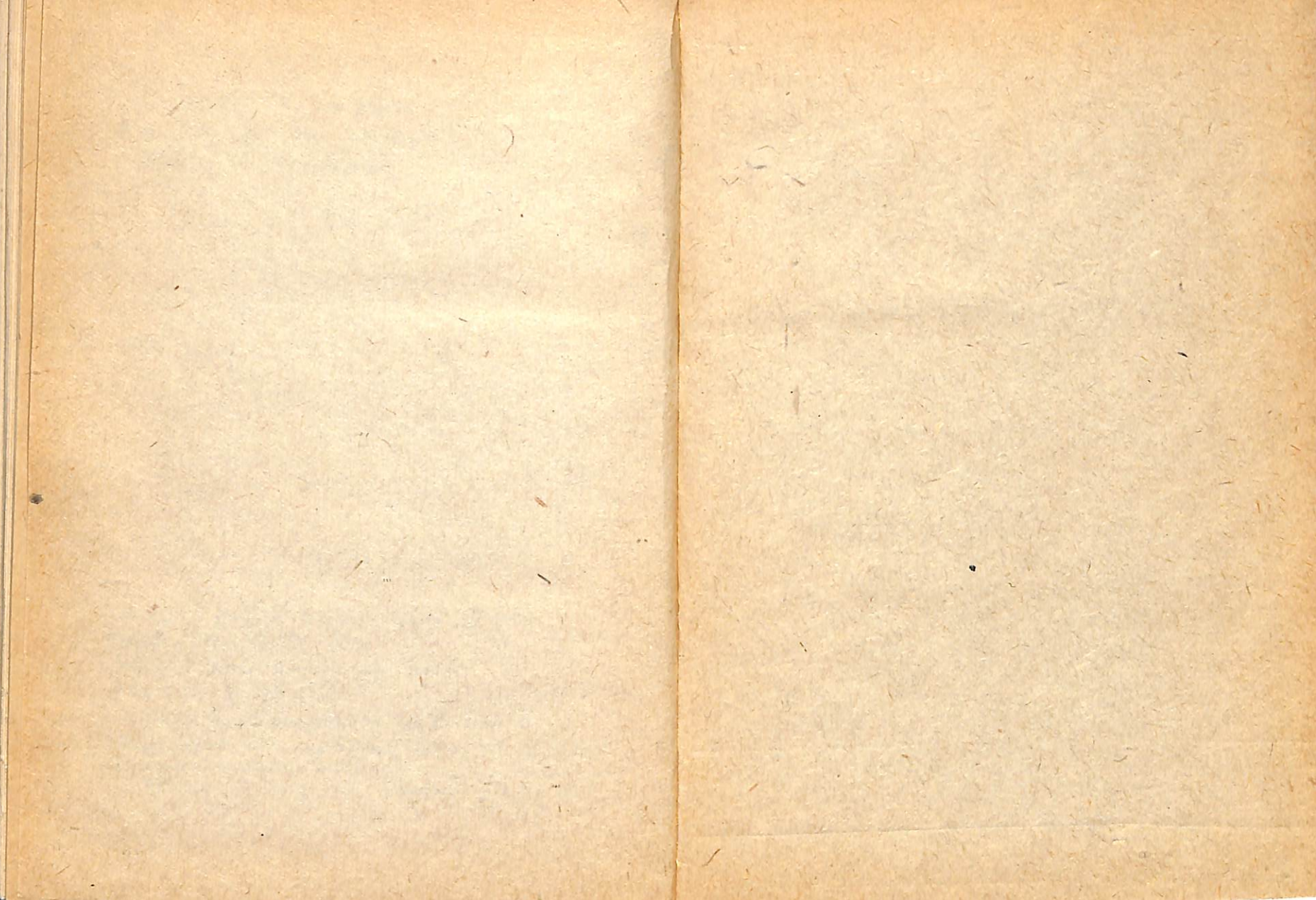
Պ Ո Ն Մ Ն Ե Ր

60. Ֆրունզե	164
61. Վեց պատվիրան	164
62. Յեղբայրները	176
63. Զրույց առաջնորդի մասին	187
64. Հայրենիքի սերը	192

Պատ խմբագիր՝ Գ. Ղազարյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ստ. Ալքունյան
Սրբագրիչ՝ Մ. Մարտիկյան

Գլավլիտի լիազոր՝ Ե 2323. Հրատ. № 4850
Պատվեր 268. Տիրաժ. 3000
Թուղթ 74×105. Տպագր. 61½ մամ.
Մեկ մամ. 51.200 նշան.
Հանձնված է արտադրության 13 III 1939 թ.
Ստորադրված է տպագրության համար 15 IV 1939 թ.

Պետհրատի I տպարան, Յերևան, Լենինի 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0335791

32029